DIN ZILELE DE CĂDERE

ALE LUI

MIHAI-VODĂ VITEAZUL

— XVI NARAȚIUNI ISTORICE —

ALEX. LĂPĔDATU.

BUCUREȘTI
INST. DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL S-R IOAN ST. RASIDESCU
16, STRADA DOAMNEI, 16.
1908.

www.dacoromanica.ro

I.

1. Intrarea lui Zamoyski în Moldova. — 2. Retragerea Căpitanilor lui Mihai-Vodă în Ardeal. — 3. Căderea Moldovii. — 4. Veşti despre întâmplările din Ardeal. — 5. Înaintarea Polonilor şi planurile lor. — 6. Nedumerirea Ardelenilor. — 7. Intrarea lui Zamoyski în Ţara-Românească.

Spre a pedepsi înfruntarea ce Mihai-Vodă făcuse Coroanii Polone prin cucerirea Moldovii şi prădarea Podolii, marele Hatman Zamoyski plecă, la 20 August, din Trebowla spre Moldova în fruntea trupelor sale polone. Şi, după ce luă în cale-i cetele răzvrătitului Moise Săcuiul, ajunse, peste două săptămâni, la graniţa Moldovii, aducând cu sine pe cei trei viitori stăpâni ai Ardealului, Moldovii şi Ţării-Româneşti: Sigismund Báthory, Eremie şi Simeon Movilă. La 4 Septemvrie el treceà Nistrul pe la Coludrubca şi, intrând în ţinutul Cernăuţilor, apucă, prin codrii Cozminului, drumul spre Suceava, unde ajunse la 15 Septemvrie. Cum vedem deci Zamoyski nu prea grăbià. Aceasta pentrucă întreprinderea sa militară atârnà de veştile ce urmà să primească cu privire la rezultatul frământărilor din Ardeal, unde se găsià Voevodul, împotriva căruia se rădicară acum toţi din toate părţile şi în ajutorul căruia alergară numai —îndată ce Leşii intrară în Moldova — credincioşii săi Căpitani pe care-i lăsase spre paza acestei a treia ţeri a crăeştii sale cununi: Baba-Novac, Udrea, Mârzea, Deli-Marco şi Sava Armaşul.

În drum, înainte de a ajunge la Suceava, Zamoyski primì, prin trei Ceauşi, ofertă de ajutor dela Mahmud-Paşa Hanul. Bizuindu-se însă îndeajuns pe puterile armii sale, el răspinse acest ajutor, de care totuş la urmà urmelor va căutà să se slujască. Într'adevăr, oastea polonă, care, după mărturia Cronicarului nostru, numără 40.000 oameni — 30.000 Leşi şi 10.000 oaste de ţară a lui Eremie Movilă — erà destul de numeroasă,

www.dacoromanica.ro

bine echipată și pedeasupra nu puțin încercată în lupte, fiind alcătuită în mare parte din oamenii pe care-i ridicară și duceau acum împotriva lui Mihai-Vodă Staroștii din Chelm, Camenița, Chmelnic și Samogiția, Castelanii din Lemberg, Halicz, Lublin și Buczacz, Principii Porucki și Ružynski, Voevozii din Podolia și Bratlaw, Iacob și Ștefan Potockii cu alți mulți nobili și cavaleri poloni, cari cu toții formau marele stat-major al bătrânului Hatman și Cancelar. Cu toate acestea, ajungând la Suceava și găsind cetatea bine grijită de oamenii lui Mihai-Vodă, puternica armie nu se încumetă a o luà, spre a nu pierde și slăbì, zic Polonii, puterì ce trebuiau păstrate; ci apucă în jos, pe malul drept al Siretului, spre târgul Romanului. În acest timp, la 18 Septemvrie, în ziua în care steaua măririi slăvitului nostru Voevod căderà la Mirislău, Zamoyski primì vestea răscoalei nobililor din Ardeal. Atunci, după ce trimise la Iași să așeze pe Eremie Movilă în scaunul domnesc din care-l gonise Mihai-Vodă și după ce trimise o parte din oaste, 12.000 oameni, ca sub povața lui Moise Săcuiul și Iacob Potocki, să intre prin părțile nordice ale Bistriții în Ardeal, spre a sprijinì opera nobilimii răzvrătite și a deschide astfel și calea domnii lui Sigismund Báthory, făcând sfat cu mai marii oștii sale, — Zamoyski hotărî să ție drumul înainte spre hotarele Țării-Românești, pentru ca, după cum îi erà gândul și socoteala, la loc și timp potrivit, să poată trece prin părțile sudice ale Brașovului în Ardeal—dela Trotuș prin Oituz sau dela Buzău prin valea cu acelaș nume — spre a cooperà astfel cu întreaga lui armie la marea luptă de răsturnare a viteazului Voevod.

La 25 Septemvrie Polonii erau la Bacău. Acì primiră ei vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă,—înfrângere pe care nu și-ar fi putut-o închipuì nimeni și niciodată așà de grabnică. Puteau dar grăbì acum și ei: la 1 Octomvrie Zamoyski erà la Trotuș și, potrivit planului său, de acì aveà să treacă pe la Oituz în țara Bârsei, unde aflase că ajunsese Învinsul dela Mirislău, ținut din urmă de biruitorii săi — Ungurii lui Csáky și Nemții lui Basta.

Ardelenii cunoșteau și ei acest plan, căci Iacob Potocki și Moise Săcuiul, îndată ce pătrunseră în Ardeal, se grăbiră a le da de știre, din Poiana, la 21 Septemvrie, cum că Mihai-Vodă, împotriva căruia-i trimisese marele Cancelar, va fi atacat și

www.dacoromanica.ro

pedepsit oriunde va fi găsit — deci și în Ardeal. Nedumeritoarea veste fu îndată raportată, la 27 Septemvrie, din Sibiiu, împreună cu alte faime privitoare la scopurile dușmane ale Polonilor, Împăratului Rudolf II la Praga de către credinciosul său Comisar David Ungnad, care, într'un al doilea raport din 30 ale aceleeaș luni, arătând că oastea lui Zamoyski e aproape de Trotuș, adăogă că, dacă Mihai-Vodă nu va trece cât mai curând în Țara-Românească, în trei patru zile Cancelarul va fi în țara Bârsei. Neliniștea sporì și mai mult în mijlocul Ardelenilor, atunci când, la 3 Octomvrie, Sava Tököly le făcù cunoscut, din tabăra lui Mihai-Vodă dela Sân-Petru, ca lucru cert, aflat prin iscodași anumiți, că Polonii sunt la granița Ardealului.

Dar pe câtă neliniște aduse în tabăra Ardelenilor campania din Moldova a Polonilor, pe atâta îngrijire aduse ea în sufletul lui Mihai. Căci dacă cei dintâi se temeau de încurcăturile ce puteau naște din împreunarea și ciocnirea celor patru oști ce cu toatele tindeau spre țara Bârsei, cel de al doilea știà prea bine cum că toată grija protivnicilor săi fiind acum de a-l sili, cu orice preț, a părăsì cât mai curând Ardealul, ar puteà ajunge în fața armii polone așà fugar și nepregătit cum erà. De aceea se grăbì a trimite împotrivă-i un detașament de patru mii oameni, spre a-i ține calea la Oituz și pasurile vecine. Astfel își asigurà buna retragere și-și câștigà vreme pentru trebuitoarea reculegere, nevoind pe Poloni a ridicà tabăra dela Trotuș și a plecà mai departe spre hotarul Țării-Românești, unde-i mâna de altfel și cererile repetate, pe cari le făcea din partea lor, cum vom vedeà, Staturile nobililor Ardeleni. La 5 Octomvrie Zamoyski trecù Milcovul, iar la 9 își așezà tabăra la Buzău, unde sosise dimpreună cu Sigismund Báthory și frații Movilă.

II.

1. Retragerea lui Mihai-Vodă la Făgăraș. — 2. Urmărirea lui de Basta și Unguri. — 3. Vești despre întâmplările din Moldova. — 4. Neliniște și temeri în amândouă părțile.—5. Greaua situațiune a lui Mihai-Vodă.— 6. Tratări de pace cu Basta și Ungurii. — 7. Trecerea Voevodului în Țara-Românească.

Părăsind câmpul bătăliì pierdute dela Mirislău, Mihai-Vodă, încunjurat de vre-o 3000 ostași, trecù cu grăbire prin Alba, lăsă

www.dacoromanica.ro

la o parte Sibiiul, ai cărui locuitori loviră și sparseră oastea de ajutor ce tocmai îi sosise din Țara-Românească, și se oprì în Făgăraș. Acì-ș găsì familia și averea, acì o parte din oastea venită prin pasul Turnului-Roș sub povața fiului său Pătrașcu-Vodă și a Clucerului Radu Buzescu și acì cetele venite din Moldova prin pasul Oituzului sub povața bravilor săi Căpitani Baba-Novac, Udrea, Mârzea, Deli-Marco și Sava Armașul. Astfel amărîtul Domn îșì putù întocmì din nou o oaste de vre-o 16,000 oameni, cu care împrejurările îl duceau peste puțin să ție piept puternicii armii dușmane a lui Zamoyski și poate — cine știa? — chiar Ungurilor lui Csáky și Nemților lui Basta, cari amândoi îi luară urma de aproape.

Într'adevăr aceștia, după norocita lor izbândă, petrecură noaptea în apropiere, iar a doua zi îșì făcură intrarea triumfală în Alba-Iulia. Grija de a nu dà pas de reculegere Învinsului, nu-i reținù însă mult locului; ci trimițând înainte 400 călăreți iuți întru fugărirea lui, — la 21 Septemvrie plecară și ei pe urma luì Mihai-Vodă. Vestea despre campania lui Zamoyski și a lui Sigismud Báthory în Moldova, pe care o primiră la Sebeșul săsesc, îi făcù să se oprească acì trei zile. Socotind împrejurările plecară apoi la Sibiiu, unde ajunseră la 24 Septemvrie și unde rămaseră până la sfârșitul lunii, în așteptarea veștilor despre mișcarea trupelor polone din Moldova și Ardeal, vești cari avură darul nu numai să-i neliniștească, cum am arătat, ci chiar să întroducă germenul dezbinării între acești aliați împotriva lui Mihai-Vodă, — între Imperiali și Unguri. Căci pe când aceștia priviau cu mulțumire apropierea lui Sigismud Báthory și a uneltitorului său Moise Săcuiul, cu care deschiseră chiar ascunse tratative, Imperialii vedeau bine că această apropiere le zdruncinà planurile lor de viitori stăpâni ai Ardealului.

Dar acțiunea militară a Polonilor aduse și pe Mihai-Vodă într'o situațiune foarte grea. Căci, prins cum eră acum între doi dușmani, deopotrivă doritori de a-l nimicì, el se văzù nevoit ca, alegând lupta cu unul, să îmbie pace celuilalt. Voevodul alese lupta cu acei ce veniau să-i zmulgă chiar stăpânirea lui de baștină — Țara-Românească, iar cu dușmanii din Ardeal deschise tratative de pace, în nădejdea unui ajutor militar, de care aveà atât de mare nevoie și în vederea asigurării unui adăpost pentru

www.dacoromanica.ro

ai săi mai mult decât pentru sine, în cazul când norocul armelor l-ar părăsi iarăș.

În acest scop, la 23 Septemvrie, Mihai-Vodă trimise din Făgăraș, prin o solie în frunte cu Ioan Szelestei, scrisori către Basta și Csáky, prin care le propuneà o pace pentru a căreia întărire și statornicire le oferià chezășie familia și întreaga sa avere. A doua zi chiar Szelestei întâmpină la Sibiiu pe dușmanii stăpânului său. Aceștia, puind mai întâi pe sol în fiare, trimit două scrisori de răspuns, una dela Basta și Comisarii împărătești, cealaltă dela Csáky și soții săi — în numele Staturilor Ardelene — prin care, după oarecari mustrări meșteșugite și nemeritate, Voevodul erà încunoștințat că i se primește propunerea și oferta, însă cu condiție să trimeată familia și comorile cel mai târziu până Sâmbăta ce venià (30 Septemvrie), să părăsească pentru totdeauna Ardealul și să stea cu oastea sa la porunca Împăratului și a Generalului său. Așà urmând, i se scrià, va puteà câștigà iarăș îndurarea Maiestății sale, bunăvoința Nobililor și, daca ar dorì, chiar ajutor împotriva Păgânilor. Prin Radu Clucerul Buzescu, Mihai răspunse, învoindu-se cu condițiunile puse și arătându-și dorința de a se dà libertate Săcuilor și de a i se asigurà locuri de retragere în Ardeal la Făgăraș, Gurghiu și Jeciu. La 1 Octomvrie Clucerul Radu plecà din Porumbac, sat așezat la jumătatea drumului dintre Sibiiu și Făgăraș, unde întâmpinase oștile lui Basta și Csáky, cu răspunsul acestora: să trimeată familia și comorile, și-i vor fi întru cinste, ajutor și apărare.

Cât de sinceri și cinstiți erau însă Ungurii când făceau aceste asigurări fostului lor Domn, în tabăra căruia Basta trimisese pe Sava Tököly, iar Csáky pe Nicolae Vitéz și Martin Bányai, spre a-i luà un nou jurământ de credință pe sama Împăratului și Comisarilor săi,—se vede din faptul că în aceeaș zi chiar ei scriau Căpitanilor marelui Domn, ales viteazului Baba-Novac, propuindu-le nu numai a părăsì și trădà pe stăpânul lor, ci chiar a-l da „viu sau mort“ în mânile lor. Aceasta în schimbul oarecăror bunuri ce ei le oferiau în Ardeal.

Mihai-Vodă, care avusese în destul prilej să cunoască cinstea și credința dușmanilor săi, știa el bine cât prețuesc aceste tratări și asigurări; le făcea și primia însă pentru a înlătură o izbire din spate în lupta ce mergeà să deà cu Polonii lui Zamoyski

www.dacoromanica.ro

și, precum am spus mai sus, în nădejdea unui ajutor militar de care simțiă atât de mare nevoie.

Între aceste Basta și Ungurii părăsise Făgărașul și se așezase la Vlădeni, iar Mihai-Vodă pusese tabără în preajma Brașovului la Sân-Petru. Acì-l găsiră Radul Clucerul și, cum am văzut, amintiții Sava Tököly, Nicolae Vitéz și Martin Bányai, înaintea cărora, în ziua de 3 Octomvrie, Mihai cu mai marii oștii sale prestă un nou jurământ de credință Împăratului și Comisarilor săi pe temeiul învoelilor statorite până acum și în schimbul unui adăpost ce i se asigura pentru familia sa la Gelău. În urma acestui jurământ, prin care Domnul român se legà, între altele, să părăsească Ardealul, și în urma cererilor stăruitoare pe care i le făcură în zilele următoare de 4, 5 și 6 Octomvrie din Ghimbav Staturile Ardelene prin scrisori și legații speciale, — Mihai văzù că nu-i rămâne altceva de făcut decât să treacă fără întârziere munții, spre a-și mântui țara de moșie, întâmpinând pe Poloni la loc și timp potrivit.

Într'adevăr, acum, când Basta și Ungurii aveau și ei știință sigură de planul lui Zamoyski de a intrà cu Sigismund Báthory în Ardeal, venirea lor grabnică în țara Bârsii căpătă și un al doilea scop pe lângă acela de a silì pe Domnul român, căruia totuș îi bănuiau planuri ascunse și dușmane, să iasă din țară: să oprească, la nevoie cu armele chiar, pe Zamoyski de-a trece munții, despre care lucru îl și înștiințară, din Vlădeni, la 4 Octomvrie, toată grija fiindu-le acum de-a limpezi situațiunea și nici de cum de a o încurcà prin noi acțiuni militare la dânșii acasă. Nu mai erà însă nevoie nici de una nici de alta, deoarece Polonii, străjuiți la Oituz de trupele trimise în grabă de amenințatul Voevod, erau acum în drum spre Țara-Românească. Asemenea și Mihai-Vodă, căci la 7 Octomvrie el vestia, din munții Buzăului, pe Basta și Comisarii împărătești, că trece pasurile împotriva Leșilor și că va trimite familia în Ardeal, de oarece vede că mai mult prețuește în fața lor captivitatea acesteia decât jurământul lui. Cum însă se găsià într'o stare foarte grea față de Poloni pe deoparte și Turci pe de alta, stăruește mult să i se trimeată în sprijin, după cum i se făgăduise, trupe de ajutor, iar ei să-și așeze tabăra la Bretcu, ca astfel oastea lui Zamoyski să se știe amenințată din două părți.

www.dacoromanica.ro

III.

1. Coborîrea lui Mihai-Vodă la «gura Teleajinului». — 2. În așteptarea ajutorului promis de Ardeleni. — 3. Plecarea lui Zamoyski spre Ploești și pregătirile alor noștri de a-i tăià calea. — 4. Din cuvântarea lui Baba-Novac către trupele sale. — 5. Lupta din strâmtoarea Năenilor. — 6. Încăerările din preajma Cepturii. — 7. Retragerea lui Mihai-Vodă în munți.

Pe când Mihai-Vodă trecea munții în țară, Turcii din Giurgiu intrau în București, iar Zamoyski tăbărà la Buzău. Câteva mile numai despărțiau așadar acum oștile dușmane, care de îndată luară limbă una de alta. S'ar fi putut dà chiar lupta, dacă Voevodul ar fi avut la îndemână îndeajuns oaste pe care să se poată sprijini la orice împrejurare. Căci agerul său ochiu de minunat strateg descoperise dejà, ca totdeauna, locul potrivit și apărat în care, așezându-și tabăra, să poată stà față numeroșilor dușmani. Într'adevăr, a doua zi chiar după ce trecuse pasurile munților, la 8 Octomvrie, Mihai-Vodă se găsià la „gura Teleajinului", în apropiere deci de locul unde se va dà marea bătălie dela 20 Octomvrie, care va hotărî și soarta acestei inegale lupte. Căci de acì, dela „gura Teleajinului", unde venise, cum am spus, să caute loc potrivit de adăpost și de luptă, el dădeà boerului său Antonie Grama o carte de stăpânire în care, în cuvinte de durere, dar nu de desnădejde, făceà pomenire și de împrejurările în care se găsià.

Reîntors în munți, Mihai supraveghià mișcările dușmanului și așteptà ajutorul cerut dela Imperiali și Unguri, — ajutor ce nu venia și nici va venì vreodată. Căci Imperialii se găsiau într'o situație foarte grea față cu Domnul român, pe care deși se pare, țineau a nu-l părăsì cu totul, totuș nu-l puteau ajutà întru nimic. Și aceasta din întreit motiv: Ungurii, mai întâi, cu toate că întreprinseră acțiune militară împreună cu Imperialii, se împotriviau ca Mihai să fie ajutat de aceștia, temându-se de o reabilitare a puterilor și deci a planurilor sale; Germanii, apoi, nu se încumetau a intrà în luptă deodată cu Polonii și Turcii cu o armată relativ puțină și nepregătită, câtă aveau ei atunci în țara Bârsii ; Basta, în sfârșit, dela hotărîrea și acțiunea căruia atârnà în cele din urmă ajutorarea lui Mihai-Vodă erà dușmanul ascuns și hotărît al Domnului român, despre care scrià că nu se îndoește cum că chiar trecând munții nu plănuește vre-o ascunsă răzbunare.

www.dacoromanica.ro

Voevodul, căruia, neîndoios, nu-i erau străine aceste împrejurări, aşteptă totuş, pe temeiul învoelilor făcute, asigurărilor date şi jurământului prestat, ajutorul cerut şi promis, pentru a cărui grăbire se pregătì a-şi trimite familia în Ardeal. Astfel rămase în aşteptare, supraveghind de aproape mişcările Leşilor, trei zile. Când i se aduse însă vestea că duşmanii au părăsit Buzăul, apucând drumul Ploeştilor, unde lesne s'ar fi putut ajunge cu Turcii din Bucureşti, Mihai se văzù silit să intre în luptă aşà cum erà pregătit. Hotărî decì să tae calea duşmanilor. În acest scop trimise, în zorii zilei de 12 Octomvrie, pe bravul său Căpitan Baba-Novac cu avangarda oştirii să se înfunde în valea ascunsă, strâmtă şi bine acoperită a Năenilor, care se deschideà tocmai în drumul pe care-l ţineau Leşii; iar el, aşezându-şi tabăra la spatele unui munte ce se ridicà de cealaltă parte a drumului, urcă în pădurile din vârf o altă parte din oaste, cu poruncă să se arunce şi ea asupra Leşilor, pe dată ce Baba-Novac va eşì din ascunzătoare să le tae calea. Planul erà deci ca duşmanii să fie atacaţi prin surprindere, prinşi între două focuri şi, dacă nu înfrânţi, cel puţin serios loviţi, sparţi şi împrăştiaţi.

Astfel întocmiţi şi pregătiţi aşteptau acum Românii pe Leşi. În aceste momente de încordare, Mihai, neprimind nici un răspuns dela Imperiali, şi văzându-se silit a începe luptele cu duşmanul, îndreptă către Basta şi Comisari o a doua scrisoare, în care le arată din nou situaţiunea grea în care se găseşte, căci, fiind aşezat între două focuri, Polonii deoparte, Turcii dealta, se află, zicea, într'o primejdie aşà de mare, încât nu numai el, ci şi Împărăţia şi Creştinătatea vor fi păgubite, dacă nu va fi sprijinit la vreme, perzând în el, cea dintâiu, un luptător credincios, iar cea de a doua un biruitor norocos. În urmare deci cere, stăruitor şi repetat, ajutor măcar 2.000 pedestraşi şi 500 călăreţi.

Pe când Mihai în tabăra sa scria aceste, Baba-Novac, cu înflăcărate cuvinte, îmbărbătà inimele oştenilor săi, în scop de a răscumpărà pierderea de curând suferită cu o strălucită victorie. „Aduceţi-vă aminte, le cuvântà el, de câte ori am fost biruitori împotriva Polonilor şi cum numărul nostru aşa de mic a înfrânt oştile lor aşa de mari. Rechemaţi în minte biruinţele dobândite în anul trecut, la cucerirea Moldovii, spre a vă fi de vie pildă şi curajoasă pornire în contra acestor duşmani,

www.dacoromanica.ro

totdeauna și în tot locul biruiți de noi. Și precum atunci, așa și acum, să avem nădejdea tare a biruinții. Să luptăm deci cu ardoarea și îndrăzneala cu care am luptat altădată împotriva lor. Aminti-ți-vă, în sfârșit, că fala, viața și țara strălucitului și prea înălțatului nostru Voevod atârnă de credință și bărbăția noastră de astăzi. Căci numai prin fuga și zdrobirea trufașilor noștri dușmani, îi vom putea asigurà Lui țara, pe care stă s'o piardă, iar nouă viața, cinstea, averea, neamul și moșia... Cu gândul la un trai glorios sau la o moarte cinstită, să plecăm deci să surprindem pe dușmani, cari, apucați pe neașteptate, vor face puțină împotrivire bărbăției și puterii noastre".

Între aceea Polonii ajunseră la locul de pândă al avangardii lui Baba-Novac. Cazacii, cari mergeau în frunte, prinseră însă veste de atacul ce li-se pregătise și, din pornirea lor, fără a mai aștepta poruncă, se aruncară, cu putere și iuțeală, asupra alor noștri, mai înainte ca aceștia să fi putut eși din valea înfundată și acoperită în care se găsiau. Astfel prinși și închiși, ei trebuiră să primească lupta întru împrejurări de tot grele. Se bătură însă cu bravură și încordare până ce fură înfrânți de numărul cel mare al dușmanilor, reîntăriți mereu cu nouă puteri. Cei mai mulți periră în luptă sau căzură în robie, și puțin numai se mântuiră prin fugă în tabăra Domnului lor.

După această ispravă neașteptată, Zamoyski porunci acelorași victorioși Cazaci ca împreună cu trupele cele ușoare să atace înălțimele unde se găsià oastea rânduită de Mihai-Vodă a lovì de ceastă parte pe Poloni, în caz când Baba-Novac, rămânând nedescoperit, i-ar fi putut atacà cu noroc din ascunzătoarea sa. Se înțelege însă că ai noștri, ne mai având la ce susține o luptă perdută, se retraseră, adăpostindu-se și ei în tabăra din spatele muntelui.

Norocul fu așadar de partea dușmanilor, cari, deși izbânditori, fură totuș atât de zdruncinați, încât nu se mai văzură îndemnați a atacà pe Români în tabără; ci, zic ei, în vederea nopții pe care o aduceà coborîrea serii, se strânseră, așezând și ei tabără bine veghiată în Săhăteni, de ceastălaltă parte a muntelui la spinarea căruia se află Mihai-Vodă. Însă pe când Leșii treceau cu pace noaptea spre 13 Octomvrie, ai noștri ridicau tabăra și apucau calea înainte, spre a găsì, după planul Domnului lor, un alt loc potrivit, de unde să cerce din nou a surprinde, atacà și

www.dacoromanica.ro

rupe pe dușmani în cale. Și-l găsiră îndărătul unor săpături mari de pământ, pe cari șivoiul apelor mari și tari de munte le scobise în chiar drumul dușmanilor. Acì se așezară deci la pândă. Temători însă de nouă curse, Polonii înaintau de astă dată cu multă băgare de seamă. Astfel ei putură descoperì din vreme trupele lui Mihai-Vodă, cari trebuiră deci să iasă și să stee la lupta deschisă. Oștile se încăerară pe toată linia și se bătură cu biruință împărțită până spre seară, când ai noștri se traseră cu bună rânduială spre munți, oprindu-se la Ceptura, unde Leșii, care-i urmăriau de aproape, mai sloboziră câteva tunuri asupră-le. Sosind însă noaptea, tăbărîră și ei în apropiere.

De acì, de lângă Ceptura, Mihai-Vodă îndreptă mai întâi o nouă scrisoare lui Basta și Comisarilor împărătești, prin care, după ce le relatează în scurte cuvinte mersul luptei purtate peste zi, solicită ajutor 3000 husari, 2000 călăreți și 3000 lăncieri, arătându-le că e supremul timp de a i-l trimite; apoi în puterea nopții ridică tabăra și apucă calea munților, unde, deocamdată, pentru câtevà zile, Polonii îi perd urma. Aceasta, de sigur, în așteptarea ajutorului din Ardeal, pe care Mihai-Vodă nădăjduia totuș să-l primiască.

IV.

1. Totala părăsirea lui Mihai-Vodă. — 2. Trecerea familii sale în Ardeal.— 3. Așezarea și întocmirea armii noastre în pădurea Bucovului, lângă Teleajin.— 4. Mișcările oștirii polone și descoperirea taberii lui Mihai-Vodă.— 5. Pregătiri de luptă și încercări de pace. — 6. Bătălia din pădurea Bucovului și atacarea taberii române.— 7. Înfrângerea lui Mihai-Vodă.

Am văzut că Imperialii, deși țineau ca Mihai să nu fie părăsit, se găsiau într'o astfel de situațiune, încât nu-l puteau ajutà în chip efectiv. Totuș, nevoind, din calcul politic, a-l refuzà de-adreptul, arătându-i adevărul situațiunii în care se găsiau și pe care Mihai, neîndoios, cunoscând-o, ar fi înțeles-o, preferiră a-l ținea, cum se zice, cu vorba, promițându-i ceea ce n'aveau de gând să împlinească. Astfel ei îi cer, în ziua luptei dela Năeni, raporturi sigure despre pozițiunile ce ocupau Turcii, Tătarii și Polonii, precum și despre numărul lor, „pentru ca să poată da, scriau ei, cu atât mai la timp și cu atât mai ușor, piept cu dușmanul năvălitor.“ Când Mihai primì, în mijlocul

www.dacoromanica.ro

munților în care se retrăsese, această scrisoare a lui Basta și a Comisarilor împărătești, nădejdi noui de izbândă născură în amărîtul său suflet și, încrezându-se în sinceritatea sentimentelor celor ce astfel îi scriau și făgăduiau ajutor, de loc își porni întreaga-i familie în Ardeal, ca chezășie a credincioasei lui alipiri către Impărat și Nobili.

Astfel căpitenia acestora, Ștefan Csáky, putù primì, în tabăra sa dela Letfalău, în ziua de 16 Octomvrie, pe tânărul Pătrașcu-Vodă, care sosì în tovărășia Arhiepiscopului de Târnova și a Vistierului Stoica. Pe cât însă de lamentabil se înfățișè acì acesta din urmă, osândind în vorbe grele acțiunea politică și militară a Domnului său, pe atât de bărbătește se înfățișè tânărul Voevod, care cerù cu inzistență să fie trimis la Curtea împărătească, unde nădăjduià bună primire și ședere. Nu i se împlinì însă dorința, căci fu trimes mai întâi la Făgăraș și apoi tocmai la Gelău, împreună cu maică-sa Doamna Stanca și soru-sa Domnița Florica, cari sosiră în Ardeal patru zile mai în urmă, — la 20 Octomvrie. Nefericitele femei străbătură așa dar văile Carpaților în bubuitul puternic al tunurilor, care băteau și împrăștiau trupele părăsitului Voevod. Primite fiind la graniță de Moise Săcuiul — care grăbise la pasul Buzăului, să oprească reîntoarcerea lui Mihai-Vodă în Ardeal, în caz când, învins fiind, ar fi căutat adăpost dincolo, — ele se îndreptară asemenea spre Letfalău. De acì, trei zile în urmă, fură trimese la Brașov, apoi la Făgăraș și, în cele din urmă, cum am spus, la Gelău, unde fură puse, împreună cu Pătrașcu-Vodă, sub pază.

Rămas așadar singur, în mijlocul oștii pe care cu greu o mai puteà ține în juru-i, fiind neplătită, obosită și descurajată de luptele neizbutite, Mihai-Vodă aștteptà cu toată încrederea sosirea trupelor ardelene. Pe măsură însă ce zilele treceau una după alta, fără ca aceste să se arate, pe aceeaș măsură nădejdea Voevodului se prefăcea în neliniște, iar aceasta în bănuială, până ce, văzând că nu-i sosesc nici măcar scrisori noui de lămurire, căpătă încredințarea că atât promisiunile date cât și mădejdile deșteptate au fost mincinoase și deșarte, părăsit fiind și lăsat singur în ultimul moment, în fața unui dușman atât de numeros și puternic, cum erà Zamoyski.

Luându-și deci oastea coborî spre pădurea Bucovului, la acel loc potrivit de adăpost și de luptă, pe care, cum am văzut, agerul

www.dacoromanica.ro

său ochiu îl putuse descoperì din vreme între Teleajin și Cricov și unde va puteà, socotia el, dacă nu înfrânge, cel puțin rezistà cu succes dușmanului. Căci, înconjurat fiind de trei părți cu munți mari și împăduriți, — el aveà în față, din spre Teleajin, o pădure deasă și bine acoperită, la care dușmanul puteà ajunge numai prin două căi: una, foarte grea, prin valea Teleajinului, prin ape, șanțuri, și locuri greu de trecut și străbătut, alta, mai lesnicioasă ceva, dar totuș destul de dificilă pentru o armie mare și grea, prin munți și păduri.

Acì-ș duse Mihai oastea în tabără, rânduind-o în vederea unei grele și încordate apărări și pregătind dușmanului, în pădurea din față, o primejdioasă cursă. Într'adevăr, în mijlocul acestei păduri, pe care trebuiau cu necesitate s'o treacă Leșii, spre a ajunge la tabăra alor noștri, terenul erà mlăștinos și accidentat, astfel că dușmanul neștiutor, tras și prins la luptă acì, ușor și-ar fi putut încurcà și nămolì trupele, ales cavaleria sa cea grea— acei Husari, despre care Cronicarul nostru spune „că erau tocmiți tot în hier, cu pardoși peste platoșe și pe cai mari, groși, de puteau biruì a purtare taurul". Cu acest gând deci Domnul român ascunse în pădurea din fața taberii trupele sale ușoare, menite a se aruncà asupra dușmanului, a-l trage și silì acì la luptă, aruncându-l în mijlocul mlaștinelor și al văilor.

Astfel adăpostit și pregătit de luptă, cum nu se puteà mai bine în împrejurările în care se găsia, Mihai-Vodă rămase în așteptarea Leșilor; iar aceștia, necutezând, cum am văzut, a urmări pe Voevod în munți, după ce stătură câteva zile în expectativă prin părțile Cepturii, siliți de lipsa proviziunilor, ba chiar și a apei, tăbărîră pe malul Cricovului, unde odihniră o zi întreagă. Neprimind însă vești despre starea și acțiunea lui Mihai, Zamoyski hotărî a plecà în jos, prin Bucov la Ploești și de acì prin Târșor la Târgoviște, spre a așezà pe Simeon Movilă în scaunul Domnesc de acolo. Dar tocmai când ridicase tabăra și poruncise plecarea primì vestea că Domnul român a ocupat o puternică poziție în apropiere, departe doar numai o milă de locul unde se găsiau Leșii. Trebuià deci a-l înfruntà și lovì. În acest scop cercetează și află de cele două drumuri cari duceau la tabăra lui Mihai-Vodă și alese pe cel mai lesnicios,—prin munți și păduri.

Înainte însă de a urcà muntele, Zamoyski adresează lui Mi-

www.dacoromanica.ro

hai-Vodă, în preziua luptei, la 19 Octomvrie, prin mijlocirea lui Andrei Wilczkowsky, nobil polon ce trăise la Curtea Domnului român, o scrisoare prin care-i cerea să se supue și predeà. Căci, i se zicea, în zadar mai încearcă să se împotrivească cu slăbitele și demoralizatele sale trupe puternicii și bine întocmitii armii polone, ales că ajutorul din Ardeal în deșert îl așteaptă. Mai bine deci să se încreadă grației Regelui și mărinimii Cancelarului său, cari îl vor trata după cinste și merite. Dovadă-i poate fi felul cum a fost tratat Arhiducele Maximilian, fratele Împăratului, când în bătălia de la Bicin (1587) căzù în mânile Polonilor. Ca totdeauna însă, Mihai-Vodă se încrezù, nu în mila și îndurarea dușmanul, ci în norocul și bravura armelor sale.

Astfel, în ordine chibzuită și bine păstrată, plecară Leșii, în ziua de 20 Octomvrie, spre tabăra alor noștri. Ajuns sus, în munte, Zamoyski putù vedeà întreaga tocmire a oștii inimice și în acelaș timp putu bănui că în pădurea din fața ei zace vre-una din acele primejdioase curse pe care mult iscusitul Voevod le știà pregătì vrășmașilor săi. Spre a puteà dar descoperì rostul lucrurilor tăinuite în acea parte de loc, începù a bate pădurea cu tunurile, doar va puteà scoate pe cei presupuși ca ascunși acolo. Răsunau văile și munții de bătaia iute și puternică a tunurilor. Moise Săcuiul singur putù numărà, într'un rând, de acolo unde se găsià, la pasul Buzăului, 40 de bubuituri. În zadar însă, căci ai noștri, de sigur cu multe suferinți și pierderi, nu făceau nici o mișcare, astfel că bănuiala Leșilor începuse a se risipì. Dar ceea ce nu putuse descoperì bătaia răzbitoare a tunurilor, descoperì trădarea și ticăloșia omenească. Căci doi oșteni, un Săcuiu și un Moldovean, fugind din tabăra lui Mihai-Vodă merseră înaintea lui Zamoyski și-i arătară primejdia ce-l așteptà în pădure precum și tocmeala lucrurilor tăinuite acolo.

Atunci bătrânul Cancelar trimise o trupă de Cazaci ca împreună cu o parte din pedestrimea ușoară și cu o ceată de voluntari să deschidă drumul spre tabăra alor noștri. Trupa intră cu multă inimă în pădure și îndată, îndărătul unor șanțuri late și adânci, pe care le trecu prin mlăștini până la brâu, dădù de cele câteva tunuri și de pedestrimea ușoară a lui Mihai-Vodă, care, deși atacată cu vehemență și dibăcie, ținù totuș bărbătește

www.dacoromanica.ro

piept dușmanului năvălitor; când se văzù însă descoperită, întrecută în număr și amerințată a fi zdrobită de grosul armii lui Zamoyski ce se apropià,—ea se trase înapoi și coborî cu grăbire în tabăra Domnului său. Dar și Cazacii, ajunși de mulțimea trupelor polone, coborîră pe urma alor noștri și curând amândouă taberele se găsiră față în față.

Lupta se prinse îndată și pe toată linia. Aripa dreaptă a lui Mihai-Vodă, fiind izbită mai cu putere și suferind o mică înfrângere, dădù iute și pe neașteptate dosul. La această vedere, fie de frică, fie că presupuse o trădare, aripa stângă fugì și ea, lăsând pe Domn singur, cu rămășița trupelor sale mai credincioase și viteze, în fața și în puterea vrășmașului. Atunci, cum zice Cronicarul, „singur Mihai-Vodă, ca un leu, în fruntea oștii și îmbărbătând pe ai săi, și-au ținut războiul câteva ceasuri". Părăsit însă de noroc și trădat de ai săi, slăvitul Viteaz, înconjurat de câțiva credincioși ostași, se văzù nevoit a părăsì locul de luptă, dând pinteni calului și afundându-se în desișul codrilor mântuitori.

Pe urma lui Polonii uciseră pe toți cei întârziați sau căzuți din fugă și curățiră locul de toate cele părăsite, luând în stăpânire tunurile, bagajele și steagurile noastre.

Astfel, prin trădare, perdu Mihai-Vodă și această a doua sa mare bătălie; iar Polonii câștigară o victorie pe care, îndată și cu multe vorbe de laudă, o răspândiră în toate părțile lumii, dela Sultanul din Țarigrad până la Papa din Roma.

V.

1. Vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă. — 2. Supunerea țării și așezarea lui Simeon-Vodă în Scaun. — 3. Îngrijorări în Ardeal din pricina stăpânirii polone în Țara-Românească. — 4. Stăruinți pentru plecarea lui Zamoyski și îndepărtarea lui Sigismund Báthory. — 5. Încercarea lui Mihai-Vodă de a strânge nouă oaste. — 6. Lupta de la Argeș. — 7. Domnia lui Simeon Movilă.

Vestea înfrângerii lui Mihai-Vodă străbătù ca iuțeală în toate părțile. Csáky, care o află cel dintâi, o comunică, a doua zi chiar, la 21 Octomvrie, din Lețfalău, unde știm că se află o parte a Staturilor Ardelene, lui Basta și Comisarilor împărătești, iar aceștia, la rândul lor, o comunicară, fără întârziere, Împăratului Rudolf II la Praga.

www.dacoromanica.ro

Se știà deci acum că Voevodul, crunt bătut și abia scăpat din focul luptei, apucase, cu puțini ai săi, drumul Craiovii, spre a sparge cuibul pe care nemulțumiții și răzvrătiții împotriva domniei lui îl făcuseră acolo; iar Zamoyski, strângându-și oastea, se așezase deocamdată la Bucov. — Căci de acì trimitea el, la 22 și 23 Octomvrie, mai întâi Regelui său, apoi Staturilor Ardelene și, în sfârșit, lui Basta și Comisarilor împărătești relații sigure și amănunțite despre decursul luptelor purtate cu Mihai-Vodă, și de acì cereà el Imperialilor să prindă pe seamă-i pe Voevodul fugar, pe dată ce acesta, neavând încotro, va căutà, de sigur, adăpost în Ardeal, părăsit fiind de propria-i oaste și țară.

Într'adevăr, pe când armia polonă odihnià în vechiul târg de reședință al Bucovului, slujitorii și boerii țării, între cari Buzeștii chiar, vestiții și vitejii Căpitani ai lui Mihai-Vodă, veniră de se închinară victoriosului Cancelar, prestând jurământ de credință noului Domn, — acelui Simeon-Vodă Movilă, care primì asupră-i cele mai puține și mai umile drepturi de suveranitate, pe care le-a avut vre-odată un Domn român, afară doar de slugarnicul său frate Eremie-Vodă Movilă. Căci și unul și altul se obligà: să plătească Coroanei Polone, anual și o singură dată, câte 40.000 galbini, să întrețină, pe cheltuiala lor, 3.000 oameni oaste leșească în țară, să așeze Pârcălabi poloni în cetăți și să îndatoreze pe căpiteniile oștirii pământene a face jurământ de credință Regelui polon, să îngădue, în sfârșit, ca Leșii, șezători în țară, atât cei indigeni cât și cei străini, să se bucure de jurisdicția polonă. Evident, cu aceste, Zamoyski adusese Țara-Românească în aceeaș situațiune în care adusese puțin mai înainte Moldova — la rangul de provincie a Coroanei Polone.

Prezența și acțiunea marelui Hatman și Cancelar în Țara-Românească nu convenià însă defel lui Basta și Comisarilor împărătești din Ardeal. Aceasta pentrucă Leșii își întindeau și întăriau influența lor politică într'o țară pe care Imperialii o considerau de câțiva ani ca fiindu-le supusă, și pentrucă Sigismund Báthory, care se află în tabăra lui Zamoyski, nu numai că, prin uneltirile sale, întreținea spiritul de ostilitate împotriva Nemților printre Nobilii partizani ai săi, ci intenționà chiar a năvăli în Ardeal, spre a-și luà din nou în stăpânire Principatul de două ori cedat și perdut. Prin aceste deci scopul ac-

www.dacoromanica.ro

țiunii politice a lui Basta și Comisarilor împărătești, care erà de-a stoarce Nobililor unguri un jurământ de credință pe sama Împăratului Rudolf II, — erà direct amenințat. Căci pe când unii Nobili amânau fel și chip depunerea jurământului cerut, alții nu numai că-l refuzau de-adreptul, ci, instigați fiind de Moise Săcuiul, cereau pe față ca Basta și Nemții lui să fie răsplătiți pentru ajutorul ce le dăduse împotriva lui Mihai-Vodă și, apoi, scoși afară din țară.

Trebuià deci îndepărtat atât Sigismund Báthory cât și Moise Săcuiul. Cum însă aceasta nu se puteà face decât odată cu ieșirea lui Zamoyski din Țara-Românească, Comisarii împărătești, împreună cu unealta lor Csáky, acum Căpitan general al oștilor ungurești, deschid, în acest scop, tratative cu Cancelarul polon. Răspunzând mai întâi că nu vor puteà îndeplini cererea cu privire la Mihai-Vodă, de oarece, în caz când acesta le-ar cădea în mâini, aveau datoria a-l trimite Stăpânului lor și nu altuia, — Imperialii, prin scrisori și legații stăruitoare, invită pe Poloni a părăsi Țara-Românească, pentru a înlătură astfel putința unor viitoare complicații. Căci, cum scrie Cronicarul nostru, în graiul său bătrânesc și cuprinzător, turburând „legile a bunei megiesii și a vechilor tocmele“, puteau fi „pricină de învrăjbire între Chesarul și Craiul Leșesc“, iar stăruind „să facă îndărătnicie și să stee împotrivă, vor ajunge armele Împăratului să apere țările sale“. Tratativele aceste, pentru purtarea cărora Csáky în special își atribuià merite deosebite, izbutiră: Zamoyski, după ce așeză pe Simeon-Vodă în scaunul domnesc din Târgoviște, lăsându-i, potrivit actului de închinare, o gardă de trei mii oameni, sub comanda lui Iacob Potocki, își ridică oastea și se trase prin Moldova în țara Leșească, ducând cu sine pe Sigismund Báthory și pe Moise Săcuiul, care venise pe la Oituz să i se alăture cu cetele sale.

Acum situațiunea erà mai limpede atât dincolo cât și dincoace de munți. Pe când însă Imperialii își disputau stăpânirea Ardealului cu Nobilii unguri, în Țara-Românească Mihai-Vodă, refugiat în munții Argeșului, silià stăruitor a-și înjghebà o nouă oaste, cu care să se nevoească a-și recâștigà perduta stăpânire a țării de baștină. În acest scop el solicità din nou și repetit ajutor dela Ardeleni, reamintindu-le învoelile și legăturile pe cari le consfințise prin jurământul ce le făcuse. Zadarnic, căci

www.dacoromanica.ro

toți pare că se conjuraseră împotriva nenorocosului Domn, pe care-l părăsise, cum am văzut, până și Buzeștii, boerii săi cei mai credincioși.

Cu toate acestea, Mihai-Vodă putù adunà vre-o șapte opt mii de oameni oaste de strânsură, cu care lucrà a se tocmì cât mai bine de bătae. Înțelegând însă de aceasta Simeon-Vodă Movilă, își strânse numai decât oastea de țară și, împreună cu Polonii săi, pornì de sârg, zi și noapte, tot prin locuri ascunse, spre a surprinde și lovì pe protivnic înainte ca acesta să se poată întări. Și izbutì, căci la 25 Noemvrie, prin părțile Loviștii, în malul Argeșului, lovì cu noroc și împrăștie mai întâiu trupele de straje ale lui Udrea Spătarul, care, scrie Cronicarul, „până în trei ori și-au dat războiu cu Leșii". Apoi întorcându-se, a patra oară, au purces în risipă oștenii săi, de care lucru dând de știre lui Mihai-Vodă, cu toții părăsiră pe nefericitul Voevod, care, trădat astfel pentru a doua oară, se mântuì iarăș prin fugă, urmărit de oamenii lui Simeon-Vodă. Așà cel puțin scrià acesta fratelui său din Iași, lui Eremia-Vodă Movilă, care, la rândul său, se grăbì a comunicà, la 10 Decemvrie, stăpânului comun, lui Zamoyski, isprava de arme săvârșità în Țara-Românească de supusul Craiului polon.

Astfel cea din urmă încercare pe care o făcuse Mihai-Vodă spre a se ridicà prin propriele sale puteri fu zădarnică. Norocul și oamenii îl părăsise cu totul! Nu-i mai rămâneà dar altceva de făcut decât să-și caute mântuire înaintea tronului aceluia pentru care, cucerind Ardealul, perdù și Țara-Românească.

Cu înfrângerea lui Mihai-Vodă la Argeș și mai apoi cu ieșirea lui din țară s'a întemeiat domnia lui Simeon Movilă; dar nu s'a întemeiat și rostul țării. Căci Leșii, lăsați de Zomoyski spre paza Domnului, au făcut atâta rău, încât Mihai, în memoriul său către Impăratul Rudolf, spune că nici pe vremea războiului cu Sinan n'a pătimit țara cât a pătimit și pătimește pe urma Leșilor. Deci cu dreptate exclamă Cronicarul: „O săracă țară! Ce au pătimit atunci cu Leșii și Moldovenii, că au prădat și au jăcuit toată țara: și mânăstiri, și boeri, și săraci, până ce aŭ luat tot ce au găsit la dânșii".

www.dacoromanica.ro

VI.

1. Hotărîrea lui Mihai-Vodă de a călători la Curtea din Praga. — 2. Plecarea și împrăștierea cetelor turcești aduse împotrivă-i de Pașii din Vidin și Nicopole. — 3. Peripețiile drumului prin Ardeal. — 4. Sosirea la Oradia-Mare și întâlnirea cu Paul Nyáry. — 5. Drumul dela Orade până la Tokay. — 6. Trecerea Tisii și călătoria prin Ungaria. — 7. Sosirea în Capitala Austriei.

Înconjurat cum erà din toate părțile de dușmani și părăsit de boerii țării, cari se ridicară împotrivă-i cu nesocotită vrășmășie, Mihai-Vodă perduse, în lupta dela Argeș, ultimele trupe, pe cari le mai putuse adună, cu ajutorul marelui Ban de mai apoi Preda, singurul, se pare, ce-i mai stăteà credincios și jertfitor în această vreme de mare restriște și strâmtorare. Rămas așadar numai cu capul, cum însuș spuneà, hotărî să apuce unica cale de mântuire ce-i mai stăteà deschisă: calea Curții împărătești dela Praga, unde, stând față cu Cesarul său și arătându-i credința ce-i păstrase, slujbile ce-i făcuse și trădarea ce suferise, nădăjduià tare să capete îndurare, dreptate și ajutor, spre a se puteà ridică din afundul în care-l coborîse nestatornicul noroc și răutatea omenească.

Căci Mihai-Vodă nu se îndoià de fel—o mărturisește însuș, vom vedeà, în memoriul său către Împăratul Rudolf—cum că legătura lui Basta cu Ungurii împotrivă-i, alungarea lui grabnică din Ardeal, precum și neajutorarea în luptele ce dete lui Zamoyski și Simeon Movilă se datoriau în primul loc pornirii personale și ascunse a lui Basta și nicidecum instrucțiunilor venite din cancelaria Curții împărătești. Trebuià dar, cu orice preț, să străbată până la acela, care, în locul veștilor sale, oprite de dușmanii din Ardeal, primià veștile de discreditare și defăimare ale acestora și care, totuș, când află—durere, prea târziu — că Domnul român se găsește în primejdie în fața Polonilor și a Turcilor poruncià cu tot dinadinsul să fie ajutat și apărat.

Așadar se ridică de plecare. Nu apucă însă a se așezà bine la drum, când primì vestea că cete de Turci, trecând Dunărea sub comanda Pașălelor din Vidin și Nicopole, vin să-i taie calea și să-l arunce astfel îndărăt, în mijlocul Leșilor ce-l urmăriau. Atunci Mihai-Vodă repezì asupra lor pe Banul Craiovii, care le lovì cu noroc, împrăștiindu-le și luându-le mai multe steaguri.

www.dacoromanica.ro

După această izbândă, care acoperià oare-cum amintirea dureroaselor înfrângeri din timpul din urmă, pribeagul Voevod, ducând cu sine pe cel mai mare din steagurile luate dela păgâni și înconjurat de vre-o 100 de credincioși, porni mai departe spre nădejdea mântuirii sale, la Împăratul creștinesc. Ca să ajungă însă acì trebuià să treacă mai întâiu prin Ardeal, prin țara neîmpăcaților săi dușmani, unde deci lesne ar fi putut fi, dacă nu prins și închis, cel puțin zădărnicit în cale. Dar Mihai, care cunoșteà bine împrejurările din Ardeal, știù să se strecoare prin mijlocul dușmanilor săi, pe pământul sigur al stăpânirii împărătești,—la Orade, unde stăpânià garnizoana germană,—și anume prin părțile Albei-Iulii, unde se găsià Gașpar Kornis, partizanul Imperialilor, a cărui bunăvoire o cumpără, zice-se, Domnul român cu 2.000 galbini și prin părțile Beiușului, unde se găsià garnizoana comandată de Bartolomeu Somogy, unul din Căpitanii ce rămase până la urmă credincios fostului nostru Crai al Ardealului.

Astfel, în cele dintâi zile ale lui Decemvrie 1600, intrând în Ardeal prin pasul Vulcanului, Mihai-Vodă treceà prin Hațeg și se îndreptà sprè Deva. Acì fu însă întâmpinat cu ostilitate de garnizoana cetății, care îndreptă tunurile asupră-i și-i înnecă mai mulți oameni în apa Mureșului. Urmarea fu că vestea trecerii sale prin Ardeal se răspândì cu iuțeală și ajunse la urechile dușmanilor, cari, de îndată, porniră a lucrà împotrivă-i. Așà, înțelegând că merge la Beiuș prin Baia-de-Criș, trimiseră acì cărți viclene ca să ridice lumea asupră-i și provocară garnizoana din Lipova ca, unindu-se cu cea din Ineu, să-i taie calea. Dar nu izbutiră. Căci Crișenii lăsară pe Voevod să treacă în pace prin târgușorul lor, unde el ajunse la 6 Decemvrie, într'o Miercuri, iar garnizoanele din Lipova și Ineu nu îndrăzniră a atacà pe călători.

Văzând uneltirile dușmanilor săi și temându-se de întâmplări mai primejdioase, Mihai-Vodă, plecând din Baia-de-Criș, trimise o scrisoare lui Paul Nyáry, Căpitanul Oradii-Mari, prin care-l vestià că merge să-și pue capul sub ocrotirea Împăratului, dacă cumva va puteà ajunge până acolo. Căci bine știi d-ta, scrià el, cu ce fel de bunăvoință ne întâmpină pe noi Ardelenii: ori unde găsesc oameni de-ai noștri, îi taie și-i ucid ca pe Turci. Îl rugă deci—ca pe unul din cei ce voesc binele Îm-

ACADEMIA BIBLIOTECA
www.dacoromanica.ro

părătului—să dee de ştire oamenilor dela ţară despre trecerea lui, ca nu cumva să intre spaima în ei, şi să-i trimeată, înnainte, la Beiuş, câţiva oameni împărăteşti, cu cari, neîndoios, socotia, va puteà călătorì mai liniştit.

Vestea sosirii neaşteptate a lui Mihai-Vodă aduse în mare încurcătură pe Căpitanul Oradii-Mari. În nedumerirea sa, acesta se gândi să ţie pe Voevod la sine, până ce va primì instrucţiile şi îndrumăriile, pe cari le ceruse prin scrisori exprese de la Arhiducele Maximilian şi dela Generalul Basta, cărora se grăbì a le comunicà cuprinsul înşinţării lui Mihai-Vodă. Dar acesta sosì, adus fiind chiar de oamenii pe carì Paul Nyáry îi trimisese la Beiuş întru întâmpinarea sa, înaintea instrucţiilor şi îndrumărilor cerute. Şi sosì, împotriva tuturor aşteptărilor, nu cu o mână de ostaşi, cum s'ar fi putut crede, ci cu o armată întreagă de 3.000 oameni, pe cari probabil i-i dase credinciosul său Căpitan al Beiuşului. Faţă cu această împrejurare, Paul Nyáry, care dispuneà de o garnizoană mult mai mică, trebuì să părăsească gândul de a ţine pe Voevod la dânsul şi să-l primească cu prefăcută şi nevoită bunăvoinţă.

Astfel, chiar în ziua sosirii sale la Oradia-Mare, la 11 Decemvrie, într'o Luni, Mihai-Vodă se duse la Nyáry, spre a-i arătà—şi verbal—scopul călătoriei sale şi a-l încredinţà despre devotamentul său cătră Împărat. Apoi, după puţină odihnă, zorit cum erà, Voevodul nostru plecă a doua zi mai departe, luând cu sine numai vre-o două trei sute de oameni. Ceialalţi, de sigur, parte s'au întors la Beiuş, parte au rămas la Oradе. Înainte de a părăsì această cetate, Mihai-Vodă adresă—prin mijlocirea Generalului Gonzaga, nou numitul Comandant al trupelor împărăteşti din Ungaria superioară—o scrisoare omagială cătră Împăratul Rudolf, prin care—după ce-l vestià, cum, „prin tainica rânduire a lui Dumnezeu, a scăpat din mâinile duşmanilor“ săi şi cum a ajuns, în sfârşit, pe pământul sigur al stăpânirii împărăteşti,—solicità favoarea de a fi primit să se înfăţişeze înaintea Maiestăţii Sale, la care erà plin de nădejde că va găsì îndurare, dreptate şi ajutor, acum, când, renăscut oarecum trupeşte şi sufleteşte, simte din nou pornire şi îndemn spre fapte mari şi bune.

În aceeaş zi, Nyáry, care, cum am văzut, rămase neputincios faţă de Mihai-Vodă, se grăbì a vestì trecerea acestuia Preşedintelui Camerei din Caşovia, recomandându-i a-l prinde, dacă

www.dacoromanica.ro

crede de cuviință, în drum: la Tokay, pe unde va trece Tisa, la Fülek, la Putnok sau în munții Iász. Din această scrisoare, care de altfel nu avù nici o urmare pentru Mihai-Vodă, cunoaștem noi itinerarul călătoriei sale, măcar în parte. Căci din întreagă acesta a doua jumătate a călătoriei saleidela Orade—de unde plecă la 12 Decemvrie—până la Viena—unde ajunse la 2 Ianuarie—nu ne sunt cunoscute decât două momente: o scrisoare din Debrețin, îndreptată în 14 Decemvrie la Cașovia, prin care se rugà de Președintele Camerei să înlesnească călătoria la Curtea împărătească a olăcarilor trimiși înainte cu scrisorile omagiale cătră Împăratul Rudolf și Arhiducele Matthias, și întâmplarea dela trecerea Tisii, care se petrecù astfel:

În dimineața zilei de 15 Decemvrie, Mihai-Vodă sosì înaintea cetății dela Tokay, spre uimirea Comandantului garnizoanei de acì, Hans Spayser, la care Voevodul trimise pe credinciosul său însoțitor Nicolae Segnyey să ceară liberă trecere peste Tisa. Dar, sub cu-ânt că n'au salv-conducturi și sunt prea numeroși, acesta se împotrivì la început. Trebuì însă să cedeze stăruințiilui Mihai, care n'avea timp de perdut cu tratările, și să lase liberă trecerea apei, care se făcù cu oarecare greutate, de oarece ținù o jumătate de zi.

Dela Tokay încolo nu mai avem mărturii directe, care să ne arate drumul urmat de Mihai-Vodă până la Sâmbăta-Mare și de acolo până la Viena. De sigur însă că a mers prin Cașovia, unde aflăm mai târziu că-și lăsase o parte din oameni, Cazaci mai ales, sub îngrijirea unui credincios al său Ludovic Rákóczy. Dela Cașovia a mers, probabil, pe drumul obișnuit, prin Eperjes, Löcse, Liptó-Szent-Miklós și mai departe prin valea Vagului și prin Neutra, până la Sâmbăta-Mare. Aci fu întâmpinat de curierul Împăratului Rudolf, care-i aducea două scrisori din partea acestuia: întâia cu cererea să fie trimisă Șahului din Persia, ceeace, se înțelege, de unde și cum se găsia, nu mai erà în stare să facă; a doua cu întrebare despre soarta sa și întâmplările din Țara-Românească. Astfel, întărit prin această din urmă scrisoare în nădejdile cu care plecase la acest drum lung și greu, Mihai-Vodă făcù și ultima parte a călătoriei sale dela Sâmbăta-Mare la Viena, unde ajunse, cum am spus, în ziua de 12 Ianuarie.— Aci fu luat în grije și sub ocrotire de Arhiducele Matthias, fratele Împăratului, care-i făcù gazda la „Cerbul de Aur“ și-i dădù

www.dacoromanica.ro

bani pentru întreținerea cetașilor săi, cari, prin îmbrăcămintea și armătura lor neobișnuită și ne mai văzută prin părțile acele, făcură o deosebită impresie, mai cu seamă asupra Vienezilor. Acum deci nu-i mai rămâneà decât, cum zice Cronicarul, să socoată vremea și să pască prilejiul, spre a câștigà în parte-i cercurile influente dela Curte și spre a se puteà prezentà însuș Impăratului Rudolf la Praga.

VII.

1. Adunarea dela Leţfalău a Staturilor Ardelene. — 2. Discordia în sânul Nobilimii ungureşti şi planurile ambiţioase ale lui Şt. Csáky. — 3. Cearta dintre Generalul Basta şi Comisarul imperial Ungnad. — 4. Dieta parţială din Alba-Iulia şi Deputaţia la Praga. — 5. Dieta din Cluj şi trădarea lui Csáky. — 6. Alegerea lui Sigismud Báthory şi plecarea lui Basta. — 7. Martiriul lui Baba-Novac şi chinuirea lui Szelestei şi Sava Armaşul.

Am văzut că pe când Mihai-Vodă, trecând munții în Țara-Românească, luptà, singur și din greu, cu Leșii lui Zamoyski și cu năimiții lui Simeon Movilă, Nobilii Staturilor Ardelene, ajunși pe urma Învinsului dela Mirăslău, tocmai în Săcuime, năzuiau să pună la cale țara din care Valahul atât de temut și urît fusese, în sfârșit, alungat. În acest scop ei ținură la Leţfalău, unde se găsiau strânși în tabăra lui Ștefan Csáky, dela 25 Octomvrie până la 4 Noemvrie, o adunare în care rezolvară cestiuni de competența unei diete. Astfel, pe lângă unele orânduiri cu privire la bir, la oaște, la negustori și la călugării românești, pe care îi presupuneau a fi fost spionii lui Mihai-Vodă în Ardeal, Nobilii pedepsiră pe Săcui, ridicându-le libertatea și hotărînd rezidirea cetăților pe cari aceștia le dărâmase — Várhegy (Orheiul) și Udvárhely (Odorheiul); confirmară lui Csáky, ca răsplată a slujbelor ce făcuse patriei, toate bunurile pe cari le posedase mai înainte vreme; deciseră ridicarea unei biserici la Mirăslău, întru pomenirea luptei ce se dete acì la 18 Septemvrie trecut,—zi ce rămâneà să fie de acum înainte sărbătorită, sub amenințare de pedeapsă, de către toți locuitorii țării, fără osebire de neam și lege; luară, în sfârșit, în dezbatere cestiunea stăpânirii politice a Ardealului.

Cu privire la această cestiune, se iviră însă, din capul locului, divergințe între Nobilii unguri. Căci pe când unii, în frunte cu

www.dacoromanica.ro

Gaspar Kornis, Pancratie Sennyei, Baltazar Bornemisza, Gavril Haller și Francisc Alárdi, voiau recunoașterea imediată și necondiționată a stăpânirii împărătești,— alții, în frunte cu Moise Săcuiul, Petru Giczy și cei doi Huszár, voiau readucerea lui Sigismund Báthory și îndepărtarea lui Basta și a Comisarilor. În sprijinul celor dintâi lucrau și partizanii lui Ștefan Csáky, ambițiosul Căpitan general al oștilor, a cărui ascunsă nădejde eră să guverneze însuș Ardealul, în numele Împăratului direct sau în locul Archiducelui Maximilian.

Izbutiră, deocamdată, cei dintâi și Csáky cu ai lui,—pentrucă Imperialii reușiră, cum am arătat, să înduplece pe Zamoyski a se trage din Țara-Românească în Polonia, ducând cu sine pe Sigismud Báthory și pe Moise Săcuiul,— adecă pe cei ce, prin uneltirile lor, întreținеau fățiș spiritul de ostilitate împotriva Nemților printre Nobilii partizani ai lor, cari însă, cu aceasta, nu se dădură învinși, căci își menținură și mai departe tabăra, căutând să câștige în partea lor pe Săcui și pe mercenarii oastei în dezagregare a lui Basta și stăruind să nu se primească jurământul de credință ce li se cereà în numele Împăratului decât sub anumite condițiuni.

Întru astfel de împrejurări, Csáky, care se întreceà în a face Împăratului și reprezentanților săi mărturisiri de supunere și devotament, solicitând și obținând, ca răsplată a serviciilor ce aduse Curții, cetățile Sáros și Szádvár din Ungaria superioară, ridică tabăra și dizolvă adunarea din Letfalău, chemând Staturile Ardelene, pe ziua de 22 Noemvrie, la o dietă parțială în Alba-Iulia, unde mersese și Basta cu Ungnad, ca să ia în mână guvernul țării. Dar tocmai acum, când eră mai multă nevoe de bună înțelegere, se sălășluise dihonia între acești doi reprezentanți ai Împăratului (al treilea, Mihai Székely, fusese trimis la Curte să facă raport despre starea lucrurilor din Ardeal și să ducă jurământul de credință al Staturilor). Căci Ungnad, care vedeà bine în aplecarea Ungurilor cătră Sigismund Báthory și în simpatiile lor către Turci și Poloni adevăratele sentimente ce ei aveau pentru Imperiali, nu puteà admite purtarea tolerantă față de Nobili a lui Basta, care, nepătrunzând intențiile ascunse ale tovarășilor săi de luptă, fusese câștigat pentru acțiunea lor. Astfel născură explicări și învinuiri, cari avură drept urmare o răceală publică între General și Comisar. În-

www.dacoromanica.ro

cordarea ajunse până acolo între Basta și Nobili pe de o parte și Ungnad pe de alta, în cât acesta, deși reprezentant al Împăratului, stăpânul de drept al țării, fu respins chiar din adunările Nobililor. Ungnad se plânse, raportând totul la Curte. Totuș el trebuì să plece cu Basta la Alba-Iulia. Dar nu șezură mult împreună, căci Comisarul se văzù nevoit a părăsì cetatea, ducându-se mai întâi la Cluj (21 Noemvrie), apoi la Satu-Mare (27 Noemvrie) și, în sfârșit, ia Cașovia (11 Decemvrie), unde curând după aceasta părăsì și lumea,—la 3 Ianuarie 1601.

Basta, rămas acum singur să susțină interesele Curții împărătești față de Nobilii unguri, mai făcù o greșeală: încrezător în sinceritatea sentimentelor ce-i arătau Ardelenii, el își trimise oastea la iernatic afară din țară, în deosebite părți ale Ungariei de sus, reținând pentru sine numai garda personală. Căci, ziceà el, dacă Nobilii voesc cu adevărat să păstreze credință Împăratului, atunci nu e nevoie să fie guvernați cu putere armată; iar dacă nu, atunci nu vor puteà fi supuși numai cu atâta oaste câtă aveà el în Ardeal. Bună judecată! Dar nu pentru un General și în împrejurările în care se găsià Basta.

Între acestea, Staturile Ardelene se adunaseră în Dietă la Alba-Iulia și, încurajate mult prin slaba acțiune ce exercità asupra lor Basta, erau aproape să proclame din nou Principe al țării pe Sigismund Báthory. După lungi și sgomotoase dezbateri însă ele renunțară, deocamdată, la acest plan și hotărîră să se supună Împăratului, arătându-i recunoștința lor pentru ajutorul dat împotriva lui Mihai și cerându-i să le trimeată Guvernator pe Archiducele Maximilian sau, dacă aceasta nu se puteà, să le îngădue să facă o altă alegere liberă. Aceasta erà misiunea soliei Nobilimii ungurești, compusă din Baltazar Bornemisza, Ioan Gyeröffy, Francisc Daczó și Luca Enyeter, pe care Mihai-Vodă, sosind la Viena, o găsì la Curtea împărătească.

Astfel stăteau lucrurile în Ardeal, când Voevodul nostru începù a lucrà pentru reabilitarea sa. Curtea, primind solia trimisă de Dieta din Alba-Iulia și încrezându se în sinceritatea cererii ce ea aduceà, începù tratativele cu Arhiducele Maximilan în vederea acceptării guvernului din Ardeal. Dar aceste tratative, ticăite și nehotărîte, se prelungiră mai mult decât îngăduiau acele vremi turbure și nesigure. Rezultatul fù că Ungurii

www.dacoromanica.ro

câștigară timpul trebuitor să urzească și să făptuiască o nouă și ticăloasă trădare.

Într'adevăr, Basta, fiind acum cu totul lipsit de sprijin, rămase la discreția dibăciei lui Csáky, care știù așà de bine a-l înșelà asupra sentimentelor ce de fapt îi păstrà precum și asupra planurilor ce în ascuns urzià, încât își putù pregăti lucrurile în cea mai mare liniște și siguranță. Când totul fu aranjat, el convocă Staturile Ardelene în dietă la Cluj pe ziua de 21 Ianuarie. La aceasta îl silià de astfel și teama că Mihai-Vodă va izbutì să descopere viclenia și să dovedească trădarea ce făptuiseră și acum puneau din nou la cale Ungurii împotriva Curții. Trebuià deci lucrat fără zăbavă. Csáky căutà să câștige mai întâi pe Nobili pentru sine; dar găsind împotrivire hotărîtă în persoana lui Gașpar Kornis și Pancratie Sennyei, cei mai devotați Imperialiști, dibaciul cap al politicii Ardelene, înțelese că nu trebuesc forțate mai mult lucrurile și, resignându-se, puse înainte pe Sigismund Báthory,— stăpânul după care oftau inimile tuturor soților săi. Acesta fu proclamat de State, în ziua de 3 Fevruarie, Principe al țării.

Se găsiră însă și în mijlocul acelor Unguri, despre care Mihai-Vodă spuneà că sunt gata a jurà strâmb de două ori pe zi, se găsiră, zicem, câțiva cari ținură a nu-și călcà jurământul făcut cu puțin înainte Casei Habsburge, afirmând și față de candidatura lui Sigismund alipirea și devotamentul lor către Împărat. În această manifestațiune a Imperialiștilor, Csáky găsì nimerit prilej de a-și răzbunà pe împotrivnicii domniei sale. Astfel, fiind Căpitan general al oștilor, el puse sub pază porțile cetății și în aceeaș zi arestuește pe căpiteniile opoziției—Gașpar Kornis, Pancratie Sennyei, Ștefan Bodoni, Petru Gyiczy și Petru Huszár, închizând pe cești trei din urmă în cetatea Devii, iar pe cei doi dintâi în Gurghiu.

Basta, care sosise cu o zi mai înainte în Cluj, văzând arestarea partizanilor săi, înțelese în sfârșit că se găsește în mijlocul unor trădători și voì să părăsească provincia. Dar Csáky, care știù așa de bine să țină în șah pe acest General, de altfel inofensiv, căutà să-l mai înșele odată. El se duse la dânsul și-i arătă ca pricină a arestuirii Nobililor mai sus numiți legăturile ce aceștia întrețineau cu Mihai-Vodă, căruia, ziceau ei, i-au înlesnit intrarea și cucerirea Ardealului. Cum însă Basta nu se arătà de fel mul-

www.dacoromanica.ro

ţumit cu această explicare, Csáky îi descoperì totul, arătându-i chiar că Statele au hotărît rechemarea lui Sigismund. Dar tot odată încercă să-l câştige în parte-i prin conrupţie: îi propune a rămâne în Ardeal, în schimbul unei mari sume de bani şi a stăpânirii cetăţii dela Deva cu toate veniturile ei. Basta răspunse însă la această ofertă, întrebând cu mirată ironie, cum i-se poate oferì o posesiune care, ca şi Ardealul întreg, aparţine Împăratului?

Csáky înţelese acum că a sosit vremea să lucreze pe faţă şi repede. Începù prin a pune sub pază pe însuş Basta. Apoi se îndreptă asupra viteazului Baba-Novac, care, după ce Domnul său plecă la Viena, venì în Ardeal cu cetele sale—1000 călăreţi şi 600 pedeştri—oferindu-şi serviciile lui Basta. Acesta-l primì şi-l aşeză spre pază la graniţă, în părţile Lipovei, unde-l găsì mânia răzbunării lui Csáky şi Moise Săcuiul, care se reîntorsese în Ardeal, spre a grăbì alegerea stăpânului său Sigismund. Sub cuvânt că tratează cu Paşa din Timişoara pentru cuprinderea de către Turci a Lugoşului şi Caransebeşului, Baba-Novac fu adus la Cluj, judecat şi condemnat la moarte, dinpreună cu duhovnicul său. Astfel nenorocitul Căpitan, după ce fu jupuit de piele, fu pus pe rug şi ars, în mijlocul pieţii Clujului, chiar sub ferestrele casei unde stăteà Basta. Şi pentru ca chinuirea să-i fie mai grozavă, cu barbară pornire se aruncà cu apă peste trupul cuprins de flacări, pentru ca astfel să-i prelungească mistuirea. În urmă cadavrul fu scos afară din cetate, pe drumul Feleacului, la Baştea Săbăilor (Cetatea Croitorilor), pus în ţeapă şi lăsat prada păsărilor răpitoare. Tot atunci furia poporului din Cluj ajunse şi pe alţi doi Căpitani ai lui Mihai-Vodă, pe Ioan Szelestei—despre care ne aducem aminte că fusese arestat la Făgăraş, unde mersese în solie către Basta şi Nobili din partea lui Mihai—şi pe Sava Armaşul. Amândoi fură aruncaţi în temniţă, după ce mai întâi fură chinuiţi şi schilodiţi de mulţimea întărîtată împotriva lor.

După toate aceste, ca recompensă a perfidiei sale, Csáky obţinù dela Dietă Făgăraşul cu întreg ţinutul. Apoi făcù preparativele pentru readucerea lui Sigismund, care nu încetase a întreţine legături continue cu partizanii săi de acasă, în care scop se aşezase mai aproape, în Moldova. În sfârşit dădù voe să plece lui Basta care, ca un guvernator ce erà, fu condus

www.dacoromanica.ro

afară din cetate cu mare alai de Nobili. El merse mai întâi la Gherla, apoi la Deș și în urmă la Satu-Mare, unde i se găsia oastea la iernatic.

Îndrăzneala și nerușinarea Staturilor Ardelene atinse însă culmea atunci când, după ce făptuiră toate aceste acte de trădare față de Imperiali, trimiseră, la 11 Fevruarie, pe Ștefan Kakas la Curtea din Praga, ca să raporteze despre noua schimbarea de lucruri orânduite în Ardeal, prezentând — dacă va fi nevoe—scuze. Dar înaintea Solului unguresc sosiră la Praga, prin Arhiducele Matthias, relațiunile lui Basta. Bătaia de joc eră acum vădită și la Curte. Trebuiă deci ca îndrăzneala să fie pedepsită și rușinea răzbunată: Ștefan Kakas fu dat afară din oraș, iar Mihai, pe care Împăratul îl ținuse mai bine de șase săptămâni în așteptare și nelucrare la Viena, fu chemat la Praga.

VIII.

1. Scrisoarea Staturilor Ardelene către Împărat.—2. Rapoartele lui David Ungnad către acelaș.—3. Situațiunea grea a lui Mihai-Vodă la Viena.—4. Începutul acțiunii lui.—5. Întrevederea cu Arhiducele Matthias.—6. Doleanțele și cererile lui.—7. Memoriul către Împărat.

Pe când Mihai-Vodă străbăteà, cu iuțeala pe care un istoric maghiar o aseamănă cu alergările moderne de cai, drumul ce-l duceà, prin mijlocul vrășmașilor săi, la Viena,—Ungurii din Ardeal pregătiau, cum am văzut, cu prețul unei noui trădări, alegerea lui Sigismund Báthory. Știind însă prea bine, că dacă pribeagul Voevod va ajunge să dea față cu Împăratul, ascunsele lor planuri vor fi descoperite și dovedite, puseră totul în mișcare, spre a-i creià la Curtea împărătească o atmosferă de neîncredere și dușmănie. În acest scop, pe lângă numeroasele plângeri ce plecară, pe cale privată, din toate părțile Ardealului împotriva lui, Staturile din Alba-Iulia trimit, la 5 Ianuarie, de sigur prin mijlocirea Deputațiunii pe care Mihai-Vodă o găsise la Praga, trimit, zicem, Împăratului Rudolf o scrisoare plină de cele mai grele învinuiri și mai dureroase injurii la adresa Domnului român: a făcut—ziceau reprezentanții Nobilimii ungurești—atâtea cruzimi și nelegiuiri, cât cel mai turbat barbar n'ar fi fost în stare să facă. Iar acum, când a plecat să se îndreptățească, fără îndoială, prin insinuări și neadevăruri, nu

www.dacoromanica.ro

numai că nu trebue crezut și respins, ci, ca unul ce se cade a fi pedepsit acolo unde a făptuit nelegiuirile, trebue prins, legat și dat pe mâna lor, sau, dacă aceasta nu se poate, trimis la judecată înaintea Dietei ce este să se adune în Pojon.

Cel care izbuti însă să creeze, în mare parte, situațiunea puțin prielnică pe care Mihai-Vodă o găsì dintru început la Viena și Praga, fù, neîndoios, David Ungnad, micul și rãul de suflet Comisar împărătesc. Într'adevăr, acesta, după cearta sa cu Generalul Basta, retrăgându-se din Ardeal și așezându-se la Cașovia, putù luà din vreme cunoștință despre călătoria lui Mihai la Viena,—din scrisoarea pe care Paul Nyáry, Căpitanul Oradii-Mari, o adresă în această privință, la 11 Decemvrie, Președintelui Camerei din Szépes, cu sediul în Cașovia. Înțelegând scopul acelei călătorii și calculând urmările ce ea puteà aveà, în caz de reușită, Ungnad se grăbì a înaintà Împăratului, a doua zi chiar, un raport, care, completat cu un altul din 14 Decemvrie, e o nedreaptă și aspră condemnare a acțiunii lui Mihai-Vodă. A călcat obligațiunile ce-și luase față de Pezzen, a instigat la răscoală pe Ardeleni, a prădat și pustiit țara: nu poate decî căpătà îndurarea pe care o caută, acum, cu mistificări și îndreptări mincinoase. Căci fidelitatea lui e prefăcută și susținută numai cu vorbe deșerte, — ceeace pot încredință și din viu graiu Mihai Székely, care se găsește la Curte, și Pezzen.— Așà învinuià Ungnad pe Mihai. Și pentru ca să-i ridice cu desăvârșire încrederea, mai adăogà că lucrează fără scrupul, prin orișice mijloace. Astfel a falșificat diploma dată Săcuilor pentru libertate, puind pe Petru Armeanul să prefacă iscălitura împărătească și legându-i o pecete scoasă de pe o altă diplomă. Să se bage dar bine de seamă la Curte, căci el poate prezentà, întru apărarea sa și învinuirea Ardelenilor, nescai scrisori falșe.

Urmarea acestor învinuiri grele și osândiri aspre fù depărtarea tuturor față de Mihai-Vodă, care se văzù astfel, în mijlocul Capitalei Împăratului creștinesc, pentru care luptase cu atâta ardoare și succes, se văzù izolat și strâmtorat, lipsit fiind chiar și de mijloacele de întreținere. Dreptatea cauzei și nădejdea izbândei nu-l abătură însă din calea propusă de a învinge pedicile pe cari vrășmașii le puseră înainte-i.

Trei erau cestiunile pe cari trebuia să le hotărască mai întâi de toate: să obțină mijloace de întreținere, să spulbere pârile

www.dacoromanica.ro

protivnicilor și să-și asigure soarta familiei, ales a scumpului său fiu Nicolae-Vodă Pătrașcu. Mijloacele de traiu le obținù, în parte, prin mijlocirea Arhiducelui Matthias, din suma de 43.000 florini, pe care Imperialii i-o datorau pentru turmele de vite cu cari aprovizionase, cu un an mai nainte, armata lor. Pârile protivnicilor trebuià însă să le spulbere însuș și de față cu Împăratul. De aceea, pe dată ce sosì la Viena, fără a da zilelor rând, intervenì pe lângă Carolus Magnus, Bartolomeu Pezzen și Baronul de Lichtenstein să nu se dee răspuns Soliei ungurești până nu va venì însuș la Praga. Căci numai astfel puteà descoperì și zădărnicì învinuirile nedrepte și planurile ascunse pe cari dușmanii săi firești, Ardelenii, le ridicase și pusese la cale împotrivă-i. Totodată scrise și Împăratului, arătându-i că a venit să steà de față la judecată înaintea dreptului său Tron, pentru faptele sale: dacă a greșit, — să-și ia pedeapsa; iar dacă nu, — să capete îndurare și să i se dea ajutor, spre a readuce la supunere împărătească cele trei țări pierdute. Apoi, cu gândul veșnic la zălogita-i familie, care puteà fi primejduită în mijlocul Ardelenilor, se rugà mult să poruncească Generalului Basta a o liberà din mânile dușmanilor săi, pentru a o adăposti la loc sigur — în Cașovia sau alt undeva în pământ împărătesc. În aceeaș zi, la 12 Ianuarie, scrise și Arhiducelui Maximilian, rugându-l să-l recomande Împăratului, sprijinindu-i cererile cu căldură și mărinimie.

În scrisoarea sa către Împăratul, Mihai-Vodă nu solicità audiența despre care amintise în scrisorile sale trimese din drumul spre Viena. Căci cei dela Curte avură grija a-i comunicà, prin Carolus Magnus, să rămâe locului până ce va fi chemat la Praga. El dorì să vadă însă pe Arhiducele Matthias, care se găsià în Viena. Acesta cerù instrucții dela Curte. Răspunsul, cum ne putem închipuì, nu venì iute, căci abià la 17 Ianuarie Voevodul putù da ochi cu fratele Împăratului, căruia-i prezentă și verbal doleanțele și cererile, pe care i le formulase în memoriul ce-i înmână cu acest prilej.

În acest memoriu Mihai-Vodă cereà: să i se mijlocească legătura cu Curtea din Praga, să i se asigure soarta familiei, să i se dea mijloace pentru întreținerea trupelor lăsate, cum am văzut, în diferite părți ale Ardealului, să i se înlesnească trimițerea de cercetași după vești din Țara-Românească și Ardeal și să i se dea, în sfârșit, banii datoriți și mai sus amintiți.

www.dacoromanica.ro

Răspunsul la aceste cereri, se pare, nu fu altul, decât reclamarea unui memoriu către Împărat, în care Mihai-Vodă însuș să arate, cu deamăruntul, întâmplările petrecute în timpul din urmă în Ardeal. Domnul nu întârzie a prezentă acest memoriu, despre care un mare istoric al nostru zice că „este o adevă rată icoană de mărinimia inimii Eroului, de înalta lui înțelepciune, de adânca și pătrunzătoarea cunoștință ce aveà de oameni și de împrejurările timpului și, în fine, de arta de a câștigà pe oameni și de a se folosì de împrejurări". E bine dar, înainte de a trece mai departe, să cunoaștem prin însuș glasul marelui Voevod, istorisirea pe scurt a strălucitelor fapte ce-l ridicase, precum și a nefericitelor împrejurări ce-l coborîse.

IX.

1. Credința lui Mihai-Vodă către Împărăție și slujbile aduse de el Creștinătății. — 2. Întâia trădare a Ungurilor și asediul Oradii-Mari.— 2. A doua trădare a Ungurilor și cucerirea Ardealului.—4. Conspirația Ardelenilor cu Turcii și Polonii și cucerirea Moldovei. — 5. Conjurația Nobililor, legătura lor cu Basta și lupta dela Mirislău. — 6. Ieșirea lui Mihai-Vodă din Ardeal, luptele cu Polonii și fuga lui la Viena. — 7. Nădejde în căpătarea grației și obținerea ajutorului dela Împărăție.

Din scrisoarea Maiestății Tale am înțeles că nu cunoști îndeajuns starea nenorocirii și a răsturnării mele, pentru care bine voești a cere să Te înștiințez pe larg, vestindu-Te despre toate amănuntele lucrurilor întâmplate: — cum și de unde s'au urzit.

Dar eu, îndată ce a luat început conspirația conjuraților, numai decât am vestit și am trimis dese scrisori M. T., atât din Ardeal cât și mai pe urmă din Țara-Românească, încunoștințându-Te despre toate. Cum însă, toate intrările și eșirile erau închise de Ardeleni, toți solii mei au căzut în mânile lor; iar scrisorile le-au ținut la ei, spre a puteà îndeplinì, după datina lor, trădarea ce au plănuit împotriva M. T. Căci, cum toată lumea știe, duhul de trădare e atât de înrădăcinat la ei, încât nu unul sau altul, ci o mulțime de Principi și Domni de-ai lor au fost trădați de ei. Și ce e mai mult, de câteori au abuzat și și au bătut joc de bunătatea M. T., urzind conjurațiile cele mai nelegiuite, o știi prea bine M. T. și vei vedeà și din această scri-

www.dacoromanica.ro

soare a mea, pe care, având în vedere însemnătatea lucrului, mă rog prea plecat să binevoești a o cetì și examinà cu cunoscuta-Ți bunătate, blândețe și îndurare. Căci nu voi supărà auzul M. T. cu înfrumusețări și plăsmuiri, nici cu vorbe lungi, ci, răzimat pe nevinovăția mea, voiu spune adevărul curat.

Din ziua și ceasul în care, slobod și de bunăvoia mea, nu numai m'am îndatorat prin cea mai strânsă legătură a credinței către M. T. și către toată Creștinătatea, ci am îndemnat și pe Voevozii Ardealului și Moldovei de s'au devotat și ei cu totul M. T.,—din care unul, Aron-Vodă, fu stins prin otravă în modul cel mai crud și mișelesc, numai pentrucă voià să asculte de M. T., iar nu de Sigismund Báthory,—de atunci m'am nevoit, fără încetare și cu cea mai mare ardoare și sinceritate, a satisface credinții mele, a o păstrà și a o menține. Care credință am împins-o până acolo, încât oriunde am simțit că vrășmașii uneltesc ceva împotriva M. T., — punând toate la o parte și considerând ca urzit mie răul ce se pregătià M. T., am dorit a-l răzbunà cu credincios jurământul meu. Și aceasta am făcut-o deseori și în Țara-Românească, isprăvind cu o strălucită învingere sub auspiciile M. T., deși alții și-au însușit lauda faptului. — M. T. însă Te vei puteà încredințà despre adevăr dela Catafracții [1]) M. T.

Și apoi, afară de Turci, vrășmașii cei firești, câți alți și cât de feluriți și neîmpăcați vrășmași mi-am făcut numai pentru credința mea către M. T.,— vei înțelege foarte ușor. Țara-Românească nu e mai departe de Scaunul Tiranului, ce se chiamă Constantinopol, decât cale de 5 zile. În această țară puteam petrece foarte bine, în pace, sigur și fără nici o frică, dacă nu mă simțiam chemat de credința mea către M. T. și către toată Creștinătatea. Eu însă, nevoind să adaug puterea Turcilor prin ostașii mei, de bună voie m'am îmbiat a luà parte la Confederațiunea creștină, prin care faptă pre Turci mi i-am făcut vrășmași de moarte, însetați după sângele meu. Cu acești dușmani neîmpăcați am dat pururea piept, câștigând o mulțime de biruințe din cele mai strălucite și trofee de mare însemnătate, ceeace nu poate să nu fie cunoscut M. T., deși—cum am zis —

1) Silezienii, călărețiì cu platoșe, ce serviau în armata imperială.

www.dacoromanica.ro

fură unii cari pe nedreptul s'au lăudat cu faptele mele, căutând a-şi însuşì lor meritul meu.

M'am luptat împotriva duşmanilor numelui creştin cu o inimă atât de neînfrântă, încât nici nu-mi venià a mă mai teme de ei, mai vârtos că izbânda erà totdeauna de partea ostaşilor creştini. Însă duşmanul cel mai de temut şi cel mai primejdios mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de creştin, care însă totdeauna a călcat tratatele şi a turburat pacea :—Ardelenii, cari în toate ocaziunile unde puteam lucrà cu izbândă împotriva duşmanilor fireşti, mi s'au împotrivit mereu şi, uitând legăturile şi jurământul credinţei, prin uneltirile lor, au stricat planurile cele mântuitoare, făcute, precum toată lumea ştie, pentru binele Creştinătăţii.

Drept aceea, când Sigismund Báthory, renunţând de bună voe, a lăsat M. T. Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor mai mare de la M. T. prin prezenţa Arhiducelui Maximilian, dacă ar fi guvernat el în Ardeal, pentrucă atunci s'ar fi oferit de sine înlesniri mai mari şi mai multe, în tot ce se atinge de binele public al Creştinătăţii. Când însă am înţeles că Sigismund a fost primit iarăş în Ardeal, Arhiducele întors în calea jumătate, iar Comisarii M. T., Episcopul de Agria şi D. Isthvánfy, arestaţi, — bucuria mi se prefăcù în mâhnire şi întristare. Deşì acest fapt de perfidie al Ardelenilor nu puteà să nu mă turbure foarte, având însă înaintea ochilor jurământul meu, nu m'am abătut dela calea credinţei; ci, din potrivă, mustrând pe Sigismund şi pe Ardeleni, pentru nestatornicia lor, le-am amintit jurământul ce am făcut şi, văzând că cu aceasta nu folosesc nimic şi că îndrăzneala lor merge până a periclità viaţa Comisarilor, am adăogat şi ameninţări, îndemnându-i a rămâne credincioşi şi a fi mai statornici în credinţă şi fără frică împotriva duşmanilor.

După aceea, trecând Dunărea cu oastea mea, am pustiit cu foc şi sabie ţinuturile turceşti. Pe lângă aceasta, pe când Oradia-Mare erà împresurată de Mehmed Zathersi, îndemnând din nou pe Ardeleni a da ajutor, am trimes însumi acolo o bună parte din oastea mea, cât mi-a fost prin putinţă. Însă după inima cu care, din ură împotriva M. T., s'au arătat ei faţă de ajutorului dela Oradia-Mare, aşà să le plătească D-zeu, care vede cele din lăuntru ale omului şi nu lasă nimic nerăzbunat.

www.dacoromanica.ro

Aceasta e întâia trădare a Ardelenilor împotriva M. T., pentrucă, de ar fi fost ei credincioşi, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, afirmându-şi credinţa, cu învoirea ţării întregi, s'ar fi împotrivit trădătorilor din toate puterile. Ei însă atunci, ca şi acum, nu s'au rădicat împotriva lui Sigismund, care năvăli în ţara M. T., călcându-şi jurământul.

A doua trădare s'a făcut, când Sigismund a introdus în Ardeal pe Cardinalul Andrei Báthory şi, recomandându-l ţării întregi, i-a dat domnia acestei ţări, ca să poată reînoi singur tratatul cu Turcii, ce se rupsese. Şi aceasta s'a făcut împotriva M. T. Căci dacă Ardelenii, pe când se făceà aceasta, ar fi fost credincioşi, fără îndoială, ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă din potrivă, în adunările lor au ales cu unanimitate pe Cardinal şi în paguba Coroanei regeşti s'au supus Regelui Poloniei şi Turcilor. Cu toate că acestea s'au făcut precum arăt, şi cu toate viclenele uneltiri ale Ardelenilor, Polonilor şi Turcilor, cari prin solii lor cercară a mă trage de partea lor,— eu am stat neclintit în credinţa mea şi am vestit pe M. T. despre toate propunerile ce mi se făceà prin numiţii soli, dându-le şi lor răspunsuri cuvenite, după cum m'am priceput. Încredinţându-mă apoi că nu mai e de a întoarce pe Ardeleni din perfidia lor către M. T., văzând pe de-oparte arestarea Comisarilor şi a altor soli ai M. T., pe de alta starea cea de plâns şi alungarea din ţară a Arhiducesei Maria Cristina, precum şi primejdia Creştinităţii întregi, şi considerând că Ardelenii, îndemnaţi de Principele lor şi de Sigismund, arestară înaintea împresurării Oradii-Mari pe solii mei şi pe ai Hanului Tătarilor, cari erau însărcinaţi cu o misiune folositoare,— ca un credincios al M. T., nu putui a nu mă indignà foarte, mai vârtos că chiar Turcii, Tătarii şi alţi duşmani, văzând un Monarh atât de mare, tratat într'un mod atât de înjositor de către nevoiaşii Ardeleni, începură a cârtì şi a insultà de atâta ruşine.

Acestea m'au îndemnat a răzbunà înjuria M. T., a atacà cu oastea mea, din mandatul şi voia M. T., pe duşmanii Ardeleni şi a-i supune cu puterea şi cu armele. Spre acest scop M. T. ai dat poruncă lui Basta, Căpitanul general al Părţilor de jos, să mă ajute, ceea ce el n'a făcut. Iar acum, chemat de mine în ajutor, fără nici o poruncă sau instrucţiune, şi-a unit oastea

www.dacoromanica.ro

cu necredincioșii Ardeleni împotriva mea. Și cu toate că n'am avut nici un sprijin din partea lui Basta, ne mai putând suferì injuria făcută M. T., eu singur, cu armele mele, am supus pe Ardeleni și i-am făcut a jurà din nou credință M. T. Iar țara Ardealului am guvernat-o în numele M. T., nu într'al meu, neabătându-mă cât negru sub unghie din convențiunea încheiată cu dr. Pezzen.

Dar, precum vulpile cu anevoie-și schimbă năravul, așà și Ardelenii cu greu se pot dezbărà de învechita lor datină. Drept aceea M. T. vei înțelege și acest din urmă conflict: schimbarea ardelenească și crima ce nu se va șterge niciodată. Fiindcă Ardelenii voesc mai bine pacea, de cât bătaia cu Turcii, văzând că împrejurările îmi îngăduià a încheià un tratat priincios cu Turcii, tratat ce am fost și negociat, însă cu învoirea M. T., prefăcându-mă numai și purtând pe Turci cu vorbe—ei, Ardelenii, luându-le în serios, ar fi primit cu toată inima această pace și ar fi dezbătut și hotărît în privința aceasta în public în adunările lor, dacă eu nu i-așì fi abătut dela aceasta pe sub mână, intimidându-i și amenințându-i. Mai mult încă, pe sub ascuns ei mă încredințară să fac numai pace cu Turcii, că dânșii vor împlinì toate cererile mele cu cea mai mare sinceritate și promptitudine. Văzând însă că nu capătă nicì un răspuns dorit dela mine, se întoarseră îndată la intrigi și uneltiri tainice, făurind planuri de trădare. Căci, pe când delegatul turcesc se află la mine, ei merseră în taină la dânsul și-i spuseră să nu nădăjduească nici o pace cât timp voiu guvernà eu Ardealul; ci să caute, mai bine, vre-un chip de a restituì pe Sigismund, căci atunci pacea va fi sigură și nestrămutată. Din aceste intrigi delegatul turc și ceilalți sfetnici ai tiranului pricepură că negocierea mea de pace e numai un joc. Dar despre această trădare eu am aflat numai după ce a plecat Chihaiaua turcesc.

Pe când pomenitele planuri se negociau și se dezbăteau în taină între Ardeleni, Moldoveni și Poloni, Sigismund stà nu departe de Ardeal, în cetatea Sucevii, de unde trimiteà pe sub ascuns scrisorile sale cătră credincioșii săi, întărindu-i în gândul lor spre apostasie. Prinzându-se scrisori de acestea de cătră oamenii mei, după ce le-am cetit, le-am trimis M. T.; dar nu știu dacă Ți-au ajuns în mână. Văzând această trădare și

www.dacoromanica.ro

oastea Polonilor adunată lângă Sigismund, împreună cu ajutorul Tătarilor și Turcilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, am fost constrâns de necesitate, în fața acestei primejdii, a prevenì lucrul de timpuriu, hotărît a mă bate și a-mi cercà norocul mai bine în pământ dușman, decât în țara M. T. Drept aceea, pornindu-mi oastea, am intrat în Moldova și biruind pe Eremie, Voevodul Moldovei, împreună cu cetele Polonilor, Turcilor și Tătarilor, cari voiau să restituească pe Sigismund, am ocupat acea țară în numele M. T. și am silit-o a depune jurământ de credință către M. T.

Ardelenii și după supunerea Moldovei, rămaseră tot în strămoșeasca lor perfidie, pentru că Moise Săcuiul, pe care îl pusesem în fruntea oștilor, numindu-l Căpitan general, cu alți Căpitani de frunte, Gașpar Zsrbrik și George Makó, urzind altă răscoală, se duseră peste Siret, la Sigismund Báthory, în marginea Poloniei, și acolo se sfătuiră și dezbătură asupra morții mele, îndatorindu-se Moise Săcuiul cu ai săi către Sigismund și acesta către Moise și întărind legătură reciprocă cu înscris. Planul eră ca Sigismund, cu oaste mare și bine pregătită, să năvălească din Polonia în Ardeal, pe mine să mă ucidă, sau în luptă sau pe față prin asasinat, socotind că eu, văzând aceasta, fără îndoială voiu eșì cu oastea în câmp deschis, spre a întâmpinà pe Poloni; și atunci conjurații să pună mâna pe mine și să mă trădee lui Sigismund, iar neputându-se aceasta, Căpitanul George Makó să îmbiase a-mi repezì un glonț.

Aflând dela unii din vechii și credincioșii mei servitori despre această trădare și conjurație, am chemat la Curte pe Moise Săcuiul și pe ceilalți Căpitani. Dar ei, știindu-se trădători, fugiră cu tovarășii lor la Sigismund în Polonia, răspândind o grămadă de minciuni pe seama mea, spre a întărîtà pe Ardeleni și spre a puteà executà cu atât mai ușor planul ce urziseră cu Sigismund împotrivă-mi. În acelaș timp încurajară pe Ardeleni încredințându-i că în curând Polonii le vor venì în ajutor. Nici se înșelară în așteptarea lor, pentrucă le sosì ajutorul polon. Văzând aceste, prin repetite scrisori, am solicitat pe Basta, Căpitanul general al M. T., pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credíciosul M. T., iar nu Ardelenilor, cari pururea au fost nestatornici și răzvrătitori față de M. T.

Nu crede, M. T., că Ardelenii din credință s'au răsculat și s'au

www.dacoromanica.ro

împreunat cu Basta. Cauza e Sigismund Báthory, pe care-l aşteptau, precum şi activitatea şi pregătirile mele împotriva lor. Văzând ei aceasta şi disperând de venirea lui Sigismund se arătară lui Basta sub masca credinţii şi se rădicară împotrivă-mi. Urmarea acestei purtări fără socotinţă din partea lui Basta, fu că scăpaşi M. T. din mână Moldova şi Ţara-Românească şi Canija, cari se dederă duşmanului ca o răsplătire! Turcii bat în palme, nebuni de bucurie, pentrucă văd aceste ţări, împreună cu Canija, supuse lor. Aceste plac Turcilor. În viitor se vor bucură şi mai mult de Ardeal,—ceea ce să ferească Dumnezeu! *Însă din Ţara-Românească şi Moldova, Ardealul se poate cuprinde uşor.* lar împreunându-se aceste ţări cu Coroana Poloniei, Turcii, după planul făcut, au de gând să năvălească în părţile Ungariei şi în alte ţinuturi învecinate, spre marele rău al M. T. şi al Casei Austriece. Cât de uşor se poate face această, dacă numitele ţări se vor alipi de Poloni, care nici odată n'au fost binevoitori Casei Austriace, ci duşmani ai Creştinătăţii întregi, ceeace s'a dovedit cu prisosinţă,—cine nu vede? Chiar şi în anul trecut, prin uneltirile lor cele tainice, au arătat mai multă bunăvoinţă Turcilor decât Creştinilor. Dovadă e faptul că Polonia a ajutat pe Turci, iar Turcii pe Ardeleni. Asemenea Moldova şi Ţara-Românească au fost răpite tot prin tocmelele cele viclene ale Polonilor.

Arătând acestea, rog pe M. T. să asculţi cum s'a început conflictul între oastea mea şi Ardeleni, că să ştii că nu sânt eu autorul turburării: Ardelenii, după ce urziră planul de a mă perde, căutară chipul de a-l execută. Astfel, după ce Moise Săcuiul fugi cu tovarăşii săi la Sigismund Báthory în Polonia, Nobilimea ardeleană, aşteptând ajutorul Polonilor cu Sigismund, se aşeză la o parte cu oastea ce aveà—afară din comitatul Hunedoarei şi de Banat, care au stat lângă mine. Însă Sigismund a întârziat cu venirea, iar pe de altă parte am chiemat şi eu oastea mea de pretutindeni. Aceasta n'am făcut-o din altă pricină, ci numai, ca, cu puteri unite, să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că descinsese atunci la Alba-Greacă, spre a-l apucà dela spate, dacă ar năvăli în Ungaria. Căci luasem toate măsurile din vreme să-mi adun oastea din toate părţile, din Moldova, Ţara-Românească şi Ardeal, spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pământ duşman. Având acest gând bun şi

www.dacoromanica.ro

salutar pentru toată Creştinătatea, am chemat şi pe Ardeleni, cari erau atunci aşezaţi lângă Turda. Ei răspunseră că, aflându-se lipsiţi de toate proviziunile, nu pot deocamdată veni. Se rugară însă să-i las acolo, făgăduind că la cea dintâi chemare se vor împreună cu mine.

În sfârşit, când eram să purced din Sebeş, i-am chemat la mine, prefăcându-mă că nu ştiu nimic de conjuraţiunea lor împotriva mea. Atunci lepădară masca, răspunzând că nu vor luà armele niciodată alături cu mine împotriva Turcilor. În deşert am trimis soli cu scrisori la ei, conjurându-i să nu zădărnicească prilejul favorabil ce aveam în contra Turcilor. Ei arestară pe solii mei şi nu-mi deteră nici un răspuns. — Văzând această mutare şi nestatornicie, am trimes la M. T. pe Ioan Raţ, Nicolai Vaida şi Martin Horváth, spre a Te vesti despre toate; dar, fiind toate căile închise, ei fură prinşi şi aruncaţi împreună cu alţii în ocne.

În faţa unei cutezanţe atât de mari şi având în vedere că nu voiu găsì mai bun prilej de a bate pe Turci, decât acum, când, împreunându-se oastea celor trei ţări cu Ardelenii, numărul ei ar fi trecut peste o sută de mii, am alergat la mijlocul ce mi s'a părut mai bun, însărcinând persoane de religie catolică şi luterană cu misiunea de a-i abate din pornirea lor periculoasă Creştinătăţii întregi. Însă nici aceştia nu folosiră nimic, neputându-i întoarce din răutatea lor. Ba încă puţin a lipsit de nu i-au ucis, mai vârtos pe preotul catolic. Până 'ntr'atâta se împetriseră aşteptând pe Sigismund!

În acest interval, am cerut prin scrisori ajutor dela Basta. El mi l-a promis. Voind însă a intrà în Ardeal, găsì calea, pe care erà să vină la mine, închisă de oastea Ardelenilor. Aceştia schimbară masca şi, sfătuindu-se cu Polonii, cerură ei ajutor dela Basta, nu pentrucă erau credincioşi, ci pentrucă întârzierea lui Sigismund i-au făcut să dispereze de ajutorul polon şi pentrucă vedeau că puterile lor sunt mai prejos decât ale mele. Aşa, pe când eu stam la Sebeş, oastea lor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni împotrivă-mi. Eu — fiindcă nu mă temeam de Ardeleni cât timp ei erau singuri — lăsasem partea cea mai mare a oştii mele la marginele Moldovei şi Ţării-Româneşti, împotriva Turcilor, neştiind nimic mai 'nainte despre împreunarea lui Basta cu Ardelenii, cari, uniţi acum, se

www.dacoromanica.ro

apropiară de castrele mele cu scop de a se bate cu mine. Văzând pe Catafracți uniți cu perfizii Ardeleni, am rămas uimit și cu toate că lucrul venise la bătae, nu putui să nu întreb: de unde se trage aceasta ca să se verse atâta sânge de creștin? Însă alt răspuns nu-mi deteră, decât ca *să ies din Ardeal!* Dar fiindcă nu știam în al cui nume vor să ocupe țara, la simpla lor provocare nu mă puteam trage înapoi cu rușine, mai ales nevăzând nici un mandat de la M. T. în privința aceasta. Credința mea către M. T. eră și atunci atât de mare, încât cerusem să-mi arate vr'un mandat dela M. T. ori, neavând mandat, să-mi arate cel puțin scrisorile credenționale sau și numai còpii după instrucțiile ce vor fi având dela M. T., ca să le cetesc, fiind hotărît a mă supune îndată voinții M. T.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic cu a cui voință și în puterea căror instrucțiuni se răsculară împotriva mea, ci țineau una să ies din Ardeal. Dar fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din al cui mandat ocupau ei Ardealul și fiindcă mai de multe ori m'am aflat în cele mai mari primejdii din cauza nestatorniciei Ardelenilor, nu puteam eși cu rușine, mai ales că lipsindu-mi Ardelenii nu mai puteam nădăjdui alt ajutor împotriva Turcilor. Apoi ei mai de multe ori au cercat a mă trădà în mânile dușmanilor, dacă nu mă apără D-zeu pentru sinceritatea mea. În fine ei se conjuraseră a mă ucide, despre care lucru, fiind trebuință, pot dà M. T. dovezi chiar cărți iscălite și sigilate cu mânile lor proprii.

Necăpătând nici un răspuns, mă gândii mult ce ar fi de făcut, mai ales că nu aveam cu mine vre-o parte mai aleasă din oastea mea.—Cu toate acestea, fără bătălie, nu puteam părăsì țara, înstrăinând-o dela M. T. și lăsând-o în mâna vre-unui Ardelean.

E știut însă că chiar la începutul bătăliei, eu am fost credincios M. T., arătând aceasta și prin grai și prin protestațiunea trimisă printr'un sol. Toate acestea nu-i mișcară; ci, așezându-și oastea de bătae, începură lupta. Dar eu, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, deși eram împins de nevoie, nu m'am luptat după cum eram dedat, ca împotriva dușmanului firesc, aprinzând pe ai mei cu cuvântul și cu pilda mea, și susținând însumi întâia lovire a dușmanului, ci văzând înainte-mi oaste creștină și durându-mă de vărsarea sângelui nevinovat pentru nestatornicia unor necredincioși, mi se muiă

www.dacoromanica.ro

inima și nu susținui, după datina mea, primul atac, ci mă trăsei înapoi, nu pentrucă aveam oaste mult mai mică, nici pentrucă aș fi pierdut curajul, ci pentrucă mă îngroziam a udà în sânge creștin o sabie ce băuse până atunci numai sânge păgân! Și așà, ostașii mei, deprinși a mă vedeà în luptă totdeauna în fruntea lor, nevăzându-mă de astădată, se umplură de neîncredere și deteră dosul, nu de frică, ci temându-se ca nu cumva să mi se fi întâmplat vre-o nenorocire. Acesta e șirul conflictului dintre mine de o parte și Ardelenii cu Basta de altă parte,— conflict care a dat prilej lui Ibrahim a cuceri Canija.

Iar după această fugă, cu ce cruzime sălbatică s'au purtat Ardelenii, n'ar crede nimeni, pentrucă e un ce ne mai auzit, însă foarte adevărat. Nouă sute de Săcui, cari după fugă se traseră în munți și pe care i-au chemat la sine în numele credinței către M. T., călcând convențiunea făcută, au fost uciși cu cea mai neauzită barbarie. A doua zi după alungarea oștii mele, mergând spre Țara-Românească, aproape de Sibiiu, dedei peste oastea mea muntenească sub conducerea lui Petru Huszár. Apoi, plecând mai departe, la Făgăraș, întâmpinai pe Ioan Szelestei cu oastea mea moldovenească. Mișcați de nenorocirea mea, toți stătură să ne batem din nou cu Ardelenii, spre a răzbunà nedreptatea ce mi s'a făcut. După mai multe cuvântări i-am mai îmblânzit, fiindcă începură a înjurà și i-am desmântat de a mai contribuì la vărsare de sânge creștin, dovedindu-le că tocmai aceasta e politica turcească, ca să ne junghiem noi în de noi și arătându-le că oastea polonă cu Sigismund Báthory a intrat, pe la Trotuș, oraș al Moldovei, în marginele Ardealului, iar de altă parte Moise Săcuiul, venind despre Bistrița, prădà în Săcui cu foc și sabie.

Astfel, uitând de injuriile și nenorocirile mele și gândind numai la binele public, am trimis pe Ioan Szelestei la Ardeleni, arătând prin el, mai ales lui Basta, toată starea lucrurilor în Ardeal și poftindu-l să fie cu privighere asupra Polonilor, dintre cari, spre mai multă încredințare, i-am și trimis pe unii ce căzuseră prinși în mânile mele. Însă Ardelenii ajunseră la atâta perfidie și fără de lege, în cât aruncară în fiare pe numitul sol, îl bătură și, după cum am auzit în drum, îi zdrobiră mânile și picioarele, pentru care torturi neomenești, merită cuvenita pedeapsă, mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omo-

www.dacoromanica.ro

rît chinuindu-l. Mă rog deci de M. T. să nu lași nerăzbunat acest omor, pentrucă numitul a fost unul dintre servitorii cei mai credincioși ai M. T. și, afară de aceasta, se află în solie. Iar legea comună, nu numai la Creștini, ci și la Turci și la Păgâni, oprește a turbură, a supără și a arestă pe soli, cu atât mai mult a-i ucide.

După aceasta, informându-se ei și din alte părți că au mulți dușmani, trimiseră la mine în solie pe Sava Tököly cu mai mulți alți Nobili fruntași ai Ardealului, pe cari, căutând numai la binele comun, i-am primit cu toată omenia, după cum doriră, primind toate propunerile ce-mi făcură. Și cu toate că nu m'am abătut niciodată dela legătura de credință ce făcusem înaintea Episcopului de Agria și înaintea lui Isthvánfy, ci am rămas pururea statornic în credință, nefiind deprins a mă schimbă ca Ardelenii, a căror datină e de a jură strâmb de două ori pe zi, am primit a mai depune un jurământ și am trecut în Țara-Românească, uitând injuriile. De acî am povățuit pe Basta să fie cu luare aminte ca nu cumva, prin viclenia și înșelătoria Polonilor, țara să se zmulgă din mânile M. T. și că, fiind de trebuință, să-mi dea ajutor împotriva Polonilor și a Turcilor.

Ce puteam face mai mult pentru Creștinătate ? Și cu toate acestea, spre a împăcă mai bine și spre a-i convinge și mai tare despre credința mea, am trimis în Ardeal pe soția mea, fiul meu și fică-mea, sub condițiune ca pe fiul meu să-l lase a venî îndată la M. T. După cum am auzit însă, sunt ținuți în închisoare, tratați mișelește și în lipsă de toate. Deși n'am meritat acestea, sunt însă nevoit a le răbdă cu inimă tare pentru binele Creștinătății, pentru care sufăr orișice, lăsând în mâna lui Dumnezeu răzbunarea cauzei mele.

Dupăce, nereculegându-mi pe deplin puterile, am intrat în Țara-Românească, m'am văzut împresurat de toate părțile de dușmani: ici Polonii, colea Turcii, pustiind câmpiile, satele și orașele, răpind turmele și cirezile, prădând pretutindeni și ducând pe bietul popor ca pe vite în robie, încât considerând pustiirile cele multe și mulțimea celor duși în prinsoare, fața Țării-Românești eră cu mult mai de plâns, decât în zilele lui Sinan, când oastea turcească cotropise totul.

Adesea am solicitat ajutorul Ardelenilor, dar totdeauna în

www.dacoromanica.ro

deșert, pentrucă, punând toate la o parte, singurul lor gând era de a mă pierde. În acest pericol, oricât de mare era, nu m'așĭ fi temut niciodată numai de Poloni, dacă nu s'ar fi născut de cealaltă parte războiul cu Turcii: pentrucă, împotriva Polonilor, două zile m'am oștit cu izbândă. Dar acum, de-o parte mă întețiă Polonul, de alta mă strimtorà Turcul, iar din a treia parte, din Ardeal, unde credeam că am prieteni, iar nu dușmani, năvălise în Țara-Românească Moise Săcuiul, conducătorul ostașilor lui Sigismund Báthory.

Înconjurat de dușmani atât de mulți și atât de neîmpăcați și perzând toată nădejdea în făgăduitele ajutoare ardelene, mă văzui nevoit a mă retrage de-alungul munților Țării-Românești spre Craiova, pentru a evità sălbătăcia Polonilor. De acĭ iarăș am solicitat de repețite ori ajutorul Ardelenilor, fără a-l puteà căpătà. Le-am adus aminte învoelile, cărțile de jurământ și legăturile ce făcusem. Am perdut însă numai vremea înzadar, căci ei se conjuraseră întru peirea mea.

În mijlocul atâtor primejdii, n'am aflat alt leac împotriva acestor rele, decât a venì la M. T., căruia am fost pururea credincios, spre a găsì o bunăvoință potrivită cu meritelor mele. În acest drum, dând peste armata turcească, sub conducerea Beilor de Vidin și Nicopole, cari trecuseră Dunărea, spre a venì în ajutorul Polonilor, repezii înainte pe Banul Craiovei, spre a-i atacà. Lupta sub auspiciile M. T. am purtat-o cu izbândă, omorînd mulți dintre dușmani, între cari și pe numiții Bei și luându-le steagurile, dintre cari cel mai de frunte e la mine.

Împresurat de atâtea rele, am venit cu prea puțini ai mei drept la M. T., prin Ardeal, și prin țările M. T., unde, câte calamități. injurii și răscoale am avut a suferì, vei fi auzit M. T.

În multe locuri săriră pe oamenii mei și-i uciseră fără nici o considerațiune. Din cetatea Devii îndreptară tunurile asupra mea și înecară în Mureș pe mai mulți dintr'ai mei. Și aceste nevoi le avui nu numai într'un loc, ci prin tot Ardealul. Nemulțumiți cu atâta, trimiseră cărți la Baia-de-Criș, spre a răscolà lumea împotriva mea. Asemenea întărîtară pe soldații din Lipova și Ineu, cari, fiind însă mai pre jos cu puterea, nu cutezară a lovì pe ai mei.

În acest mod și între aceste calamități, am ajuns la M. T., gol și despuiat de toate. Visteria mea toată, mărgăritare pre-

www.dacoromanica.ro

ţioase, de care am avut mulţime, aurul şi argintăria, vestminte alese, mulţi cai de mare preţ, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine am pierdut pentru credinţa către M. T. Iar astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă osteneală şi sudoare mi-am fost adunat, nu ştiu încotro să mă întorc. În extrema mea necesisate nici această călătorie n'aşi fi putut-o face, dacă unii alţii nu mi-ar fi întins mână de ajutor.

Însă, decât acestea, oricât de multe şi diferite rele ce am suferit eu, sunt mai mari cele ce suferi M. T. şi Creştinătatea pentru înstrăinarea celor trei ţări, din care nu puţin pericol se poate naşte. De aceea, nu numai eu, care nu mă simt deajuns în privinţa aceasta, ci Creştinătatea întreagă ar fi să stăruească a se pedepsi, după cum se cade, călcătorii de jurământ şi înstrăinătorii ţărilor M. T.

Am voit să arăt toate acestea M. T. cu toată credinţa şi sinceritatea,— simplu, precum s'a întâmplat. Şi ca să pot face aceasta mai bine, am venit în persoană la M. T., expunându-mă la atâtea primejdii. Cunoscută fiind credinţa mea către M. T. şi către toată Casa Austriacă, din multele războaie, în care, după felurimea vremurilor, m'am luptat şi de aproape şi de departe, dar totdeauna cu inimă neînfrântă, dovedind zelul şi sinceritatea mea,— am venit la M. T. cu atât mai bucuros, cu cât ştiu că voiu găsi îndurarea meritată.

Drept aceea, M. T., privind cu ochi îndurători, pe deoparte nenumăratele pagube şi nenorociri ce am suferit, pe dealta credinţa pentru care am pătimit, mă vei proteje cu cunoscuta-Ţi bunăvoinţă şi blândeţe, ca după pilda mea şi alţi Principi şi Primaţi să rămâe statornici în credinţă; iar duşmanii mei, cari prooroclau că nu voiu găsi ajutor la M. T., să se ruşineze şi să nu cuteze a mă mai insultă. Despre această rară bunăvoinţă şi bunătate a M. T. nu m'am îndoit niciodată, ci din potrivă şi acum, după scoaterea mea din domnie şi după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduesc în bunătatea M. T., pe care şi în viitor mă voiu sili, cât voiu trăi, a o merită prin şi cu vărsarea sângelui meu.

Cât pentru mijloacele şi modul de a vindecă toate aceste rele, după puţina mea pricepere, le voiu arătă, când minunata înţelepciune a M. T. va găsi cu cale a mă primi şi pe mine la aceste sfătuiri şi a numi spre acest scop cei mai buni dintre

www.dacoromanica.ro

sfetnicii săi. Modul ce voiu propune nădăjduesc că va fi cel mai salutar și mai ușor nu numai pentru M. T. și Augusta Ta Casă, ci și pentru întreaga lume creștină, pentrucă vezi M. T. că Turcii și alți protivnici fac din zi în zi progrese tot mai mari și făuresc peirea chiar și acestor părți și locuri.

Al M. T. Împărate și Rege,
cel mai umilit, pururea supus și credincios,
Mihai
Voevodul Țării-Românești.

X.

1. Cererile lui Mihai-Vodă către Împăratul Rudolf. — 2. Recomandările Sfatului de război cu privire la aceste cereri. — 3. Incetineala celor dela Curte. — 4. Vestea întâmplărilor din Ardeal și hotărîrea Imperialilor. — 5. Alungarea deputaților Ardeleni și chemarea lui Mihai-Vodă la Praga. — 6. Primirea și sărbătorirea lui la Curte. — 7. Portretul lui Sadeler și tabloul lui Franz Francken II.

Odată cu acest memoriu, în care își expuneà așa de curat și de dibaci cauza sa, Mihai-Vodă adresă Împăratului o lungă scrisoare, prin care, după ce-l povățuește să nu lase pe Arhiducele Maximilian să meargă în Ardeal fără oaste puternică, de oarece gândul ascuns al necredincioșilor de acolo, e să-l dee prins în mânile Păgânilor, — se roagă să i se înlesnească susținerea oastei ce are de gând să adune și să-i mijlocească strângerea trupelor rămase prin diferite părți ale Ungariei de sus. Căci — ziceà el — are nevoie și de unele și de altele, pentru înfruntarea Ardelenilor și pentru recucerirea, pe seama Coroanei împărătești, a celor trei țări perdute. Ca chezășie a credinții sale, oferă pe unicul său fiu — pe Pătrașcu-Vodă; iar în caz când Arhiducele Maximilian ar primì să fie guvernator în Alba-Iulia, el, rămânând singur în Țara-Românească și Moldova, asigură că va fi pentru totdeauna cel mai statornic slujitor al intereselor Împărăției în Ardeal și aiurea.

Apoi, în aceeaș scrisoare, Mihai-Vodă își înșiră dreptele sale cereri: să i se restitue tunurile luate de Ardeleni, să fie pus în stăpânirea averii perdute, să i se sloboadă oamenii închiși în diferite părți ale Ungariei, să i se înapoieze posesiunile stăpânite de boerii săi în Ardeal, prin care țară reclamă totodată

www.dacoromanica.ro

libera lor trecere, să i se dee caii luați dela Doamna Stanca și dela fiul său Pătrașcu, să se îngădue familiei sale, dacă ar pofti, să vie în Ungaria, să se libereze din închisoare logofătul său de turcește și, în sfârșit, să se redeà negutitorilor români mărfurile și bunurile răpite.

Împăratul trimise această scrisoare de cereri dinpreună cu memoriul lui Mihai Vodă Arhiducelui Matthias la 24 Ianuarie, pentru ca, cercetându-le, să refereze. Arhiducele cerù, se pare, la rându-i, povața Sfatului împărătesc de război, care, după ce arată Împăratului că ar fi bine să ia sub înalta sa ocrotire pe pribeagul Voevod și familia sa, sub cuvânt că memoriul și cererile lui nu sunt destul de lămurite, nu văzù altă soluție mai bună de recomandat, decât ca Mihai-Vodă însuș să fie invitat la Curte, unde, față cu deputațiunea Staturilor Ardelene, care tratà cu Arhiducele Maximilian pentru primirea guvernului în Ardeal, să fie întrebat și judecat. Astfel numai, credeà Sfatul împărătesc de război, încurcata cestiune a afacerilor ardelene, care nu mai îngăduià amânare, puteà fi hotărîtă.

Dar lucrurile mergeau încet de tot la Curte. Parlamentările dintre Deputația ungurească și Împărat pe de o parte și dintre acesta și Arhiducele Maximilian pe de alta, nu se isprăviseră și nici erau semne că se vor isprăvì curând. Astfel, pe când în Ardeal se făptuià trădarea și nu mai erau decât câteva zile până la descoperirea lucrurilor în public, cei dela Curte, din cauza neghiobiei politice a lui Basta — istețul David Ungnad murise, cum am arătat, la 3 Ianuarie — nu bănuiau nimic și erau încredințați că sunt și vor rămâne stăpânii statornici ai Ardealului. — De ce dar s'ar fi grăbit ?!

Față cu această stare de lucruri, Mihai-Vodă, care nu primise încă nici un răspuns la repetitele sale cereri și solii și care trăià cât se poate de greu — ducând chiar lipsă — în Viena, fu cuprins de o mare neliniște. Căci pe măsură ce nesiguranța creșteà în sufletul său, pe aceeaș măsură nădejdea în izbândirea cauzei sale scădeà. Astfel, deși i se spusese să steà în Viena până ce va fi chemat la Praga, el se văzù nevoit a o luà înainte și a trimite Împăratului, la 6 Fevruarie, o nouă scrisoare, prin care, după ce arată, cu multă mâhnire, că nu primise până atunci nici un răspuns la intervenirile sale și după ce solicită ajutor pentru întreținerea oamenilor săi, cu care, scrià, iată sunt trei

www.dacoromanica.ro

săptămâni încheiate de când e ținut în așteptare și nelucrare la Viena, — el se rugà să fie chemat și primit la Curte.

Între aceste, pe când Voevodul nostru așteptà răspuns la cererea sa de audiență, începù a se svonì și mai pe urmă a sosì la Viena vești sigure despre trădarea Ardelenilor. Între cei dintâi cari se grăbiră a trimete aceste vești Împăratului la Praga, fù, se înțelege, și Mihai-Vodă, care cereà, prin aceeaș scrisoare de vestire din 10 Fevruarie, să i se libereze și să i se pună în siguranță familia, ce se găsià acum cu totul în mânile dușmanilor săi. Sufletul Voevodului se umplù de mulțumire și nădejde la primirea veștilor despre întâmplările din Ardeal : de mulțumire, căci toate cele ce spusese el cu privire la necredința și nestatornicia Nobililor, se confirmau acum, cu vârf și îndesat, prin însăși faptele lor; de nădejde, căci vedeà bine, că prin răzbunarea sorții, Imperialii vor fi nevoiți a apelà ei acum la ajutorul lui. Așa se și întâmplă. Steaua apusă a lui Mihai-Vodă apăreà iarăș la orizont!

Într'adevăr, veștile despre alegerea lui Sigismund Báthory, despre arestarea partizanilor Împăratului și despre alungarea Generalului Basta din Ardeal, avură darul a scoate și pe cei dela Curte din liniștea și nepăsarea lor de până atunci. Simțiră acum și ei că, de rândul acesta, trădarea Ardelenilor era o înfruntare, o bătae de joc, o adevărată insultă la adresa Împăratului, pe care trebuiau numai decât s'o pedepsească și s'o răzbune. Lucrurile luară deci dintr'odată altă față. Hotărîrea Imperialilor se arată în procedarea lor mai energică. Atât întâia deputație ardelenească cât și Ștefan Kakas, care, cum știm, fusese trimis să comunice alegerea lui Sigismund, înfățișind-o ca o necesitate politică față de Turci și Poloni, fură dați afară din Praga, după ce avură să îndure destule și dureroase supărări și jigniri din partea Nemților ; iar Mihai-Vodă, pe care împrejurările îl ridicase acum deasupra tuturor, fù invitat la Curte, ca unul ce cu puternicul său braț puteà supune Ardealul, pedepsind pe Nobili și răzbunând pe Împărat.

La 23 Fevruarie Mihai sosì la Praga cu 35 cetași dintr'ai săi. Vestea sosirii Voevodului, spre care acum se îndreptà cu încredere și nădejde privirile tuturor, se răspândì iute și fù trimisă în toate părțile. Se făcură speciale pregătiri pentru primirea lui la Curte, unde, la 1 Martie, putù vedeà, în sfârșit,

www.dacoromanica.ro

mult dorita față a Cesarului. Înțelegerea, care se legă repede, fù pecetluită în fața lumii cu ospețe bogate și serbări strălucite. Viteazul pribeag, care numai câteva săptămâni în urmă îndură lipsa și nepăsarea tuturora, erà acum în deosebi considerat și prețuit.

Gravorul împărătesc Sadeler fù însărcinat să-i sape chipul după natură. Și meșterul își îndeplini cum nu se poate mai bine sarcina. Chipul Domnului se arată în toată măreția și frumusețea ce aevea întrupà. Figura e slabă, melancolică, serioasă și cam aspră, foarte frumoasă și cu multă expresiune. Poartă pe spate o manta albă cu guler de blană și în cap are un gugiuman lăsat la o parte, pe stânga, în forma căciulii românești și împodobit, în dreapta, cu un frumos surguciu de pietre scumpe. Fisionomia Voevodului răspunde întocmai închipuirii celor ce au studiat caracterul acestui bărbat extraordinar". Și aceasta o spune tocmai istoricul ce a cuprins și pătruns mai în întregime și mai în adânc sufletul marelui Mihai,—Niculae Bălcescu, care, când văzù pentru întâia oară portretul lui Sedeler, exclamă cu încredințare: acesta este! Da, a fost norocită întâmplarea care a făcut să ni se păstreze o icoană atât de adevărată și minunată a strălucitului Viteaz, pe care meșterul a săpat următoarele frumoase și prea adevărate cuvinte: Mihai Voevodul Țării-Românești, strălucit în norocire și nenorocire, și deopotrivă virtuos în amândouă. Atâta cinstì numele lui Hristos, Maiestatea Împăratului, Republica Creștină, și unirea Bisericii sub marele Pontifice, încât, pentru binele public, nu-și cruță nici viața sa: purcede înainte fără temere, chiar și dacă s'ar împotrvì toate puterile Iadului; prin faptele sale întrece plăsmuirile poetice".

Chipul măreț și impunător al lui Mihai-Viteazul se vede că a impresionat în mod deosebit și pe pictorul Curții împărătești, pe vestitul Franz Francken II, căci într'un tablou al acestuia, care reprezintă scena când bogatul Cresus arată înțeleptului Solomon comorile sale, întrebându-l: au nu sunt eu fericit? — se poate vedeà în planul întâi al persoanelor de decor, ce alcătuiesc suita bogatului Rege, figura frumoasă și maestoasă a lui Mihai-Vodă, care ni s'a păstrat astfel și pe această cale.

Așa fù primit și sărbătorit Mihai-Vodă la Curtea din Praga, unde rămase câteva săptămâni în apropierea Împăratului Rudolf și în mijlocul Sfetnicilor săi. După sărbători venì însă vremea fap-

www.dacoromanica.ro

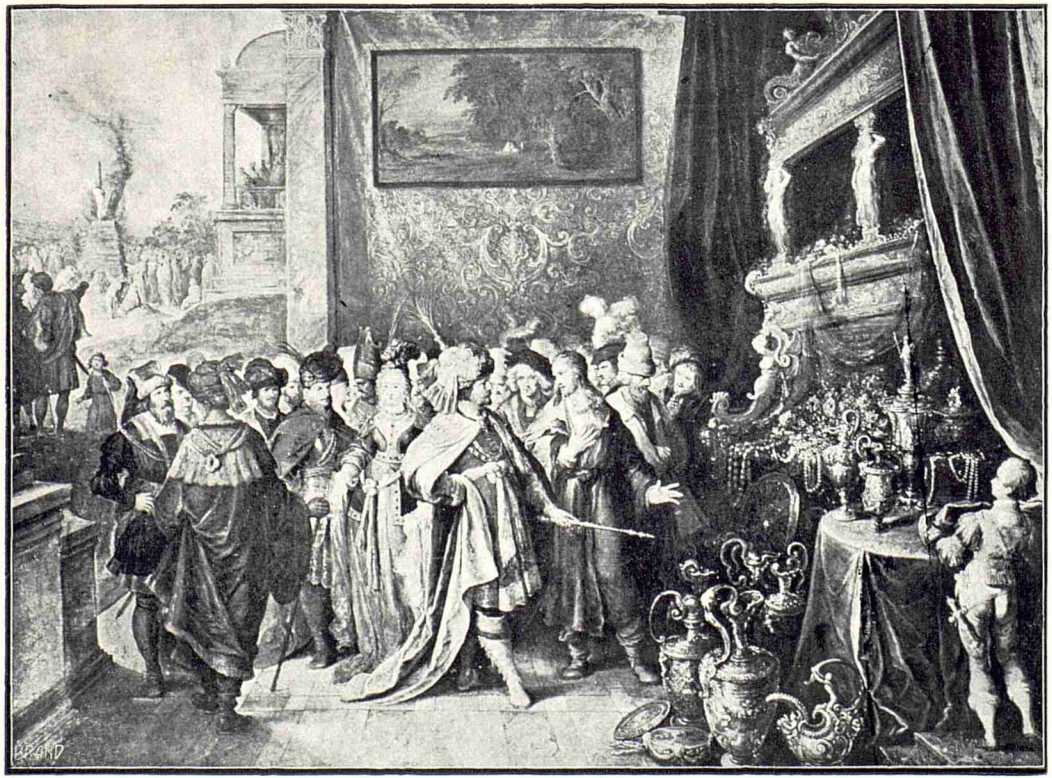

Mihai-Vodă Viteazul.

(După tabloul lui Franz Francken. Domnul e personajul al 6-lea în planul întâi, începând dela stânga).

www.dacoromanica.ro

telor. Conteniră deci cele dintâi și începură cele din urmă. Pentru a le urmări însă și pe aceste cu toată înțelegerea, e bine să cunoaștem mai întâi cele ce să petrecuseră în Ardeal în această vreme.

XI.

1. Aducerea și instalarea lui Sigismund Báthory. — 2. Întoarcerea solilor din Praga și veștile despre hotărîrile luate acolo. — 3. Încercarea Ardelenilor de a compromite pe Mihai-Vodă în fața Imperialilor. — 4. Scrisoarea către marele Vizir Ibrahim-Paşa. — 5. Scrisoarea către boerii Țării-Românești.— 6. Încercarea lui Mihai de a-și liberă familia cu puterea și corespondența lui cu credincioșii săi din Ardeal. — 7. Înarmări și pregătiri de luptă în amândouă părțile.

După alegerea lui Sigismund Báthory, arestarea partizanilor Împăratului, alungarea lui Basta din țară și martiriul lui Baba-Novac, lucrurile se limpeziră mult în Ardeal și mai ales în Cluj, unde se găsià dieta care pusese la cale aceste noui orânduelì. Rămâneà numai să vie alesul și doritul Principe, spre a luà conducerea treburilor publice. Lucrul nu se zăbovì. Căci dieta, îndată după alegere, trimise la Sigismund Báthory, în Moldova, pe Nicolae Bogáti și Nicolae Vaida cu misiunea ca, aducându-i la cunoștință însemnatul act, să-l povățuească a se pregătì de cale, deoarece în curând va sosì acolo, în Moldova, unde se găsià Principele, sub paza gardiei polone a lui Eremie Movilă, o deputație solemnă, spre a-l conduce în patrie. Această deputație, compusă din: Ștefan Toldi, Ioan Szentpáli, Ioan Petki, Ștefan Cseffei și Baltazar Ördög și însoțită de 300 călăreți, se găsià în ziua de 15 Martie în Capitala Moldovei, la Suceava, de unde anunță Bistrițenilor că merge întru întâmpinarea lui Sigismund, care sosise în ajun la Botoșani.

Plecarea nestatornicului Principe din acest târg fù tot așà de ridiculă ca și mai toate faptele lui. Într'adevăr el fù scos pe fereastra casei în care erà găzduit și apoi, în fugă nebună, pornit spre hotarele Ardealului. Astfel, scăpat de sub privigherea și urmărirea gardieï leșești, ridicolul Principe străbătù valea Moldovii, dela Suceava — prin Gura Humorului, Vama și Câmpulung — până la muntele Mestecăniș, iar de acì valea Bistriței — prin Vatra Dornei — până la Cândreni. Apoi, urcând muntele

www.dacoromanica.ro

de hotar al Tihuței, coborî dincolo, în Prundul Bârgăului din Bistrița, unde fù primit de către locuitorii ce căpătaseră poruncă să pregătească și să curețe drumurile înaintea domnescului Stăpân. Puținele trupe împărătești ce mai erau în Gherla, la vestea intrării lui Sigismund în țară, se retraseră în Chioara. La Bistrița Báthory fù întâmpinat, între aclamări de bucurie, de către cetele lui Moise Săcuiul, devotatul cu care pusese la cale în timpul din urmă toate uneltirile. Iar la Cluj, unde sosì la 26 Martie, el fù întâmpinat de întreaga Nobilime, în fruntea căreia se găsià Csáky. Serbările pentru aceasta a treia intronare a lui Sigismund ținură două zile și se încheiară printr'un nou jurământ, pe care el îl făcù pentru păzirea legilor țării și privilegiilor Nobilimii.

Bucuria acestor serbări ținù însă prea puțin. Căci delegații întorși dela Praga aduseră vești de natură turburătoare și îngrijitoare: Mihai-Vodă, care a fost invitat, primit și sărbătorit la Curte, fusese însărcinat de Împăratul Rudolf ca împreună cn Basta să cucerească Ardealul și să pedepsească pe trădători. Acum abià, în fața primejdiei, își dădù Nobilimea ungurească seamă ce mare greșeală făcuse prin alegerea lui Sigismund. Erà prea târziu însă. Armele aveau să hotărască soarta lucrurilor.

Căci Mihai-Vodă, căruia i se dăduse bani îndeajuns pentru strângerea oștilor, făceà acum toate pregătirile, spre a puteà aduce Ardealul „prinos pajurei cu două capete". Iar Ardelenii, cari aveau cunoștință de aceste pregătiri, știau prea bine că în cazul când țara va cădeà iarăș sub puterea Imperialilor, cel care va ajunge în fruntea guvernului va fi tot odiosul Valah. Și temându-se, cu drept cuvânt, de soarta ce-i așteptà, ei cercară a-l desface de către Curtea împărătească, ca totdeauna, prin mișelești uneltiri. Astfel, închipuiră două scrisori, pe care Mihai-Vodă le-ar fi adresat marelui Vizir Ibrahim Pașa și boerilor săi din Țara-Românească: Udrea Banul, Negrea Clucerul și Stoichiță Postelnicul.

În scrisoarea către marele Vizir, după ce arată buna credință și gândurile de supunere ce pururea a nutrit față de Turci, el cereà ajutor, spre a cuceri Ardealul și a-și liberà familia din mânile dușmanilor, pentru ca apoi pe cel dintâi să-l închine Sultanului, iar pe cea de a doua s'o deà în mânile Tnrcilor, ca chezășie a credincioasei și statorniciei lui alipiri către ei. „Nu

www.dacoromanica.ro

are nevoe, spre acest scop, de oştire mare, căci— se ziceà în scrisoare—a văzut acum cu ochii săi ţara Împăratului şi oamenii lui, oştirile, generalii şi cetăţile lui. Poate deci să adeverească fără sfială că sunt oameni slabi, neomenoşi, lipsiţi de orice energie şi de orice putere, care nu sunt în stare să apere propria lor Împărăţie şi cu atât mai puţin destoinici a ocroti ţările lui". Iar în scrisoarea către boerii săi, după ce se vestià că a fost primit nespus de bine la Curte şi că i s'a pus la îndemână oaste spre a supune Ardealul, se scrià: „Nu-mi e, cu toate astea, cu putinţă să rămân între atâţia oameni tâmpiţi şi tonţi, cari mă înconjură şi nu sunt buni de nici o treabă. Bărbaţii de acì sunt adevărate mueri: moleşiţi, stricaţi, decăzuţi, netrebnici şi blegi. Nici Împăratul nu face excepţie şi mai é, afară de aceasta, şi mărginit afară din cale; nu mai puţin fraţii lui cu toate trupele lor. Am înţeles toate cele ce se petrec acì; m'am dumirit asupra planurilor lor, asupra împrejurărilor şi moravurilor, am vizitat fortăreţele şi castelele lor, am primit însă numai încredinţarea, că oamenii aceştia, cu mijloacele de care dispun, nu sunt în stare să înţeleagă tocmai ceeace nevoia cere mai mult, ceea ce le este mai de folos şi că astfel sunt nişte fiinţe cât se poate de neajutorate". Apoi încheià: „Rog pe Dumnezeu să mă scape înainte de toate de acì şi să mă ajute să ajung iar în fruntea Ardealului, a Moldovei şi a Ţării-Românesti, ca să mă pot pune sub aripele ocrotitoare ale Sultanului, a căruia strălucire se revarsă peste tot rotogolul pământului".

Amândouă aceste plăzmuite scrisori, pline cum se vede de cele mai ticăloase injurii la adresa Împăratului, a Curţii şi a Nemţilor în deobşte, fură trimese în *còpii* deodată Generalului Basta la Sătmar şi Comandantului Gonzaga la Caşovia, spre a dovedì, prin ei, Curţii împărăteşti, că Mihai-Vodă adaugă la trădare şi mişelie. Ce urmărià Sigismund Báthory prin aceste scrisori, pe cari spuneà că oamenii săi le-au scos, la graniţele Moldovii, din mânile curierilor Voevodului, se vede foarte bine din comitiva lui către Basta: „Din aceste poate orişicine să vadă, cât de nedrept e a favorizà pe un trădător al trecutului, al prezentului şi al viitorului, împotriva unui o n care a fost, este şi va fi o slugă supusă cu credinţă Împăratului. Dacă nu e destul nici atât, atunci Dumnezeu să-i lumineze mai bine pe

www.dacoromanica.ro

cei în drept, iar mie să se îndure a-mi da destoinicie să dovedesc prin fapte cum că, din alipire și devotament, iar nu din frică, am spus totdeauna adevărul".

Da, *n'a fost deajuns!* Căci situațiunea erà prea înăsprită și falșificarea prea îndrăsneață, pentru ca aceste scrisori, trimise la Curte, să nu deștepte bănuiala firească că sunt falșificate. Gonzaga spune limpede că nu crede în autenticitatea lor. Basta chiar, dușmanul ascuns al lui Mihai, se văzù nevoit a arătà bănuiala sa cu privire la aceste scrisori. Se înțelege dar că ele nu avură efectul dorit și nădăjduit de Sigismund. Fără pedică, lucrurile se desfășurau deci cu firească înaintare.

Am văzut că în pretinsa scrisoare a lui Mihai către Ibrahim Pașa se vorbește în deosebi de mântuirea familiei Voevodului din mânile Ardelenilor. Într'adevăr, știm cât de mult țineà el la ai săi și cum veșnic gândul său erà la ei, ales la iubitul său fiu Pătrașcu-Vodă, pentru eliberarea căruia făcù o sumă de intervenири la Curte, mai cu seamă după întoarcerea lui Sigismund în țară. Ardelenii aveau cunoștință de aceasta, și pentru a dà o mai mare aparență de veracitate plăzmuirii lor, aduseră vorba de familia Voevodului. Pe de altă parte însă, știind cum că acesta, cu stăruința-i și îndrăsneala-i cunoscută, va cercà să-și libereze familia prin orice chip, strămutară pe captivi dela Gelău la Făgăraș. Mihai-Vodă, necunoscând acest lucru și văzând că cu ajutorul Imperialilor nu-și va puteà liberà pe ai săi, cearcă a-i liberà cu puterea prin mijlocirea credincioșilor săi din Ardeal și Ungaria: Bartolomeu Somogy, Nicolae Senyey, Sigismund Rákoczy și Nicolae Zolyomi, cari de altfel îl țineau în cunoștință și cu întâmplările din Ardeal. Dar aceștia nu izbutiră, pentru că familia lui Mihai-Vodă erà ținută sub bună bază și pentrucă fù trimisă din vreme la Făgăraș. „Zău aș fi dorit să umblu în treaba cu care m'ai însărcinat Măria Ta — scrià Senyey — să aduc pe Pătrașcu-Vodă din Gelău, dar aceasta nu erà cu putință pentru mine nici pentru altul, căci se află sub mare pază, de când ai venit Măria Ta acì pe pământul nostru .... Acum Măriile Lor Doamna noastră și Pătrașcu-Vodă se află la Făgăraș".

Așa dar nu izbutiră nici scrisorile lui Sigismund a răpune pe Mihai-Vodă și nici încercările acestuia de a-și liberà familia. Rămâneà deci ca și una și alta să se facă pe calea armelor

www.dacoromanica.ro

Înarmările și pregătirile de războiu începură cu mare silință în amândouă părțile.

XII.

1. Întoarcerea lui Mihai-Vodă la Viena și venirea lui la Caşovia. — 2. Împăcarea celor doi vechi rivali și noui tovarăși. — 3. Strângerea oștilor lui Mihai-Vodă. — 4. Întocmirea taberii lui Basta la Măitin. — 5. Împreunarea trupelor celor doi Comandanți. — 6. Întocmirea taberii Ardelenilor la Gherla. — 7. Încercările lui Sigismund Báthory de a împăcà și câștigà pe Basta.

După câteva săptămâni de ședere la Praga, în care timp Sfatul împărătesc de războiu hotărîse cursul expediției în Ardeal, Mihai-Vodă plecă, la 3 Aprilie, spre Viena, dăruit fiind de Împărat cu un castel pe sama sa și a familiei sale și cu o sută de mii de taleri pentru plata oștilor ce trebuià să adune. A doua zi el erà în Capitala Austriei. Zăbovì și acì câtva timp, pentru a luà înțelegere cu Arhiducele Matthias asupra amănuntelor expediției plănuite și, după ce totul fù hotărît, plecă, către sfârșitul lunii, la Caşovia, unde aveà să se facă întâia închegare a oastei sale și unde, potrivit dorinței exprimate de Curte, Comandantul trupelor împărătești, Generalul Ferrante Gonzaga, trebuia să-l împace cu Basta.

Gonzaga, înștiințat de plecarea lui Mihai-Vodă și aflând că cele treisprezece orașe din Szepes închinate Polonilor au pus la cale un atentat împotriva vieții lui, se grăbește a-l vestì de aceasta la 5 Mai, povățuindu-l să umble cu băgare de seamă și oferindu-i cete de husari întru siguranță și apărare. La 11 Mai Mihai-Vodă erà în Caşovia, unde fù cât se poate de bine cinstit și prietinește primit de Generalul Gonzaga, care profită de vremea șederii Voevodului acì și, invitând pe Basta să vie la dânsul, împlinì dorința Curții de a împăcà pe adversari. Împăcarea se făcù la un ospăț, când cei doi ostași îșì întinseră și-și deteră mânile, cel puțin de ochii lumii și pentru a face față împrejurărilor, la cari erau porunciți să conlucreze. Mihai-Vodă nu puteà iertà însă în fundul sufletului său pe perfidul Albanez, a cărui purtare adusese căderea sa dela Mirislău, iar acesta, la rândul său, nu puteà, de sigur, suferì ca Voevodul valah să-i stee înainte, acum ca și odinioară, prin bravură și considerațiune.

www.dacoromanica.ro

Dar, cum am zis, cel puțin de ochii lumii, împăcarea se făcù. Nu rămâneà acum decât ca fiecare din cei doi Comandanți să-și tocmească, precum se hotărîse, tabere aparte, pentru ca apoi, împreunându-le, să ducă la îndeplinire mandatul Curții împărătești : — să cucerească Ardealul.

Știm că Mihai-Vodă, la venirea sa în aceste părți de loc, își lăsase rămășița trupelor sale credincioase la Beiuș, Orade și Cașovia, în grija devotaților săi Căpitani, cari, de îndată ce primiră vestea că Stăpânul lor obținuse mijloace să adune noui trupe, începură a lucra cu sârguință și stăruință în acest scop. Într'adevăr Bartolomeu Somogy din Beiuș, Nicolae Senyey din Lapispatak, Nicolae Zolyomi din Székelyhid și Sigismund Rákoczy din Cașovia făcură cu acest priiej bună și credincioasă slujbă Voevodului nostru. Căci pe când pe deoparte îl vestià despre toate cele ce se petreceau în Ardeal, pe dealta îi strângeau și întreținеau oștile ce începuseră a se adunà din toate părțile sub steagurile lui. Astfel, când Mihai-Vodă coborî spre Tisa, el își putù întocmi cu aceste oști, împotriva cetății dela Tokay, o tabără de război, la Rakamaz, unde venì de se împreună cu dânsul cetele de Cazaci ale Căpitanului polon Stadnicky și de unde îndeamnă el pe credincioșii săi din Țara-Românească și Moldova a se ridicà și alungà din scaunele domnești pe vasalii Cancelarului polon, pe Eremie și Simeon Movilă. La începutul lui Iulie Mihai-Vodă trecù Tisa și se îndreptă, prin Debrețin, spre Sătmar, unde se găsiau în tocmire trupele lui Basta.

Ne aducem aminte că lăsasem pe acest Comandant în momentul când, scos cu mare alai afară din Cluj, plecase la Gherla, unde puse mai mare peste garnizoana împărătească pe Căpitanul Sigfrid Ribis, care despărțindu-se de soldații săi, închină, cum s'a arătat, cetatea lui Sigismund Báthory, când acesta fu readus în țară. Dela Gherla Basta se duse la Dej, din apropierea cărui târg, dela Capsan, vestì Nunciului Apostolic din Viena, la 12 Fevruarie, retragerea sau mai bine alungarea sa din Ardeal. Curând după aceasta îl găsim în părțile Sătmarului, unde i se află oastea la iernatic. De acì raportă el, cum am văzut, la Curtea din Praga, prin Arhiducele Matthias, întâmplările petrecute în Ardeal și cerù să i se încredințeze sarcina de a recucerì țara pierdută, ceeace, spuneà el, poate face cu 10.000 pedestrași și 2.000 călăreți.

www.dacoromanica.ro

Cei dela Curte hotărîseră însă altfel. Expediția trebuiă să se facă împreună și în bună înțelegere cu Mihai-Vodă. Când Basta fù înștiințat de aceasta, după cum se poate vedeà dintr'o scrisoare a prietenului său Tomaso Cauriolo dela Baia-Mare din 22 Martie, nu puțin se nemulțumì. Totuși, ca oștean ce erà, și încă de cei năimiți, el trebuì să asculte și să se plece poruncii.

După ce merse la Cașovia, unde fusese chemat spre a se împăcà cu Mihai-Vodă, Basta se întoarse înapoi la Sătmar și se puse a-și tocmì cu sârguință tabăra la Măitin, loc așezat la două mile departe de Sătmar și la cinci mile departe de Șimleu. În jurul rămășițelor oastei sale din toamna trecută, se strânseră mai întâi haiducii, vestiți luptători de pradă de pe lângă granițele turcești, cărora li se spuse că vor sluji să ducă pe Mihai-Vodă în Țara-Românească. Fură chemați apoi Nobilii unguri de peste Tisa, cari însă răspunseră că nu pot luptà împotriva fraților lor din Ardeal. Veniră însă în schimb câteva compănii de Nemți, sub povața lui Ioan Pezz, 2.500 călăreți Unguri, sub comanda căpitanului Rothall și, în sfârșit, la urmă de tot, Silezienii, călărețiì cu platoșe, — Catafracții Voevodului nostru! Cu sosirea acestora alcătuirea taberii erà încheiată. Căci Mihai-Vodă venise încă dela 9 Iulie de-și împreunase trupele cu ale lui Basta, în tabăra acestuia dela Măitin. Întâlnirea ambilor Comandanți fù prietinească și vizitele ce-și făcură unul altuia trebuiau să arate taberii întregi buna lor înțelegere. Totul erà acum gata și oștile împărătești se găsiau în așteptarea Ardelenilor, cari, pregătiți fiind și ei pe deplin, plecară împotriva celor ce veniau să-i supună și pedepsească.

Într'adevăr, Sigismund Báthory, după ce văzù că nu putù izbutì să compromită și deci să despărțească pe Mihai-Vodă de către Imperiali, prin închipuitele sale scrisori de trădare, — își chemă oastea la Gherla. Apoi, cu învoirea dietei ce deschisese la Cluj în 3 Iunie, trimese în toate părțile după ajutor: la Poloni, la Turci și la Moldoveni. Cei dintâiu erau însă supărați pe Sigismund pentru că luase în stăpânire Ardealul fără sfatul și ajutorul lor. Cei de al doilea, Turcii, se grăbiră a trimite din tabăra lor dela Ersek o însemnată și puternică oaste de ajutor, care de s'ar fi putut ajunge cu Ardelenii, ar fi pus în grea cumpănă pe Imperiali. Dar Mihai-Vodă, care aflase lucrul, găsì mijlocul de a zădărnicì aceasta. El închipuì o scrisoare ca tri-

www.dacoromanica.ro

measă de Principele Ardealului Paşei ce trimesese ajutor oştile sale, prin care, după ce-i mulţumeşte de bunăvoinţă şi grabă, îi arată că e destul de bine pregătit pentru a luptă singur cu duşmanul, aşa că nu mai are nevoie de nici un ajutor. Scrisoarea sosì la vreme, ea fù crezută, şi olăcarii trimişi de sârg pe urma oştilor le întoarse îndărăt. Singuri Moldovenii lui Eremie-Vodă Movilă veniră sub povaţa lui Bucioc Spătarul, aşezându-se în ţinutul Bistriţei, unde rămaseră mai multă vreme. Astfel tabăra Ardelenilor se alcătuì cât se poate de bine şi repede la Gherla, ajungând în scurt timp mai numeroasă şi mai bine întocmită decât a Imperialilor. Căci se adunaseră peste douăzeci de mii de luptători, pe care-i dădură Nobilii cu contingetele Scaunelor săcueşti şi oraşelor săseşti.

Către sfârşitul lunii, în aceeaş vreme când se completă şi tabăra lui Basta, Sigismund trimise trupelor sale numeroase şi frumoase steaguri într'aurite şi argintate şi rândui ca Comandanţi generali pe Şt. Csáky şi pe Moise Săcuiul, cari ajunseră acum a nu se mai înţelege aşà de bine ca mai înainte vreme. Mai mult încă. O ceartă surdă izbucnì intre ei, tocmai în momentul când, pregătiţi fiind, după porunca Principelui lor, trebuiau să pornească spre hotarele de sus ale ţării întru întâmpinarea duşmanului.

Înainte însă de a pornì la luptă, Sigismund se gândì să mai caute odată pacea, prin mijlocirea lui Basta, prietenul şi tovarăşul de odinioară al Ungurilor. În acest scop trimese în solie în tabăra acestuia, la Sătmar, pe un anume Eustatiu Gyulaffy, cu însărcinare să arate precum au înţeles de bănatul Împăratului asupra sa. Dar el—scrie mai departe Cronicarul nostru—nu pentru aceea s'a întors în ţară, ca să fie împrotivnic Împăratului, ci pentru ca să-şi poată apără moşia despre barbari. Şi nu din voia sa, ci cu pofta tuturor a venit în Ardeal. Căci Imperialii, precum în trecut, aşa şi acum, n'au putut să apere această ţară, de oarece s'a pierdut Lipova, Timişoara şi alte cetăţi. Să se încreadă deci lui şi să-i primească slujba ce din nou oferă, spre a nu se mai vărsà sânge creştinesc. La aceste Basta răspunse că nici el nu doreşte vărsare de sânge creştinesc. Dar Rudolf Împăratul nu este cap prost ca acela, să se poată împăcà cu un ospăţ. Ci i se cuvine mai mare cinste şi ascultare decât tuturor Domnilor. Întors cu acest răspuns, Sigismund trimite

www.dacoromanica.ro

din nou pe Gyulaffy la Basta. spre a-l încredința cu jurământ că nu pentru scădere, ce mai mult pentru adăogire și creștere între creștini au venit. Dar de vreme ce cunoaște că Imperialii vin asupră-i, el este gata a stà împotrivă. La aceasta Basta răspunse că el este slugă și că deci ce i s'a poruncit are datorie a îndeplini. Din aceste scurte cuvinte, Sigismund înțelese că în zădar căutase pacea. Își porni deci oștile.

XIII.

1. Plecarea Ardelenilor la Șimleu și apoi la Tășnad întru întâmpinarea ajutorului turcesc. — 2. Ajungerea oștilor protivnice la Goroslău. — 3. Întocmirea trupelor lui Sigismund Báthory. — 4. Rânduirea de bătae a trupelor împărătești. — 5. Începerea luptei cu bătaea tunurilor și contenirea ei. — 6. Bătălia dintre trupele lui Basta și Moise Săcuiul și înfrângerea acestui din urmă. — 7. Atacul lui Mihai-Vodă, împrăștierea și rușinoasa fugă a Ardelenilor.

Ardelenii plecară cu multă nădejde de isbândire. Ei merseră deadreptul la Șimleu. De acì însă, în loc de a căutà pe protivnici în tabăra lor dela Măitin, la depărtare de 5 mile numai, apucară spre Tășnad, să se ajungă mai lesne și mai degrabă cu trupele turcești de ajutor, pe cari, știindu-le plecate, le așteptau zi de zi. Vestea, pe care o primiră, de sigur cu multă îndignare și scârbă, cum că aceste trupe au fost întoarse din drum prin machinațiunile lui Mihai-Vodă, îi făcură să se întoarcă la Șimleu, mai ales că aflară că Imperialii, ridicându-și tabăra, au pornit spre Ardeal, pe calea pe care ei înșăși le-o lăsară deschisă.

În ziua de 2 August, într'o Joi, oștile protivnice se ajunseră la Goroslău, sat mai mult unguresc decât românesc, așezat în apropiere de Șimleu. Cea dintâi grije a lor fù să se înstăpânească în poziținni cât mai bune și să se tocmească în linie de bătae. Ardelenii se grăbiră a ocupà o colină mai mare, pe care-și ridicară tunurile și-și rânduiră oastea, mai ales pedestrimea, destul de bine. Imperialii ocupară și ei, la rândul lor, o a doua colină, mai mică, ce se găsià în fața celei a dușmanului, și-și rânduiră oastea în două mari corpuri: deoparte Basta, de alta Mihai. Sub cel dintâi se aflau: mai întâi 3.000 călăreți Silezieni și Voloni cu tot atâția lăncieri Unguri, apoi călărimea Germană sub Mihai Székely, Căpitanul Sătmarului, și 3.000 pedestrași sub Ioan Pezz, în sfârșit, pedestrimea valonă cu 6 tunuri. Sub cel

www.dacoromanica.ro

al doilea, sub Mihai, se aflau: mai întâiu oastea lui de strânsură, alcătuită în mare parte din Cazaci, Români, Bulgari și Sârbi, apoi pedestrimea ungurească a lui Ludovic Rákoczy, precum și mercenarii, husarii și haiducii lui Rottal, în sfârșit câteva sute de călăreți, numiți, după culoarea hainei lor, roșii, vineți și negri, cu alte 6 tunuri.

Lupta începù în dimineața zilei de 3 August, pe la ora nouă, cu bătaia tunurilor, așezate față 'n față pe cele două coline. Dela început Ardelenii se găsiră în scădere față cu Imperialii. Căci pe când tunurile lor, așezate prea sus, băteau pe deasupra trupelor împărătești, ale acestora loviau bine și tot în plin. Dar căldura toropitoare a verii nu îndemnà prea mult pe luptătorii îndestul de obosiți de lunga lor cale. Astfel Basta, luând înțelegere cu Mihai-Vodă, erà dispus să amâne lupta pe a doua zi. Fără a stricà linia de bătae, el se retrase dar și, poruncind să se întindă pe pajiștea verde două corturi, coborî după cal și se dădù odihnei. Văzând aceasta, Sigismund crezù cu adevărat că dușmanul hotărîse amânarea luptei, drept ce porunci alor săi să desfacă linia de bătae și să se așeze mai comod în tabără. Ardelenii părăsiră colina, pe care se cantonaseră destul de bine, coborîră chiar o parte a tunurilor, întinseră corturile, lepădară armele și se dădură, în pace, care cum putù și pe unde erà, la odihnă.

De acest moment, ca întotdeauna, știù să profite Mihai-Vodă. Căci văzând pe Ardeleni astfel desfăcuți și împrăștiați, înțelese că e timpul cel mai nimerit ca ei să fie loviți cu putere și pe neașteptate. Erau ceasurile cinci spre seară, când el hotărî pe Basta la acțiune. Cei doi Comandanți încălecară, se puseră în fruntea trupelor și — lăsând mijlocul lui Rottal—Mihai la aripa dreapă iar Basta la cea stângă, porniră cu mult avânt și în strigăte de bătae asupra Ardelenilor, cari se pomeniră astfel deodată cu dușmanii în față. Nu mai erà deci vreme de pierdut. Spăimântați și zăpăciți prinseră și ei armele și căutară a se tocmi de luptă.

Cea dintâi grije a lui Moise Săcuiul fù de a reocupà colina părăsită. Se puse deci repede în fruntea pedestrimii, care se putù rândui mai lezne și mai degrabă de luptă, și se aruncă într'acolo. Imperialii îi eșiră însă în față. O luptă încordată, pept la pept, se încinse atunci între protivnici. În acest timp călărimea

www.dacoromanica.ro

Ardelenilor, refăcându-şi rândurile, veni să sprijine întreprinderea lui Moise Săcuiul. Dar Generalul Basta porunci repede celor mai buni puşcaşi ai armiei sale, muşchetarilor, să proprească atacul viguros ce ea venia să deà. Astfel călărimea duşmană fù întâmpinată cu o ploae de foc, sub care cai şi călăreţi se răsturnară de-avalma. Totuşi pedestrimea ardeleană se ţineà bine, căci ştià cum că dela ocuparea colinei atârnà însăşi soarta bătăliei. În schimb însă rândurile Imperialilor se zdruncinară şi dădură înapoi.

Atunci Basta, care băgase în foc numai o parte a trupelor sale, porunci grosului armatei să vie în ajutor, iar tunarilor să susţină, cu foc viu şi continuu, un al doilea atac. Lupta fu crâncenă, o mulţime de ostaşi căzură din amândouà părţile. Dar isbânda rămase pe partea Imperialilor, cari se înstăpâniră pe colină. În zadar Moise Săcuiul mai cearcă odată să spargă şi să împrăştie pe duşman, căci e respins. Tunurile Ardelenilor, 40 la număr, căzură cu toatele în mânile Imperialilor, cari smulseră de asemenea protivnicilor mulţime de steaguri.

În timp ce Basta cu trupele sale dădeà, susţineà şi isbândià această luptă, Mihai-Vodă cu ai săi se aruncă asupra oştilor din vale, cari se rânduiseră de luptă. Susţinut de bătaia nimicitoare a tunurilor, cari acum, înmulţite fiind cu cele cucerite dela Ardeleni, făceau mare pagubă în rândurile lor, el sparse şi împrăştie, prin vigoarea şi îndrăsneala atacului, şirurile oastei protivnice, care fù nevoită a da dosul. Înfricoşatul atac scurtă lupta, care, cu toate acestea, fu foarte crâncenă. Mai toţi Căpitanii Ardelenilor căzură sau fură răniţi de moarte. Gândul mântuirii cuprinse pe toţi, ales că întunericul nopţii ce se coborà, venià să îngrozească şi mai mult sufletele spăimântate ale învinşilor. Cei dintâi cari căutară scăpare fură Sigismund cu mai marii săi. Pilda lor o urmară toţi ceilalţi — mari şi mici — lăsându-şi bagajele, armele şi preţioasele steaguri în mânile alor noştri. Dar Mihai-Vodă nu le dădù păs de fugă. Căci pe urma lor, în goană năpraznică, el tăiè cu ai săi pe toţi cei rătăciţi şi întârzieţi şi prinse pe cei căzuţi şi închinaţi. Numai întunericul nopţii putù pune capăt acestei ruşinoase căderi şi spăimântătoare fugi.

Astfel se mântuì bătălia dela Goroslău, cu mare perdere pentru Ardeleni, cari lăsară pe câmpul de luptă mai bine de 10.000

www.dacoromanica.ro

ostași, și cu deosebită glorie pentru oștile împărătești ale lui Basta și Mihai-Vodă, cari aduseră, după încredințare și făgăduință, Ardealul iarăși în stăpânirea Curții dela Praga.

XIV.

1. — Împărțirea Ardelenilor și trimiterea trofeelor câștigate în luptă la Curtea din Praga. — 2. Plecarea Imperialilor dela Goroslău și intrarea lor în Cluj. — 3. Înăsprirea relațiilor dintre George Basta și Mihai-Vodă și cearta dintre ei. — 4. Plecarea spre Turda, jefuirea ținuturilor dela Aiud și Alba-Iulia și omorîrea lui Gaspar Kornis. — 5. Hotărîrea lui Basta de a ucide pe Mihai-Vodă și planul acestuia de a plecà la Făgăraș spre a-și liberà familia. — 6. Sfatul uciga șilor și asasinarea lui Mihai-Vodă. — 7. Împrejurări după moartea Marelui Domn.

Fugarii se opriră la Dej. Acî Sigismund cu mai marii săi ținú sfat asupra celor viitoare. Se hotărî ca el, împreună cu Ștefan Csáky, să treacă de grab pasurile munților în Moldova; Moise Săcuiul și George Borbely cu trupele ce mai rămăsese să se coboare în părțile de jos ale țării, dincolo de Mureș, în cetatea dela Alba-Iulie, unde să rămână în observare și defensivă până ce Sigismund și cu Csáky vor puteà înjghebà o nouă oaste de Moldoveni și Turci, cu cari să vină asupra Ardealului; în sfârșit, Nobilii să se închidă în Gurghiu, așteptând desfășurarea evenimentelor. De acî cereau ei, la 22 August, prin mijlocirea Bistrițenilor, vești despre soarta Clujului, care se închinase învingătorilor.

Într'adevăr Basta și Mihai-Vodă, după ce spulberă în noaptea de 3 spre 4 August oastea inimică, rămaseră locului, la Goroslău, două zile, pentru a îngropà pe cei morți, pentru a judecà și pedepsì pe cei prinși și pentru a hotărî rostul lucrurilor viitoare, între cari și împărțirea trofeelor cucerite în luptă. Ca comandanți deosebiți ce erau, amândoi vestiră apoi a doua zi, la 4 August, Împăratului la Praga strălucita biruință din ziua trecută. În scrisoarea sa, Mihai-Vodă, solicitând ajutoare bănești pentru întreținerea mai departe a oștilor și amintind slujbele și jertfele ce făcuse și aduse cauzei creștine, cerea oare cum, ca și odinioară, să i se deà guvernul Ardealului, ca unuia ce i se cuvenià mai mult. În acelaș timp el vestește răzvrătirea credincioșilor săi din Țara-Românească, răzvrătire care aduse izgonirea lui Simeon-Vodă Movilă.

www.dacoromanica.ro

La trimiterea trofeelor vechea dușmănie a lui Basta împotriva lui Mihai-Vodă, pe care Curtea împărătească îl distinsese cu mari onoruri și care acum, din nou, prin strălucirea personalității sale, se ridicase deasupra pizmașului General, se dădù pe față. Un început de ceartă izbucnì chiar între cei doi Comandanți. Căci Basta pretindeà că lui i se cuvine, ca Comandant suprem al oștirilor, trimiterea tuturor steagurilor la Curte, deci și a celor câștigate de trupele lui Mihai-Vodă. Dar acesta nu cedă. Astfel fiecare din cei doi Comandanți trimise deosebit steagurile sale — Basta prin Tomaso Cauriolo, Mihai-Vodă prin Petre Armeanul, cari amândoi sosiră la Praga în 13 August. O sărbătoare publică avù loc la Curte cu prilejul recepției trofeelor dela Goroslău, cari minunară pe toți prin frumusețea și scumpetea lor. Căci, cum am văzut, Sigismund împărțise oastei sale tot steaguri intr'aurate și argintate. Un ofițer al Regelui Saxoniei, care se află atunci la Curtea din Praga, luă còpii după cele mai frumoase și le duse stăpânului său. Aceste còpii se păstrează până azi în muzeul bibliotecii din Drezda și între ele se poate vedeà și aceea a unui steag moldovenesc, pierdut în luptă de trupele pe cari Eremie Movilă se grăbise a le trimite în ajutor lui Sigismund Báthory.

După ce regulară totul pe câmpul de luptă, trimițând tunurile cucerite la Sătmar și trecând sub ascuțișul sabiei pe cei prinși, oștile împărătești se ridicară de plecare și se îndreptară spre Cluj. La granița țării, ele fură întâmpinate de reprezentanții acestei cetăți, cari veniră să se închine Împăratului, recomandându-se mărinimiei și grației biruitorilor, cari, sosind în Cluj la 13 August, luară în stăpânire orașul, impunându-i contribuțiuni grele în bani și natură, pe seama oștilor și a căpeteniilor sale. Clujenii obținură în schmb cărți prin care, în numele Împăratului, li se confirmară vechile lor privilegii și libertăți orășenești. Dar cu aceasta nu se mântuiră. Căci trupele de strânsură, atât ale lui Basta cât și ale lui Mihai-Vodă, mercenarii ce trăiau din câștigul prăzilor, se dădură la jaf și la răutăți mari. Marginele orașului și ținuturile vecine fură cât se poate de ticălos prădate.

În timp ce biruitorii stăteau la Cluj, relațiunile dintre cei doi comandanți se înăspriră mult. Căci, simțitor, iute și deschis cum erà, Mihai-Vodă nu se putù oprì de a arătà verde, cu vorbe

www.dacoromanica.ro

aspre chiar, nemulțumirea sa de felul cum era tratat față de Basta, care găsi în vorbele ascunse și mincinoase, pe cari protivnicii Domnului român i le șoptiau la urechi, tot atâtea motive de a îndreptăți, la timpul său, făptuirea planului ascuns și ticălos ce de pe acum urzise—peirea lui Mihai. În acest scop, văzând aplecarea haiducilor săi către „Valah“ și temându-se de surprinderea evenimentelor, începù a-și crește oastea cu noui puteri, înainte chiar de a părăsi Clujul.

Plecând din acest oraș, trupele împărătești tăbărîră pe câmpul dela Criștiș, lângă Turda,—Basta pe malul Arieșului, Mihai ceva mai spre miază-zi. În ziua aceea Turda luă foc. Iar cetele de mercenari, cari nu mai puteau fi ținute în frâu, se dădură la jaf și omor prin întreg ținutul. Aiudul și Alba-Iulia, pe care o părăsiră Moise Săcuiul și George Borbely, refugiindu-se cel întâi la Făgăraș, cel al doilea la Deva, căzură pradă jefuitorilor, a căror furie se pare că nu mai cunoșteà nici o margine. Căci cronicarii și documentele timpului știu să ne povestească o întreagă serie de grozăvii, pe care le-ar fi făptuit mai ales trupele de sub povața lui Mihai-Vodă. Așà ele ne spun că la Alba-Iulia ar fi prădat și pustiit palatul Principilor, ar fi distrus și ars arhivele țării, ar fi jefuit catedrala de cele sfinte și ar fi profanat mormintele chiar, între cari și pe acel al marelui erou Ioan Huniade, despre care grozavă faptă, aceleași cronici, știu să ne înșire o seamă de barbare și tragice peripeții.... Neîndoios totul e mult prea mult exagerat; dar nu e mai puțin adevărat că s'a făcut mult rău și destul de mare jaf, pagubă și omor. Numai cât totul, cum am spus, a fost exagerat pe urmă de cei ce aveau tot interesul să îndreptățească prin astfel de exagerări și prin tot felul de calomnii nelegiuita asasinare a lui Mihai-Vodă, în seama căruia au pus, pentru aceleași motive, o sumedenie de vorbe aspre, grele și nesocotite la adresa Împăratului și a Curții sale.

Toate aceste noi trebue însă să le primim cu rezervă. Căci dacă Mihai-Vodă a fost iute, el n'a fost nesocotit și dacă a fost pornit spre răzbunare, el n'a fost un barbar, cum ni-l arată protivnicii lui și ai noștri. A voit însă țara pentru care se luptase atât de greu și pentru care se străduise atât de mult,—a voit Ardealul. Dar a spus-o verde și deschis și a cerut-o cu tărie și stăruință. Căci acum, ca și atunci când l-a cucerit pentru

www.dacoromanica.ro

întâia oară, lui i se cuvinea, ceea ce de altfel recunoscuse și Curtea împărătească, trimițându-i, înaintea luptei dela Mirislău, prin Pecz și Székely, scrisori de întărire ca guvernator. Acest Ardeal însă-l voia și ambițiosul Basta, care, neștiind ce va aduce viitorul, deci ce vor hotărî cei dela Curte în privința acestei țări, se hotărî să-și răpue adversarul din vreme.

Veni o împrejurare care grăbi îndeplinirea acestei hotărîri. Anume, pe când cunoscuții și devotații partizani ai Împăratului, Gaşpar Kornis și Pancratie Sennyey, liberați din Gurghiu, unde știm că fuseseră închiși de Csáky în ziua realegerii lui Sigismund Báthory, la 3 Fevruarie, veniau spre tabăra lui Basta, oameni de-ai lui Mihai-Vodă îi atacară în cale, omorînd pe cei dintâi, rănind și prinzând pe cel de-al doilea. Auzind cele petrecute, Basta dădù poruncă lui Mihai să extradee pe nelegiuiți spre pedepsire. Jignit și amărît, Voevodul răspunse Generalului că el, Mihai, prietenul Împăratului, nu primește porunci dela Basta, care nu e de cât servitor al Împăratului și că, dacă cu adevărat oamenii săi au făptuit nelegiuirea, el însuși îi va pedepsì după cuviință. Răspunsul acesta de sine înțeles că trebuì să turbure mult pe Basta, care, atribuind Voevodului planuri pe cari însuși le nutrià, îi hotărî peirea, drept ce, în așteptarea momentului prielnic făptuirii crimei, căută mijloacele și născocì motivele. Și le găsì atât pe unele cât și pe altele.

Mihai-Vodă, auzind că soarta familiei sale atât de scumpe și dorite, e iarăși primejduită, nu stătù pe gânduri și decise să plece îndată spre Făgăraș și de acolo în Țara-Românească, unde-l așteptau credincioșii săi ce izgoniseră pe Vătaful lui Zamoyski. Încunoștință dar pe Basta de hotărîrea sa și-i cerù, în acest scop, ajutor. Perfidul General îi răspunse însă, că, nefiind prudent să se împartă tabăra, să îngăduiască până ce însuși îi va puteà venì în ajutor cu toată oastea. Dar Mihai-Vodă nu mai puteà așteptà. Hotărî deci să plece singur.

Auzind aceasta, Basta înțelese că nu mai e timp de pierdut și că trebue să lucreze repede. Chemă deci pe Mihai la sine sub cuvânt să se sfătuească asupra celor viitoare, dar cu gând să-l piardă. Voevodul bănuind că poate fi ceva rău, nu merse. Atuncì Basta își adună ofițerii, credincioșii lui Valoni, le arată trebuința de a ucide pe Mihai și le cerù sprijinul. Aceștia se învoiră bucuros și doi dintre ei, Beauri și Mortagne, se îmbiară

www.dacoromanica.ro

a primì rolul de călăi în fruntea ucigaşilor, cari se hotărîse a fi două roate de călăreţi Nemţi şi Valoni.

Aceste se petreceau în seara zilei de 18 August, într'o Sâmbătă. Crima trebuia să se făptuiască chiar în acea noapte. În acest scop se dădù poruncă ca întreaga călărime să stea gata pentru ori ce chemare, ca şi cum ar trebuì să meargă împotriva duşmanului, care, în cazul de faţă, ar fi trebuit să fie trupele adunate în jurul lui Mihai-Vodă, dacă ele n'ar fi fost mercenare şi străine.

Astfel, în revărsat de zori, Duminecă, în 19 August, Beauri, luându-şi câţiva oameni, merse în tabăra lui Mihai, intră în cortul lui, spuindu-i că vine în numele călărimei valone, care doreşte a intrà în slujba Domnului român, pentru campania ce voia să întreprindă. Mihai-Vodă crezù vorbelor prefăcute şi mincinoase şi se bucură mult de neaşteptata ofertă. Dar în acest timp sosiră şi cele două roate de călăreţi, înconjurară cortul Voevodului şi, pe neaşteptate, rupând pânzele, năvălesc din toate părţile în lăuntru, spre marea uimire a lui Mihai şi a Căpitanului său Ludovic Rákoczy, cu care tocmai se sfătuià de plecare. Beauri porunci Domnului să se dea prins. — „Ba!“, strigă cu disperare Mihai-Vodă, răpezindu-se la paloş. Ucigaşii însă nu-i dădură timp de mişcare. Beauri îi aruncă cu putere barda în piept, iar două gloanţe de puşcă îl doborîră fără suflare la pământ.

„Şi căzù—zice Cronica—trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu ştiuse, nici să împrilegise sabia lui cea iute în mâna lui cea vitează. Şi-i rămase trupul gol în pulbere aruncat. Că aşà au lucrat pisma încă din începutul lumii, că pisma au perdut pe mulţi bărbaţi fără de vină, ca şi acesta. Căci erà ajutor creştinilor şi stà tare ca un viteaz bun pentru ei, cât făcusé pe Turci de tremurà de frica lui. Iar diavolul cel ce nu va binele neamului creştinesc, nu l-au lăsat. Ci iată că cu meşteşugurile lui au intrat prin inimele celor răi, hicleni, până-l dederă şi morţii. Şi rămaseră creştinii, mai vârtos Ţara-Românească, săraci de dânsul. Pentru aceea dar cade-se să blestemăm toţi creştinii pe neamul unguresc, mai vârtos căci sunt oameni răi şi hicleni din felul lor. Asijderea şi pe Basta Giurgiu, căci au ascultat pe domnii ungureşti şi au ucis pe Mihai-Vodă fără de nici o vină. Unii ca acei să fie de trei ori anatema!“

www.dacoromanica.ro

Mihai-Vodă nu mai eră acum primejdios. După ce jefuiră tot ce găsiră în cort, călăii îi tăiară capul. Trupu-i, rămas câteva zile despoiat și batjocorit în pulberea drumurilor, fu îngropat de niște Săcui mai omenoși în marginea unui șanț, acolo, în Câmpia Turdei, unde deci și azi zac, ascunse și neștiute, mădularele scumpe ale marelui dar nefericitului Viteaz; iar capul, purtat mai întâi prin toată tabăra, spre încredințare că acel ce-l purtase perise, fu luat de Radu Buzescu, adus în țară, la mănăstirea de ctitorie a neamului, la *Deal*, lângă Târgoviște, și înmormântat la picioarele tatălui său Pătrașcu-Vodă cel Bun, sub lespedea, pe care credinciosul și piosul boer puse să se sape următoarele dureroase cuvinte:

Acì zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail marele Voevod, ce-a fost Domn Țării-Românești și Ardealului și Moldovei. Cinstitul trup zace în Câmpii Tordei. Și când l-au ucis Neamții, ani au fost 7109 (=1601) în luna August 8 zile (1). *Această piatră o au pus jupan Radul Buzescul i jupăneasa Preda.*

Astfel, înainte de vreme, perì Mihai-Vodă. Ucigașii îndreptățiră crima lor prin tot felul de acuze și calomnii ridicate deasupra mormântului său. Răzbunarea o aduse, deocamdată, întâmplările vremurilor ce urmară, asupra cărora se cade deci să ne oprim puțin.

XV.

1. Răzvrătirea Buzeștilor și întâia izgonire și revenire a lui Simeon-Vodă.—2. Moartea lui Mihai, alegerea lui Radu Șerban și a doua izgonire a lui Movilă. -3. Reîntoarcerea lui Sigismund în Ardeal, alungarea Imperialilor și a doua revenire a lui Simeon-Vodă.—4. Recucerirea Ardealului și neizbutita încercare a lui Radu-Vodă de a cuprinde Țara-Românească și a Buzeștilor de a ridică Domn pe Radu Mihnea.—5. Cedarea Ardealului către Imperiali, expediția lui Radu-Vodă și a treia izgonire a lui Simeon-Vodă.—6. Revenirea lui Movilă cu Tătarii Hanului Gazi-Ghirai și lupta dela Teișani.—7. Întemeierea domniei lui Radu-Vodă și cererile lui către Imperiali.

Pe când Imperialii pregătiau expediția de recucerire a Ardealului, în Țara-Românească credincioșii lui Mihai-Vodă începură

(1) După stilul vechiu. Toate datele de până acum, socotite după stilul nou, se vor transformà în stilul vechiu, scăzându-se 10 zile pentru anul 1600 și 11 zile pentru anul 1601 și următorii.

www.dacoromanica.ro

a se mișcà și a pregătì izgonirea lui Simeon-Vodă. Fiind însă descoperiți, ei plătiră, în Martie 1601, cu capetele lui Udrea Banul, Negrea Clucerul și Stoichiță Postelnicul cutezanța lor. Dar cu aceasta mișcarea nu se potolì! Căci în lunie, oștile oltenești ale Buzeștilor, ce se găsiau în fruntea răzvrătiților, porniră împotriva lui Movilă, care, părăsindu-și scaunul domniei, fugì cu cei 6.000 oameni ai săi, mai mult oaste leșească, la Buzău. Acì fù ajuns, lovit și nevoit a se trage la Focșani, unde oastea lui fù înfrântă. Vestea răzvrătirii din Țara-Românească, care aduse izgonirea Voevodului rânduit de Zamoyski, ajunse la Mihai-Vodă. El o comunică Împăratului, cum am văzut, la 4 August, odată cu știrea despre zdrobirea Ardelenilor la Goroslău.

Țara se găsià așa dar acum în mâna credincioșilor lui Mihai-Vodă, a cărui venire, spre a-și luà în stăpânire strămoșească-i moștenire, era mult așteptată. Dar Domnul, pentru care se ridicaseră Buzeștii, aveà de lucru în Ardeal. Astfel Simeon-Vodă, adunându-și din Moldoveni, Poloni și Tătari, noui trupe, putù revenì în Iulie să-și reiea scaunul domnesc din care-l izgonise răzvrătiții ce se retraseră în pământurile lor de adăpost și siguranță de peste Olt.

Aceste se petreceau tocmai pe când Mihai-Vodă perià în câmpia Turzii. Atunci—zice Cronica țării—„boierii câți au fost cu Mihai-Vodă, după ce au murit Domnul lor, au venit aici în țară, pre la Câineni, cu toate oștile românești și s'au tăbărît la un sat ce-i zic Cristienești, ce este din sus de mănăstirea Argeșului. Acolo și Buzeștii cu dânșii s'au împreunat și mare svat făcură, socotind pre cine ar pune Domn, ca să poată oblăduì Țara-Românească, ca să nu mai intre într'însa răutățile și robiile, cum au fost mai înainte. Și, din poruncă dumnezeeiască, toți cu un gând curat aleseră pe unul din boieri carele erà den seminția băsărăbească anume Șerban, nepotul răposatului Băsărab-Vodă, și-l ridicară să fie Domn Țării-Românești".

Simeon-Vodă trebuì deci să lase stăpânirea lui Radu-Vodă, cum se numì noul Domn, care însă nu se putù menține, din pricina schimbărilor din Ardeal, ce aduseră, pe neașteptate, această țară, pentru a patra oară, în stăpânirea lui Sigismund Báthory. Într'adevăr, știm că acesta, după rușinoasa înfrângere dela Goroslău, își găsise mântuire în Moldova lui Eremie-Vodă Movilă. Acì îl întâlnim mai întâi la mănăstirea Neamțului, apoi

www.dacoromanica.ro

la Bacău și în sfârșit la Trotuș, de unde, pe neașteptate, pătrunse în Ardeal. În ultima August eră în preajma Brașovului, care-l primi, peste câte-vă zile, între zidurile sale. Surprinși și nepregătiți, Imperialii nu putură face față împrejurărilor. Căci, rând pe rând, Sibiiul, Mediașul, Sighișoara, Clujul, Bistrița și Dejul fură atacate, asediate și ocupate. Astfel Ardealul din nou intră în stăpânirea lui Sigismund Báthory și alor săi, iar Basta cu trupele împărătești, pe care trebuiă să se sprijine noua domnie din Țara-Românească, fu silit să se retragă în părțile de sus ale țării, la Gelău și la Sătmar. Radu-Vodă rămase așa dar să se socotească singur cu Turcii, cari, după cererea stăruitoare a boerilor partizani ai lor, numise Domn al țării pe Radu, fiul lui Mihnea-Vodă Turcitul, și cu Polonii și Tătarii lui Simeon-Vodă, care, fără a zăbovi prea mult, apărù, pe la sfârșitul lui Septemvrie, spre a-și recăpătà Domnia. Izbândind în câteva rânduri trupele lui Radu-Vodă, el sili pe Buzești ca, luându-și Voevodul, să treacă munții și să caute adăpost cu cele patru mii de oameni ce le mai rămaseră, în tabăra aceluia dela care puteau obține ajutor—a lui Basta. În acest scop, la începutul lui Noemvrie, Radu-Vodă depune jurământ de credință Împăratului și trimite în solie la Curtea din Praga pe credinciosul său boer Stroe Buzescu, spre a cere, ca odinioară pentru Mihai-Vodă, ajutor și locuri de retragere și adăpost în Ardeal.

Astfel, după ce izbutì a face pe Turci să părăsească pe Domnișorul lor Radu-Mihnea și să-l recunoască pe dânsul, Simeon-Vodă luă, pentru a treia oară, în stăpânire Țara-Românească. Dar nici de rândul acesta el nu putù domnì mai mult și în liniște. Căci schimbarea ce se făptuì în Ardeal la începutul anului 1602, aduse cu sine o alta în Țara-Românească. Într'adevăr, în Ianuarie, Basta, reculegându-se și câștigându-și noui puteri, pornì împotriva lui Sigismund Báthory, care nu putù rezistà de fel acestei expediții de recucerire a Ardealului, de oarece, în Fevruarie încă, el se văzù silit a propune încetarea de arme și începerea tratativelor de pace. Socotind că acum e momentul să intervină în Țara-Românească. Radu-Vodă solicită și obține ajutor dela Basta. Astfel în fruntea unei oștiri de 10—15 mii de oameni, el pornì întru cucerirea tronului pierdut. Dar abiă trecù munții și pribeagul se văzù prins cum e mai rău în nește văi strimte de cetele Tătarilor, cari stăteau în slujba lui Simeon Movilă. Și

www.dacoromanica.ro

de bună samă, dacă Mârza cu haiducii şi Moldovenii săi n'ar fi izbutit a apucà trecătoarea la hotar, soarta lui Radu-Vodă ar fi fost hotărîtă pentru totdeauna.

Văzând că norocul nu e de partea lui Radu-Vodă, Buzeştii, cari voiau cu orice preţ schimbarea domniei în Ţara-Românească, socotiră că vor puteà izbutì mai uşor cu Domnişorul susţinut de Turci. Se dădură deci de partea lui Radu Mihnea, care, lăsându-se prins de cetele trimise la Giurgiu de puternicii boeri, fù dus în Oltenia, unde, în numele lui, ei ridicară steaguri de domnie nouă. Trupele lor fură însă înfrânte în două rânduri de călărimea moldovenească, comandată de boerii lui Simeon-Vodă,—de Orăş şi de Nistor Ureche.

Buzeştii se reîntoarseră la Radu-Vodă Şerban, care, izbutind a scăpà din mrejile trupelor tătare, apucă, pe la Bistriţa, din nou drumul spre tabăra lui Basta: în Aprilie el erà la Beiuş, iar în Mai lângă Basta, la Sătmar, unde se aşteptà rezultatul tratativelor dintre Sigismund şi Comisarii Imperiali pentru cedarea Ardealului şi unde se hotărà o nouă expediţie în Ţara-Românească, expediţie ce trebuià să se întreprindă pe dată ce tratativele cu Sigismund vor fi sfârşite şi definitiv statorite, ceea ce se întâmplă în Iulie, când ţara fù cedată din nou Împăratului, iar Sigismund plecă în ultimul său exil: boala şi moartea puse capăt aventurilor politice şi războinice ale acestui nestatornic şi nechibzuit Principe.

Momentul de organizare al expediţiei pentru restituirea lui Radu-Vodă aşa dar sosise. În Iulie Mârza şi Buzeştii plecară din Sibiiu la Braşov, spre a găsì acolo pe Radu-Vodă cu ai săi, pentru ca apoi împreună să năvălească în Ţara-Românească, ceea ce şi făcură, în fruntea a 25.000 oameni, în August. La Teleajin straja polonă a trupelor lui Movilă fu înfrântă. Simeon-Vodă fugì dinaintea năvălitorilor în Moldova; iar Radu-Vodă, pentru a doua oară acum, luă în stăpânire Ţara-Românească. Dar abià se aşează în scaun şi nori grei de mare primejdie se iviră: Simeon-Vodă ştiuse a trage asupra protivnicului său numeroasa călărime tătărească care, sub însuşi Gazi-Ghirai Hanul, mergeà să sprijinească expediţia ce întreprindeà atunci în Ungaria împotriva Imperialilor Marele Vizir Hasan. Într'adevăr, în Septemvrie 40.000 călăreţi Tătari se găsiau împreună cu Movilă, care le eşise întru întâmpinare, la graniţa ţării, la Focşani. În faţa

www.dacoromanica.ro

acestei amenințătoare primejdii, pe cât de neașteptată, pe atât de mare, Radu-Vodă, neavând pe lângă sine decât vre-o 16.000 oameni, trimese de sârg după ajutor la Basta. Generalul împărătesc, care se află la Mediaș, unde adunase dieta țării, cum primì îngrijitoarea veste, trimese în sprijinul amenințatului Voevod câteva mii de Moldoveni, haiduci și Săcui, sub comanda lui Mârza, apoi însuși se îndreptă spre Brașov, unde-l găsim adunând noui trupe.

În acest timp, Radu-Vodă făceà toate pregătirile spre a preîntâmpinà groaznica furtună ce se ridicase asupra capului său. Vestea înfrângerii oastei sale de straje îl îngrijì întru atât, în cât trimise din nou după ajutor la Basta. Apoi, adunându-și trupele, se așeză în gura Teleajinului, la Teișani, unde, între munți și păduri, își întocmì tabără prea bine întărită cu șanțuri adânci și legătură de care în față și în spate. Aci veni, în ziua de 20 Septemvrie, noul ajutor trimis de Basta — pedestrimea valonă sub comanda fraților Cauriolo.

Oardele călărimei tătare se arătară alor noștri din tabără — două zile în urmă — la 22 Septemvrie, sara. Ele însă nu găsiră pe protivnic, după cum ar fi dorit, la loc slobod și deschis, unde de sigur mai lesne l-ar fi răpus, ci-l găsiră închis și adăpostit îndărătul șanțurilor și carelor, deasupra cărora se ridicau întru apărare sutele și miile de lănci și sulițe ale pedestrimii valone. Astfel Tătarii, dintru început, se găsiră puși în neputință de a luptà după dorință și deprindere. Cercară deci prin toate chipurile a scoate pe ai noștri din tabără, dar nu izbutiră. Atunci văzură că nu le rămâne altceva de făcut de cât să spargă tabăra. În stoluri dese și puternice, în mare avânt de asalt se aruncară deci asupra alor noștri; dar în fața puternicei linii de apărare trebuiră să se oprească cu mari pierderi. Rezultatul acestui asalt îndrăzneț și disperat, repetat încă de două ori, fù câteva mii de Tătari periți în preajma liniei de apărare, îndărătul căreia ai noștri se știură așà de bine adăpostì și întărì.

A treia zi, la 24 Septemvrie, Tătarii cercară din nou a scoate pe ai noștri din tabără cu fel de fel de provocări și meșteșuguri, dar nu izbutiră. „Atunci — zice Cronica țării — văzând Hanul că nu poate strică nimic lui Șerban-Vodă, dacă au înserat, s'au mâniat pe Simeon-Vodă și-l puse în fiară pe supt pânte-

www.dacoromanica.ro

cele calului. Apoi purcezând de acolo de cu seară, i s'au făcut ziuă în Dunăre!"

Astfel, printr'o rezistență egală cu cea mai desăvârșită victorie, se mântuì Radu-Vodă de numeroasa și primejdioasa ordie tătărească. Acum stăpânirea lui în Țara-Românească se puteà considerà ca întemeiată. Pentru a o asigurà însă, trebuiau pecetluite relațiile cu Împăratul, prin legături bine hotărîte. În acest scop Radu-Vodă reluă firul negocierilor începute cu un an mai înainte, când, ca pribeag, se găsià în tabăra lui Basta. El trimese la Curtea din Praga pe Nica Vistierul, pe Leca Aga și pe Radu Clucerul ca să ceară dela Împăratul: confirmarea în o situație asemenea cu acea de odinioară a lui Mihai-Vodă, loc de retragere în Silezia, moșii, pentru sine și pentru Buzești, în Ardeal, mijlocirea la Poloni spre a nu mai îngăduì uneltirile Movileștilor, în sfârșit, permisiune de a se luptà împotriva păgânilor sub steaguri împărătești.

XVI.

1. Aparenta așezare a stărilor în Ardeal și Țara-Românească. — 2. Năvălirea lui Moise Săcuiul și a Pașei de Timișoara în Ardeal și alungarea Imperialilor. — 3. Greaua situație a Țării-Românești și hotărîrea lui Radu-Vodă de a intervenì în Ardeal. — 4. Ciocnirea dela Feldioara dintre trupele lui Rat și Mako și lupta dela Cristian dintre aceiași. — 5. Întocmirea taberii lui Moise Săcuiul lângă Brașov și intrarea lui Radu-Vodă în Ardeal — 6. Împreunarea lui cu Rat și marșul împotriva lui Moise. — 7. Lupta de lângă Brașov, zdrobirea Ardelenilor și moartea lui Moise.

Lucrurile se credeau acum bine așezate atât dincoace cât și dincolo de munți — în amândouă țările Împăratului. Basta, socotindu-și misiunea împlinită, cerù chiar dela Curte Comisari, cari să guverneze Ardealul în numele Împăratului; iar Radu-Vodă, scăpat de Tătarii lui Simeon Movilă, punându-și ochii pe cetățile Dunărene ale Turcilor, în care se adăpostià rivalul său Radu Mihnea, făcù, la începutul anului, o incursiune de pradă asupra Silistrei, Brăilei și Hârșovei, alungând pe Turcii din acele părți până la Bazargic.

De odată însă lucrurile se schimbară cum nu se poate mai rău: Moise Săcuiul și cu Becteș, Pașa Timișoarii, pătrund în Ardeal și alungă pe Imperiali; Turcii trimit la Dunăre pe Hadâr Pașa cu porunca să treacă, la vreme prielnică, fluviul și să pe-

www.dacoromanica.ro

depsească pe îndrăsnețul și nesupus Voevod, care nu voiă să știe de suzeranitatea Padișahului; iar Simeon Movilă, adunându-și noui puteri, stăteà gata să năvălească în țară.

Într'adevăr, Moise Săcuiul, care, după ce Sigismund cedă principatul Imperialilor, fugì și se adăpostì la Turcii din Timișoara, apărù deodată, în Aprilie 1602, ca restatornicitor al domniei ungurești în Ardeal. Plecând din locul său de adăpost, el luă Lugoșul și Caransebeșul, cari i se dădură fără împotrivire. Apoi, primind în ajutor 8.000 de Tătari, intră în Ardeal pe la Poarta-de-Fer. Orăștia căzù. La Alba-Iulia însă întâmpină rezistență. Căci garnizoana împărătească de acì se țineà bine. Atunci începură parlamentările. Cetatea se predă și Moise Săcuiul se încununà ca Principe al țării. La această veste, Basta, surprins. ca totdeauna și auzind că năvălitorii, după ce ocupară Sebeșul, se îndreptară împotriva sa, se refugie la Gherla, având grije să trimeată de grab după ajutor la Comandantul trupelor împărătești din Cașovia și la Radu-Vodă din Țara-Românească. La Gherla fù ajuns și asediat, dar izbutì să scape și să fugă spre comitatele exterioare, în Sătmar, veșnicul său loc de adăpost și de reculegere. Moise Săcuiul nu se mai luă după dânsul, cì se îndreptă spre Dej, ca să zădărnicească împreunarea Imperialilor cu ajutorul trimis lui Basta de Radu-Vodă, sub comanda lui Farcas Kis. În acest scop trimise deodată trupe în două direcții: să lovească ajutorul trimis de Radu-Vodă și să împedice trupele trimise de Basta, ca să se unească cu acest ajutor. Și isbutì. Căci oastea lui Farcas Kis fù lovită și împrăștiată în apropiere de Bistrița.

După aceasta Moise Săcuiul pornì împotriva Clujului, a Bistriței și a Mediașului, cari se dădură rând pe rând, Ardealul așa dar, dèși mai țineà încă în câteva locuri garnizoanele împărătești, erà în mânile Ungurilor. Primejdia amenință acum direct Țara-Românească, asupra căreia, cum am văzut, stau toți din toate părțile: de peste Carpați, de peste Milcov și de peste Dunăre. În fața acestei grele situații, Radu-Vodă erà singur. Avizat numai la puterile sale, el văzù că nu-i rămâne altceva de făcut decât să intervină, ca odinioară Mihai-Vodă, cu armele în Ardeal, în numele Împăratului și în virtutea dreptului său de apărare. Hotărîrea din urmă i-o deteră solii împărătești Radibrand și Kracker.

www.dacoromanica.ro

Se pregătì deci cum putù şi cu cât avù, trimiţând înainte, spre a-i deschide calea în ţara Bârsei, pe bătrânul luptător Gheorghe Raţ, Banul Craiovei, cu 3000 de oameni haiduci, Sârbi şi Moldoveni. La 5 Iulie avangarda aceasta trecù graniţa pe la Rucăr, iar peste trei zile ea se oprì sub zidurile cetăţii dela Feldioara, unde-şi făcù tabără bine întărită cu legătură de care şi unde-i venì într'ajutor 3000 Săcui, oaste de pradă. Moise, care se află la Mediaş, unde se adunase dieta ţării, vestit de intrarea Românilor în Ardeal, trimise numai decât înaintea lor pe Gheorghe Makó cu 3.000 de oameni şi câteva sute de Tătari. Oastea năvălitoare fu găsită în tabăra ei dela Felidoara. Împărţindu-şi trupele în patru cete, Makó se aruncă asupra alor noştri. Straja dădù îndărăt. Dar legătura de care din faţa taberii oprì locului pe duşman, care seara se văzù nevoit a se retrage fără de nici o ispravă.

Două zile în urmă, Gheorghe Raţ îşi desfăcù tabăra şi se trase mai jos, la Cristian, în drumul pe care aşteptà să se ivească în fiecare zi steagurile oastei lui Radu-Vodă însuşi. Makó, crezând că ai noştri se retrag de frică, se luă după dânşii şi-i lovì încă odată în noua lor tabără dela Cristian. Dar şi de rândul acesta, el trebuì să se oprească înaintea carelor de apărare şi să se retragă în neorânduială. Acum însă ai noştri nu-l mai cruţară. Căci călărimea, în frunte cu Mârza cel Mare, dădù năvală în fugari, doborându-i cu grămada şi înfundându-i în pădurile din apropiere ale Codlei. Însuşi Makó fu prins şi ucis.

La vestirea acestei pierderi, Moise Săcuiul, care se află la Apaţa, în drum spre Braşov, înţelese că are de aface cu un duşman primejdios. Încercă deci a zădărnici intrarea lui Radu-Vodă în Ardeal cu propuneri şi tratări de pace şi în acelaş timp grăbì spre Braşov, unde, după sfatul ce-l ţinù cu mai marii oastei sale, trebuià să-şi tocmească tabără de bătae, în aşteptarea lui Radu-Vodă, care, la 12 Iulie, trecuse munţii pe la Rucăr în fruntea a 8.000 de oameni şi înaintà acum spre Cristian şi Râşnov, ca să se împreune cu victorioasa sa avangardă.

Sosind la Braşov în ziua de 13 Iulie, Moise îşi tocmì tabăra în apropiere — pe locul numit azi la *Stupine*, având apa Bârsei la dreapta, valea ce curgeà pe lângă fosta moară de hârtie la stânga, mlăştini şi tufişuri de răchiţi în faţă şi o mică pădurice în spate. Aci-ş aşează el oastea: Turcii şi Tătarii lui Becteş,

www.dacoromanica.ro

Pașa din Timișoara, în aripa dreaptă, iar trupele sale în mijloc și în aripa stângă. Cei dintâi însă, deprinși a se luptă la loc slobod, părăsiră tabăra și se așezară pe câmpul deschis din vecinătate. Rămas așa dar numai cu trupele sale, Moise se apucă de zor a-și întări linia din față, pe unde aveà să fie atacată tabăra sa. În centru săpă șanțuri și-și întocmì o puternică legătură de care, printre cari, din distanță în distanță, puse mici tunuri de cetate, iar la cele două capete așeză tunurile și cetele celor mai buni pușcași ai săi, cu scop să bată cu foc viu și puternic pe năvălitori, când aceștia se vor aruncà asupra taberii.

Astfel întocmit așteptà acum Moise în defensivă pe Radu-Vodă, care, deși trecuse munții de câteva zile, totuși zăbovià în mersul său. Aceasta din cauză că așteptà vești despre acțiunea lui Basta, care însă se mișcà încet de tot, ceeace înțelegând Radu-Vodă se hotărî a da lupta singur. În acest scop în ziua de 16 Iulie își tocmește lângă Râșnov oastea de plecare: la dreapta aveà să meargă, pe sub munte, prin Cristian, Rat cu călărimea sa; la stânga, dealungul Bârsei, prin Vulcan, cei doi Mârza cu o parte a pedeștrimei; în sfârșit, la mijloc, prin Ghimbav, Radu-Vodă însuși cu restul trupeler sale, 6.000 de oameni.

În această rânduială, a doua zi, la 17 Iulie, în revărsat de zori, plecară trupele noastre împotriva taberii lui Moise Săcuiul, în preajma Brașovului. Căldura cea mare a verii precum și vegetația înaintată a holdelor, îi zăboviră mult în cale. Astfel abià după amiază zi la 3 ceasuri se putură înfățișà ai noștri înaintea taberii dușmane, a cărei întocmire văzând-o Radu-Vodă cu ai săi, făcură numai decât planul atacului: trebuià spartă linia de rezistență din față și, în acelaș timp, lovită și împrăștiată călărimea turcă și tătară din vecinătate. În acest scop se hotărî ca cei doi Mârza cu trupele lor să atace pe Becteș Pașa; iar Domnul și cu Rat să asalteze tabăra lui Moise.

Călărimea lui Rat se pedestrește și se înșiră în rândurile coloanelor de atac, a cărora acțiune o vestì patru lovituri de tun. Ca unul se ridicară atunci din toate părțile miile de luptători și, chemând în ajutor numele sf. Nicolae făcătorul de minuni, ei se aruncară cu nespus avânt asupra taberii dușmane. Focul puternic al celor 50 de tunuri și al cetelor de pușcași oprì un moment locului pe năvălitori, cari, văzând însă că rândurile lor

www.dacoromanica.ro

nu se răresc, porniră din nou înainte și, într'o clipă, sunt în fața vrăjmașilor. Zdrobind carele cu săcurile și topoarele lor, căzură în mijlocul protivnicilor îngroziți de iuțeala cu care ai noștri lucraseră. O luptă crâncenă, pe viață și pe moarte, pept la pept, se încinge acum înlăuntru taberii.

Disperat, Moise trimite la Becteș după ajutor. Dar acesta, surprins de trupele trimise în potrivă-i, fusese și el atât de vehement lovit, în cât călărimea sa, deși de două ori mai numeroasă decât a noastră, trebui să-și caute mântuire în fugă nebună în frunte cu Pașa însuși. După aceasta repede și minunată izbândă, cei doi Mârza își îndreptară coloanele împotriva taberii lui Moise, care, apucat astfel din spate și din coaste, e închis într'un cerc de foc, din care mântuire nu mai puteă fi. Sdrobiți pe loc, învinșii își căutau cu disperare loc și chip de fugă. Dar ai noștri nu le dădură păs nici acuma. Căci Radu-Vodă, scoțând din luptă călărimea lui Gheorghe Rat, îi porunci să încalece și să steà gata a se arunca asupra fugarilor. Astfel aceștia, tocmai când crezură că se mântuiră, se văzură urmăriți și doborîți de ai noștri.

Totul erà acum isprăvit. Patru mii de morți, între cari fruntea Nobilimii ardelene, acoperià câmpul de bătae. Moise însuși, părăsind acest mormânt al nădejdilor și al visurilor sale, caută, în mijlocul unei cete de credincioși, mântuire în cetatea Brașovului. Fù însă ajuns din urmă și silit să steà la luptă. Un glonte îl răsturnă de pe cal, în timp ce Rat cu mâna lui însuși îi retează capul. Așà fel perì acela dela care se tragé începutul căderii Marelui Mihai!

. . . . . .

Pentru a doua oară dar, în această gloroasă zi de 17 Iulie 1603, Românii câștigară, prin vitejia lor, Ardealul pe seama Împăratului. Ei răzbunară astfel cu mărinimie dureroasele nedreptăți ce de trei ani suferiră dela acei în slujba cărora se puseră cu credință și statornicie, dar cari nu ținură a răsplăti cu sinceritate și după cuviință jertfele lor.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL.

Pagina.

Precuvântare III

ROMÂNII SUB MIHAI-VOEVOD VITEAZUL.

Lista operelor ce au servit la alcătuirea acestei scrieri. VII

Introducere 1

Sumar: I. Misia providențială a națiilor.—II. Care e misia nației române? — III. Coloniile romane în Dacia. — IV. Românii sub invaziunile Barbarilor. — V. Întemeierea Principatelor.—*Mircea cel Bătrân* și *Alexandru cel Bun*.—VI. Întocmirea veche a statelor române. — VII. Lupta între boeri și domnie. — *Dracula, Țepeș, Ștefan cel Mare, Ioan Huniad.* — VIII. Dela *Bogdan* și *Petru Rareș* până la *Mihai Viteazul*. — IX. Lupta între Fanarioți și Români.

CARTEA I. *Libertatea națională* (1593—Aprilie 1595) 18

Sumar: I. Cuprinderea și scopul acestei scrieri. — II. Starea Moldovei și a Țării-Românești sub Aron-Vodă și sub Alexandru Iliaș. — III. Mihai, fiul lui Pătrașcu-Vodă, stă ban la Craiova. — IV. El scapă din osânda morții. — V. Fuge în Ardeal și apoi la Constantinopole, unde e numit domn al Țării-Românești. — VI. Greutățile întâmpinate de dânsul la începutul domniei sale. — VII. Starea imperiului otoman. — Murat III și Sinan-Pașa. — Războiul cu Ungaria (1592). — VIII. Rudolf II, împăratul Germaniei.—Dieta dela Ratisbona adunată pentru a hotărî războiul cu Turcii. — IX. Hotărîrile acestei diete. — Polonia refuză concursul său în contra Turcilor. — X. Sigismund Báthory, prințul Ardealului. — Mișcări într'această țară din pricina războiului cu Turcii. — XI. Urmare a ostilităților. — Bătălia dela Sisek. — Sinan-Pașa în capul oștirii.—XII. Preocupările lui Mihai în nevoile de față ale țării. — Purtarea asupritoare a Turcilor. — Tractatul de alianță între Mihai, Aron și Sigismund Báthory, încheiat în București (1594). — XIII. Noui mișcări ale Turcilor în Țara-Românească.—Complot în contra lor.—Anecdota lui Ali-Gian.— XIV. Măcelărirea Turcilor în București și apoi în toată țara.— XV. Tabăra lui Mihai lângă București. — Un emir sosește cu

www.dacoromanica.ro

Pagina.

oastea turcească în ţară — XVI. Albert Király, trimis de Sigismund în ajutorul lui Mihai, trece Dunărea şi ia Silistra. — XVII. Importanţa ţărilor române pentru imperiul otoman pe acele timpuri. — XVIII. Lupta Românilor cu hanul tătăresc. — Isbânzile dela Putinei, Stăneşti şi Scărpăteşti. — Hanul fuge înfrânt. — XIX. Asediarea Ruşciukului de Mihai. — XX. Arderea acestui oraş.—Isbânzile lui Király, banului Mihalcea şi Buzeştilor pe malurile Dunărei. — XXI. Răscoală şi victorii în Bulgaria. — XXII. Luptele lui Aron-Vodă cu Tătarii. — Mihai îi vine în ajutor. — XXIII. Căsătoria lui Sigismund Báthory cu Maria-Christina, archiducesă de Austria. — Tractatul încheiat cu această ocazie şi însemnătatea lui. — XXIV. Izbânzile Românilor în Dobrogea. — Asediarea şi predarea Brăilei. — XXV. Facţii între boerii din ţară, cu Manta în cap. — Insurecţia între Sârbii din Orşova potolită, — Fărcaş trădat pe lângă Vidin. — XXVI. Rezumarea acestei campanii şi importanţa ei.

CARTEA II. *Călugărenii* (Aprilie — Decemvrie 1595). . . . 58

Sumar : I. Moartea sultanului Murat III şi înălţarea lui Mahomed III.— Noul sultan îşi ucide fraţii. — II. Starea împărăţiei turceşti.— Proorocii răspândite între turci şi creştini despre căderea acestei împărăţii. — III. Ferhat-Paşa se numeşte vizir în locul lui Sinan şi porneşte asupra Ţării-Româneşti. El declară Moldova şi Ţara-Românească paşalîcuri. — IV. Românii coprind un convoiu turcesc pe Dunăre. — Isbânzi în Ardeal şi Banat împotriva Turcilor. — V. Prefăcuta propunere de pace ce Sinan în acea iarnă face Împăratului. — Împăratul se găteşte de război. — VI. Trădarea lui Báthory către domnii românii. — Aron-Vodă din Moldova se arestueşte şi se duce în Ardeal. — Ştefan Răzvan se face domn Moldovii. — VII. Mihai-Vodă află schimbarea domniei din Moldova. — El trimite o deputaţie în Ardeal.—Trădarea deputaţilor şi tractatul dela 20 Mai 1595. — VIII. Mihai-Vodă birue pe Tătari.—Face o expediţie nenorocită la Nicopoli.— IX. Ferhat-Paşa soseşte la Ruşciuk şi se apucă de clădirea podului pe Dunăre. — X. Căderea lui Ferhat-Paşa din vizirat şi moartea lui. — Sinan se numeşte vizir şi seraskier. — Maria Putoianca, eroină română. — XI. Viaţa lui Sinan-Paşa. — El pleacă spre Ţara-Românească şi soseşte la Ruşciuk. — Armata lui şi căpitanii ce o comandau.—XII. Sigismund Báthory îşi serbează nunta. — El află de sosirea lui Sinan şi începe a se găti de oaste. — Mihai-Vodă îşi aşează tabăra la Măgurele. — Întocmirea ce face de apărare. — Sinan sfârşeşte podul şi trece Dunărea. — XIII. Vadul Călugărenilor.—XIV. Ziua întâi de bătae la Călugăreni.— XV. Mihai-Vodă vorbeşte oştirilor. — XVI. Ziua a doua de bătae la Călugăreni. — Românii pierd bătaia. — XVII. Vestita faptă de vitejie a lui Mihai. — Românii câştigă bătaia. — Petrecerea

www.dacoromanica.ro

Pagina.

Turcilor şi a Românilor în acea noapte în tabără. — XIX. Mihai cu oastea sa se trage la Bucureşti, apoi, pe la Târgovişte, la cetatea lui Negru-Vodă şi la satul Stoeneşti. — XX. Sinan vine la Bucureşti, declară ţara paşalîc, face cetate la Bucureşti. — XXI. Târgovişteа. — XXII. Sinan merge la Târgovişte, unde face cetate, apoi se duce la Stoeneşti după oastea română. — Minunata apărare a lui Mihai-Vodă la Stoeneşti. — XXIII. Báthory îşi pune tabăra la Sas-Sebeş şi strânge oşti. — El dă Săcuilor libertatea cerută.—Báthory merge la Dealul-Negru, unde se adună oştile. — Răzvan-Vodă vine cu oastea din Moldova. — XXIV. Báthory îşi clăteşte oastea şi vine la Rucăr. — Un vultur mare cade în tabără şi minunează pe ostaşi. — Báthory soseşte la Stoeneşti. — XXV. O cometă se arată deasupra taberii creştine. — Armata creştină merge de tăbărăşte lângă Târgovişte. — Spaimă în tabăra creştină. — Sinan se trage spre Bucureşti. — XXVI. Báthory îşi întocmeşte oastea de bătaie. El află de fuga lui Sinan. — XXVII. Svat de război în tabăra creştină. Se hotăreşte a se bate Târgovişteа. — XXVIII. Bătaia Târgoviştei. — XXIX. Luarea Târgoviştei. — XXX. Svat de război între creştini. — Ali-Paşa părăşte pe Sinan. — Patru mii Turci cad pe neştiute în tabăra creştinilor. — XXXI. Retragerea lui Sinan dela Târgovişte până la Bucureşti şi la Giurgiu. — XXXII. Oştirea creştină pleacă dela Târgovişte după Sinan. — Mihai-Vodă cu avangarda soseşte mai întâi la Giurgiu. — XXXIII. Castelul San-Giorgio. — XXXIV. Zăbovirea lui Sinan la Giurgiu. — El trece Dunărea cu o parte din armată. — Bătălia dela Dunăre. — Vitejia Românilor. — Feirea Turcilor. XXXV. Báthory soseşte la Giurgiu. — Desfacerea şi prăpădirea desăvârşită a Turcilor, care n'apucase a trece Dunărea. — XXXVI. Fapta vitează a unor ostaşi moldoveni. — Ziua întâi a bătăii castelului San-Giorgio. — XXXVII. Ziua a doua a bătăii castelului. — Picolomini şi cu Italieni.—Castelul se cuprinde.—XXXVIII. Sinan fuge spre Constantinopole. — Vestea învingerii lui răspândeşte groaza între Musulmani. — XXXIX. Báthory se întoarce în Ardeal. — XL. Brăila se deşartă de Turci. — Udrea birue pe Afis-Paşa. — Mihai-Vodă cuprinde Turnul şi Nicopolul. — Fărcaş cuprinde Vidinul. — Sfârşitul campaniei de vară din anul 1595.

CARTEA III. *Robirea ţăranului* (Decemvrie 1595 – Aprilie 1596). 145

Sumar: I. Cercările de a atrage pe Poloni în alianţă în contra Turcilor nu izbutesc. — II. Răzvan-Vodă trece cu oastea la Báthory. — Cazacii năvălesc în Polonia. — III. Zamoyski intră în Moldova şi întronează domn pe Ieremia Movilă. — IV. Poziţia grea în care se află Zamoyski, în faţa hanului tătăresc.—V. Luptele între Poloni şi Tătari la Ţuţora.—VI. Se face pace între dânşii.—Zamoyski

www.dacoromanica.ro

și Tătarii ies din Moldova. — VII. Sigismund Báthory, Împăratul și Papa fac imputări regelui Poloniei și hatmanului Zamoyski. — Răzvan-Vodă intră în Moldova cu oastea sa, împotriva lui Ieremia. — VIII. Bătălia dela Schee. — IX. Răzvan este biruit după o luptă eroică. — X. Ieremia îl osândește la moarte cu cazna. — XI. Báthory nu izbutește să răzbune moartea lui Răzvan în contra Polonilor. — XII. Mihai se ocupă cu îndreptarea relelor pricinuite în țară de războaie. — Intrigile Turcilor în contra lui nu izbutesc. — XIII. Complot urzit de boeri în contra lui Mihai, în înțelegere cu Turcii. — Mihai pedepsește pe conspiratori, respinge pe Turci. — Viclenia hanului tătăresc. — XIV. Cete de haiduci români coprind Nicopole, Plevna și Bela. — Călătoria lui Sigismund Báthory la Praga și la Viena; făgăduințele ce i se fac. — Răscoala Săcuilor potolită de Ștefan Bocskai. — XV. Sinan, vizir pentru a cincea oară, moare în primăvara 1596. — Hotărîrea sultanului de a purtă însuș războiul în Ungaria. — XVI. Revolta în Austria. — Noui încercări fără izbândă de a atrage pe Poloni în alianța în contra Turcilor. — XVII. Sultanul ajunge la Buda și coprinde cetatea Erlau. — Lupte ale lui Mihai la Dunăre. — Bătălia dela Keresztes, câștigată și apoi groaznic pierdută de creștini. — XVIII. Izbânzi ale lui Mihai la Nicopole și în țară. — XIX. Turcii îi propun pace. — Călătoria lui la Alba-Iulia. — Sigismund pleacă din nou la Praga. — XX. Mihai încheie pace cu Turcii, dar se pregătește de război. — Mare complot al creștinilor de peste Dunăre. — XXI. Ideia unității naționale la Români. — XXII. Sigismund Báthory încheie la Praga tractat prin care dă Austriei domnia Ardealului și se întoarce la Alba-Iulia. — XXIII. Nehotărîrea lui Sigismund. — El seamănă discordia în Transilvania. — Inalta poziție a lui Ștefan Iojica. — Comisarii împărătești vin în Ardeal. — XXIV. Mihai reînoește tractatul cu Poarta. — XXV. El se gătește a cuprinde domnia Moldovei. — XXVI. Complotul comisarilor împărătești în contra dietei transilvane. — XXVII. Purtarea mârșavă a lui Sigismund. — Arestarea lui Iojica produce spaimă la toți. — XXVIII. Trădarea Ardealului de Sigismund. — XXIX. Iojica e dat în mâna comisarilor împărătești. — XXX. Cardinalul Andrei Báthory se cearcă a atâță pe Poloni în contra Austriei. — XXXI. Sigismund Báthory trimite pe Sarmasagi la Mihai-Vodă. — Temerile ce inspiră în Europa ambițiile Casei Austriace. — XXXII. Sigismund pleacă în Austria, unde e primit cu mari onoruri. — XXXIII. Mihai îngrijat se apleacă către Austria. — El cere cu stăruință ajutoare din Transilvania. — XXXIV. Tractatul său cu împăratul Austriei. — XXXV. Mihai face jurământ împăratului. — Condițiile tractatului. — Ereditatea la tronul Țării-Românești. — XXXVI. Sigismund Báthory se căiște de abdicare și scrie lui

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro